

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

На правах рукопису

АДАСЮК ІЛОНА ПАВЛІВНА

УДК 657.15:658.15(043.3)

**ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Левицька Світлана Олексіївна,
доктор економічних наук, професор

Рівне – 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ’ЄКТА ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ	12
1.1. Сутність, мета та функціональні завдання управління фінансовою діяльністю корпоративних підприємств	12
1.2. Теоретичні підходи обліку та аналізу фінансової діяльності.....	29
1.3. Оцінка фінансової діяльності підприємств.....	47
Висновки до розділу 1	55
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	58
2.1. Облікова складова інформаційного забезпечення фінансової діяльності корпоративних підприємств	58
2.2. Облік та звітність за операціями фінансової діяльності корпоративних підприємств.....	71
2.3. Інтегрована система обліку фінансової діяльності	98
Висновки до розділу 2.....	107
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	111
3.1. Аналіз фінансової діяльності корпоративних підприємств.....	111
3.2. Інтелектуальна модель оцінки результативності фінансової діяльності корпоративних підприємств на базі апарату нечіткої логіки	129
3.3. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової діяльності з використання програмних продуктів.....	145
Висновки до розділу 3.....	152
ВИСНОВКИ.....	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	160
ДОДАТКИ.....	186

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ФД – фінансова діяльність;

ФА – фінансовий аналіз;

ФМ – фінансовий моніторинг;

ПКУ – Податковий кодекс України;

ПАТ – Публічне акціонерне товариство;

ВАТ – Відкрите акціонерне товариство;

ГКУ – Господарський кодекс України;

ПДппп - податкова декларація з податку на прибуток підприємств;

ЦВ – центр відповідальності;

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності;

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;

АВ – абсолютне відхилення;

ВВ – відновне відхилення;

ІСУП – інтегровані системи управління підприємством;

ERP система (англ. *Enterprise Resource Planning System*) – Система планування ресурсів підприємства;

ІТ – інформаційні технології.

ВСТУП

Актуальність теми. Нестабільні економічна, політична ситуації ускладнюють процеси господарювання підприємств та можливість збільшення їх власного капіталу. За матеріалами Державної служби статистики України у структурі капіталу підприємств величина власного капіталу в середньому становить 32%, позикового – 68%.

Зазначені суб'єкти компенсують дефіцит власного капіталу шляхом залучення довгострокових та короткострокових кредитів, за якими у 2014 р. середньозважений розмір процентної ставки склав 14,4% річних (у 2013 р. – 13,6%). Підвищення вартості кредитних коштів у 2014 р. обумовило збільшення фінансових витрат, що в цілому вплинуло на формування фінансового результату діяльності підприємств, зокрема корпоративних.

Корпоративні підприємства можна вважати найбільш складними суб'єктами господарювання з точки зору управління, організаційної структури, формування статутного капіталу, відповідальності за зобов'язаннями та розподілу прибутку серед учасників. Їхня частка в загальній кількості підприємств упродовж 2012–2014 рр. мала тенденції до зростання і в середньому становила 40%. Водночас питома вага чистого прибутку зазначених суб'єктів господарювання у ВВП країни загалом у 2014 р. склала 10,22%, тобто майже досягла рівня розвинених країн світу (не менше 11%).

Операції, які спричиняють зміну позикового та власного капіталу, є складовими фінансової діяльності підприємств. Теоретичні основи та методичні положення обліку й аналізу фінансової діяльності підприємств досліджено провідними науковцями, зокрема такими, як Г.М. Азаренкова, О.М. Вінник, С.Ф. Голов, Г.Г. Кірейцев, О.Ю. Коляда, Л.О. Коваленко, Г.І. Купалова, І.Д. Лазаришина, Б.М. Литвин, М.В. Мальчик, М.Р. Метьюс, О.Л. Міклуха, Є.В. Мних, Т.В. Момотова, М.Х. Перера, А.М. Поддєрьогін,

К.А. Приб, М.В. Стельмах, О.О. Терещенко, О.С. Філімоненко, Г.І. Філіна, М.Г. Чумаченко та інші. У розрізі окремих облікових операцій фінансову діяльність розглядали П.Й. Атамас, О.П. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, Л.Л. Горецька, О.М. Губачова, О.Б. Дорош, В.М. Жук, С.В. Зеленко, С.Я. Зубілевич, М.В. Кужельний, С.О. Левицька, О.В. Лишиленко, Л.Г. Ловінська, С.І. Мельник, М.Ф. Огійчук, А.В. Озеран, О.В. Олійник, О.А. Петрик, С.В. Свірко та інші.

Невирішеними залишаються питання щодо бухгалтерського обліку операцій фінансової діяльності, узгодженості облікової інформації з формами фінансової звітності, а також методики аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств. Потреба в дослідженні окреслених проблем обумовила вибір теми дисертаційної роботи, визначила її цільову спрямованість, зміст і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Національного університету водного господарства та природокористування, зокрема за темами: «Вдосконалення обліку, аналізу, аудиту (контролю) економічних ресурсів суб'єктів господарювання та їх використання в умовах розвитку інформаційних технологій для забезпечення конкурентоспроможності України у світлі сталого економічного розвитку держав» (номер державної реєстрації 0112U008290, 2013–2015 рр.), де автором досліджено методику обліку та аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств, розроблено практичні рекомендації з їх удосконалення, та «Вдосконалення економічного механізму використання ресурсного потенціалу суб'єктами господарювання» (номер державної реєстрації 0112U001124, 2012–2015 рр.), у межах якої автором запропоновано показники оцінки фінансової діяльності.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з

удосконалення методики обліку й аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств. Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- уточнити сутність поняття «фінансова діяльність» у бухгалтерському обліку;
- впорядкувати завдання моніторингу та обліку фінансової діяльності корпоративних підприємств;
- сформулювати організаційну модель аналізу фінансової діяльності;
- розробити показники оцінки результативності фінансової діяльності корпоративних підприємств;
- удосконалити методичні підходи обліку фінансової діяльності корпоративних підприємств у частині доходів, витрат, класифікації грошових потоків;
- провести аналіз фінансової діяльності корпоративних підприємств для створення інформаційного забезпечення оцінки результативності фінансової діяльності;
- на основі апарату нечіткої логіки запропонувати інтегральні показники ефективності та якості для оцінки результативності фінансової діяльності;
- поглибити процедурні аспекти проведення аналізу з використанням програмних продуктів.

Об'єктом дослідження є процес здійснення фінансової діяльності корпоративними підприємствами України.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних та практичних положень обліку й аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано спеціальні та загальнонаукові методи, а саме: узагальнення, синтез, групування – з метою дослідження сучасної економічної думки у працях

вчених відповідно до предмету дослідження; абстрактно-логічний – для узагальнення отриманих результатів, формування висновків щодо науково-теоретичних та практичних результатів дослідження; індукції та дедукції – з метою накопичення, групування та обробки інформації фінансової діяльності; вертикальний та горизонтальний методи, метод коефіцієнтів, табличний та графічний методи, економіко-математичний метод – для здійснення аналізу та оцінки результативності фінансової діяльності корпоративних підприємств.

Інформаційною базою дослідження є: облікова та звітна інформація вітчизняних корпоративних підприємств; нормативно-правові акти; інформація Державної служби статистики України та Національного банку України; методичні рекомендації Міністерства фінансів України; національні та міжнародні стандарти, які регулюють методику бухгалтерського обліку та механізм складання фінансової звітності підприємств за результатами господарської діяльності (в тому числі фінансової); науково-практичні публікації, монографії, матеріали періодичних видань із заданої тематики, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліку й аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств. Основні результати, які були отримані в процесі вирішення поставлених завдань та становлять наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

удосконалено:

- організаційну модель аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачає оцінку її результативності через виокремлення завдань на кожному з етапів проведення аналізу з метою забезпечення користувачів системною цільовою інформацією;

- науково-методичні положення оцінки результативності фінансової діяльності корпоративних підприємств, які, на відміну від існуючих, базуються на показниках витрат, продукту, ефективності та якості, що забезпечує комплексність проведення аналізу, посилює аналітичність інформації в розрізі операцій фінансової діяльності;

- методичні підходи обліку через: формування алгоритму капіталізації фінансових витрат; розробку субрахунків бухгалтерського обліку отриманих дивідендів, відсотків від здачі активів у фінансову оренду, доходів фінансової діяльності; визначення ознак класифікації та уточнення складу грошових потоків; формування класифікації аналітичних рахунків доходів і витрат фінансової діяльності; використання запропонованого облікового регістру з метою достовірного відображення інформації у формах звітності підприємства;

- механізм розрахунку інтегрального показника результативності шляхом застосування показників ефективності та якості за допомогою апарату нечіткої логіки, що уможливорює ідентифікацію елементів оцінки фінансової діяльності корпоративних підприємств та факторів впливу на її формування;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні основи класифікації операцій фінансової діяльності корпоративних підприємств, які, на відміну від існуючих, дозволяють уточнити сутність поняття «фінансова діяльність», що сприяє удосконаленню обліку її доходів, витрат і грошових потоків;

- підходи до виокремлення завдань моніторингу та обліку фінансової діяльності, характерних для корпоративних підприємств, які, на відміну від існуючих, передбачають їх структуризацію за пріоритетністю виконання у процесі управління;

- процедурні аспекти проведення аналізу результативності фінансової діяльності у частині сформованого механізму проведення аналізу та

розробленої організаційно-методичної моделі його інформаційного забезпечення з використанням програмних продуктів, що уможливить підвищення оперативності прийняття управлінських рішень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у науковому обґрунтуванні та практичній цінності пропозицій з удосконалення обліку та аналізу фінансової діяльності, які сприятимуть формуванню достовірної облікової та аналітичної інформації.

Пропозиції автора щодо проведення моніторингу фінансових операцій (що важливо для позичальників банківських кредитних ресурсів) впроваджено у роботі Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської обласної державної адміністрації (довідка № 01/1001-000-98 від 28.01.2015 р.). Підтвердженням практичної цінності отриманих результатів є використання алгоритму капіталізації фінансових витрат, організаційної моделі аналізу фінансової діяльності, показників з оцінки фінансової діяльності та розрахунку інтегрального показника результативності (ТОВ «Рівнеагроспецмонтаж», довідка № 192 від 05.06.2015 р.); Відомості синтетичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності, класифікації аналітичних рахунків та підходу до оцінки фінансової діяльності (ТДВ «Рівнепромзв'язок», довідка № 51 від 10.06.2015 р.); підходу до оцінки результативності фінансової діяльності підприємств на основі апарату нечіткої логіки та систематизації управління за рекомендованими етапами аналізу (ПАТ «Рівнеазот», довідка № 75 від 02.07.2015 р.).

Результати дослідження також використовуються у навчальному процесі Національного університету «Острозька академія», м. Острог (довідка № 10 від 28.01.2015 р.) при викладанні дисциплін «Фінансовий облік», «Організація обліку», «Економіка підприємства» та Технічного коледжу Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне (довідка № 233.1 від 29.04.2015 р.) при викладанні дисциплін «Фінансовий облік», «Економіка підприємств і бухгалтерський облік».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійно проведених наукових досліджень. Наукові та практичні результати, пропозиції належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано ті ідеї та положення, які є результатами особистої роботи здобувача і становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертаційної роботи отримали позитивні відгуки на 10 міжнародних конференціях, зокрема: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Розвиток України у XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Стратегічні рішення інформаційного розвитку економіки, суспільства та бізнесу» (м. Рівне, 2014 р.); «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Черкаси, 2014 р.); «Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення» (м. Львів, 2014 р.); «Інноваційна економіка, інтелектуальна власність та трансфер технологій» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); «Экономика и современный менеджмент: теория и практика» (Росія, м. Новосибірськ, 2014 р.); «Менеджмент, маркетинг, підприємництво: сучасність та перспективи» (м. Донецьк, 2014 р.); «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 2014 р.); «Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.).

Публікації. За підсумками дисертаційної роботи опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 5,33 друк. арк., з яких особисто автору належать 4,17 друк. арк., у тому числі: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, у т.ч. 3 – одноосібні (1,85 друк. арк., з них 1,41 друк. арк. належать особисто автору), 4 статті – у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, у т.ч. 2 – одноосібні

(1,78 друк. арк., з них 1,26 друк. арк. належать особисто автору), 10 – у матеріалах науково-практичних конференцій, у т.ч. 8 – одноосібних (1,7 друк. арк., з них 1,5 друк. арк. належать особисто автору).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок друкованого тексту (157 сторінок – основного). Робота містить 51 таблицю, 23 рисунки та 18 додатків на 24 сторінках. Список використаних джерел налічує 224 найменування на 27 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

1.1. Сутність, мета та функціональні завдання управління фінансовою діяльністю корпоративних підприємств

Становлення в Україні ринкових відносин сприяє поліпшенню економічного середовища для діяльності корпоративних підприємств, зокрема їх фінансової діяльності (далі – ФД). У системі управління корпоративним підприємством, ФД спрямована на достатнє забезпечення функціональних завдань основної статутної діяльності, фінансове забезпечення господарської діяльності.

Згідно Господарського кодексу України корпоративні підприємства діють на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, включаючи підприємства, що створені у формі господарських товариств [29]. Законом України «Про господарські товариства» [167] до господарських товариств відносять акціонерні (діяльність яких регулюється [165]), товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю, повні та командитні, діяльність яких спрямована на виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт. Виходячи із предмету господарської діяльності, для частини корпоративних підприємств ФД буде основною, наприклад для банків, а для частини – не основною, наприклад для підприємств промисловості, торгівлі. Саме останні найменше враховують потенціал її впливу на ефективність діяльності в цілому. З цією метою об'єктом дисертаційної роботи виступає процес здійснення фінансової діяльності як не основної для корпоративних підприємств.

Частка акціонерних товариств як корпоративних підприємств (для яких ФД не є основною) у загальній кількості зареєстрованих підприємств у 2014 р. склала 6,65% (рис. 1.1.) і скоротилася на 0,2% порівняно з 2012 р.

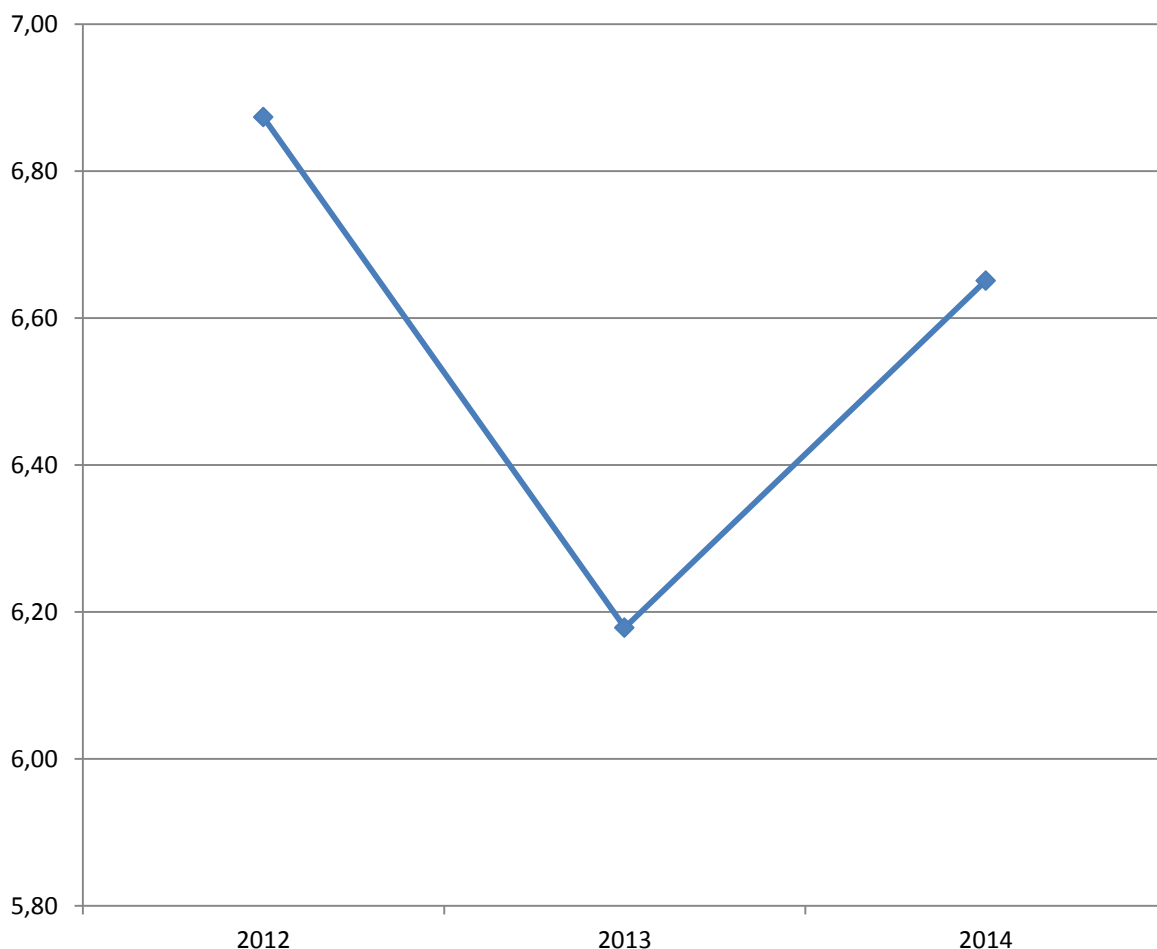

Рисунок 1.1 – Частка акціонерних товариств у загальній кількості підприємств, % [розраховано автором на основі [128, 186]]

Причину зниження їх кількості Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку [186] пояснює складністю підтримки та організації бізнесу, що є наслідком реорганізації акціонерних товариств у інший вид корпоративних підприємств – товариства з обмеженою відповідальністю.

За матеріалами Державної служби статистики України кількість корпоративних підприємств у 2014 р. склала 42% (рис. 1.2) і зросла відносно 2012 р. на 5%.

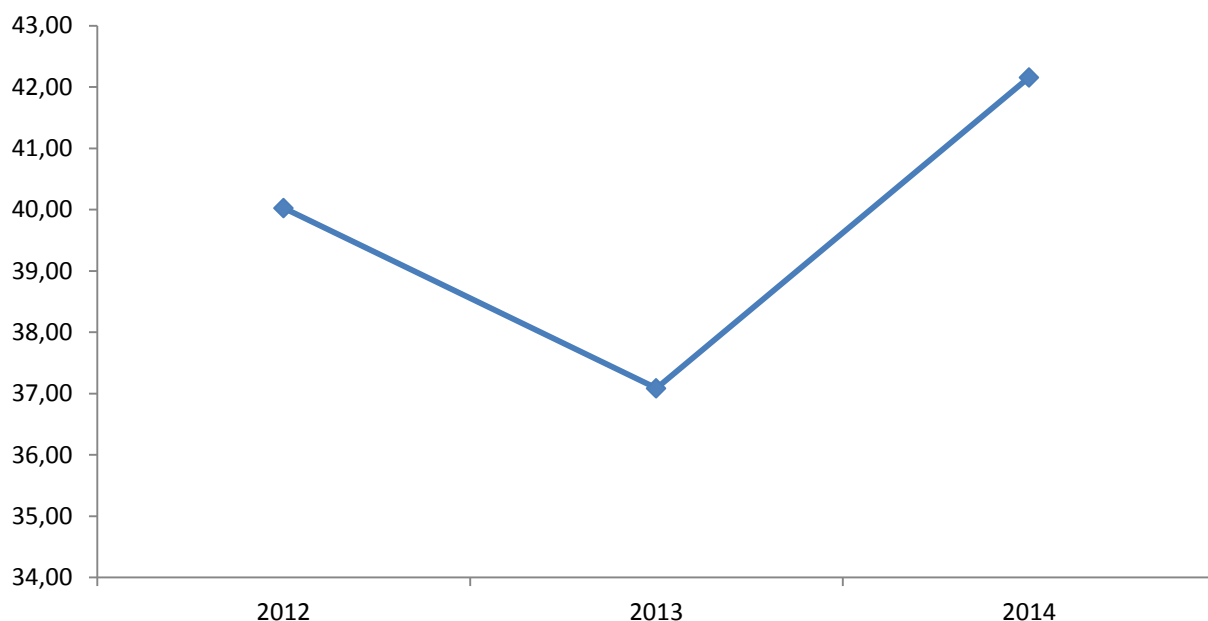

Рисунок 1.2 – Частка корпоративних підприємств у загальній кількості підприємств, % [розраховано автором на основі [128]]

Наближення показника до 50% є свідченням вагомості корпоративних підприємств (для яких ФД не є основною) у національній економіці. Водночас питома вага чистого прибутку зазначених суб'єктів господарювання у ВВП країни (табл. 1.1) загалом у 2014 р. склала 10,22%, тобто майже досягла рівня розвинених країн світу (не менше 11%) за рахунок переважної участі акціонерних товариств (у середньому 44%, 48% у 2014 р.).

Таблиця 1.1 – Частка чистого прибутку корпоративних підприємств у ВВП [розраховано автором на основі [128, 186]]

Роки	ВВП номінальний, млн. грн.	Чистий прибуток корпоративних підприємств, млн. грн.	Зокрема, чистий прибуток акціонерних товариств, млн. грн.	Частка чистого прибутку корпоративних підприємств у ВВП, %	Зокрема, частка чистого прибутку акціонерних товариств у ВВП, %
2012	1404669	175311,4	69995,69	12,48	4,98
2013	1465198	143511,3	69220	9,79	4,72
2014	1566728	160099,7	—*	10,22	—*

* Показник не розраховувався у Річній фінансовій звітності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державній службі статистики України.

У структурі капіталу підприємств величина власного капіталу (табл. 1.2) становить 32% (середнє значення), що свідчить про значну участь позикових коштів у формуванні фінансових ресурсів.

Таблиця 1.2 – Частка власного капіталу у структурі фінансових ресурсів, %
[розраховано автором на основі [128]]

Роки	Власний капітал
2011	33,9
2012	35,1
2013	34,1
2014	24,7
Середнє значення	32,0

Недостатність власного капіталу підприємств перетворює банківський кредит у один з основних способів формування капіталу. Так, середньомісячні обсяги наданих нових кредитів у 2014 р. зменшилися до 122,7 млрд. грн. з 136,8 млрд. грн. у 2013 р., проте середньозважена процентна ставка у національній валюті перебувала у діапазоні 13,4% – 20,3% річних (2014 р.). Вартість кредитів у іноземній валюті перебувала у вузьких межах 8,5%–9,5% річних. У цілому за результатами 2014 р. середньозважена процента ставка по кредитах становила 14,4% річних, збільшившись на 0,8 процентного пункту порівняно з попереднім роком [131].

Зазначене потребує достатнього контролю з боку використання кредитних коштів, виконання зобов'язань за ними, планування та оптимізації власних ресурсів, що є складовими управління ФД підприємств. Облік та аналіз як головні елементи управління ФД набувають актуального значення в умовах складних господарських процесів та фінансових ризиків для корпоративних підприємств, які забезпечують формування ВВП України на рівні держав з розвинутою економікою.

Аналіз досліджень свідчить, що великий внесок у розробку теоретичних і методичних основ з розкриття сутності, мети та завдань ФД підприємств зробили

такі провідні вчені-економісти, як Г.М. Азаренкова, О.М. Бандурка, О.М. Вінник, О.Б. Дорош, А.М. Поддєрьогін, К.А. Приб, О.О. Терещенко, О.С. Філімоненков, Г.І. Філіна та ін.

У своїй дисертаційній роботі О.Б. Дорош виділила два підходи до трактування фінансової діяльності, а саме: традиційний (загальноекономічний) та функціональний (обліковий) [34, с. 19]. Різноманітне бачення науковцями сутності ФД, зумовлює її розкриття у юридичній, економічній, фінансовій та обліковій сферах (табл. 1.3).

Фінансову діяльність у юридичній сфері пов'язують із фінансовим чи грошовим посередництвом, страхуванням. У такому значенні, вона переважно стосується підприємств, для яких буде основною та пріоритетною у формуванні чистого прибутку, грошового потоку. ФД розглядають у контексті фінансово-господарської діяльності підприємства (зокрема, А.М. Поддєрьогін) через основні напрями фінансової роботи, а також через форми і методи [205, с. 15-16, 208].

Таблиця 1.3 – Визначення терміну «фінансова діяльність» [складено автором на основі [19; 29; 33; 101; 113; 147; 164; 203; 205; 206]

№	Автор	Сутність поняття «фінансова діяльність»
1	2	3
Юридична сфера		
1.	О.М. Вінник [19]	Діяльність, пов'язана з обігом коштів (фінансів). Вона може здійснюватися суб'єктами господарювання на професійних засадах з метою задоволення відповідних потреб інших осіб (професійна фінансова діяльність)
2.	Господарський кодекс України (ст. 333) [29]	Діяльність суб'єктів господарювання, що включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування
Економічна сфера		
3.	А.М.Поддєрьогін [205, с. 15-16]	Це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів
Сфера фінансів		
4.	О.М. Бандурка [206, с. 18]	Управління процесами формування і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, які утворюються для опосередкування розподільних відносин на всіх стадіях суспільного відтворення, складає зміст фінансової діяльності як держави в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання

продовження таблиці 1.3

1	2	3
5.	К.А. Пріб [164, с. 18]	Система заходів, спрямованих на акумулювання внутрішніх фінансових ресурсів та залучення капіталу із зовнішніх джерел
6.	Г.І. Філіна [203, с. 8]	Дії із формування і використання суб'єктом господарювання фінансових ресурсів, які мають форму економічно обґрунтованих рішень
<i>Сфера обліку</i>		
7.	О.Б. Дорош [33, с. 6]	Діяльність, яка спрямована на акумулювання внутрішніх фінансових ресурсів і залучення капіталу із зовнішніх джерел для провадження інвестиційної та операційної діяльності підприємства та своєчасного й повного виконання зобов'язань щодо позикового капіталу
8.	МСБО 7 [101]	Діяльність, що спричиняє зміни розміру та складу вкладеного капіталу та запозичень суб'єкта господарювання
9.	НП(С)БО 1 [113]	Діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства
10.	В.М. Пархоменко [147, с. 3]	Операції з надходження і вибуття грошових коштів, пов'язані із збільшенням і зменшенням статутного капіталу, пайового капіталу, додатково вкладеного капіталу, погашенням неоплаченого капіталу, викупом і продажем власних акцій, продажем облігацій власної емісії, сплатою відсотків за такими облігаціями, погашенням таких облігацій, отриманням і погашенням кредитів банків, сплатою відсотків за користування кредитами банків

ФД у сфері фінансів ототожнюють з фінансовими ресурсами на мікро- та макрорівнях. Суттєво вирізняється зміст ФД у обліку, де об'єктом виступає:

- 1) власний та позиковий капітал – МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», на думку О.Б. Дорош;
- 2) грошові потоки від фінансової діяльності – В.М. Пархоменко.

Відмінності визначення ФД потребують удосконалення дефініції «фінансова діяльність» на рівні використання різних сфер економіки. Ми вважаємо доцільним поглибити розуміння ФД у обліку, оскільки саме облікова інформація є первинною при подальшій обробці менеджерами в процесах управління. Також лише у обліку ФД чітко розмежовують від операційної та інвестиційної.

Як об'єкт обліку ФД зазвичай досліджують через окремі операції у працях П.Й. Атамас, О.П. Атамас [5, с. 15], Ф.Ф. Бутинець, Л.Л. Горецька [15, с. 486-487], О.Б. Дорош [34], В.М. Жук [39; 40], Л.Г. Ловінська [85], А.В. Озеран [119, с. 29], В.М. Пархоменко [147, с. 3], М.В. Патарідзе-Вишинська [148], Р.В. Скалюк [190], О.М. Губачова, С.І. Мельник [31, с. 119-120].

Незважаючи на великий обсяг наукових досліджень, невирішеними залишаються проблеми відображення операцій ФД у звітності, на бухгалтерських рахунках, що породжує дискусії у їх розмежуванні від операційної та інвестиційної діяльності. Зазначене ускладнює якість методики обліку ФД.

На перший погляд, проблеми методики обліку ФД мали б бути вирішені на рівні визначення Національного стандарту «Загальні вимоги до фінансової звітності», проте не всі операції, що призводять до зміни власного та позикового капіталів, можна вважати фінансовими [113]. Наприклад, не є операціями ФД відрахування до резервного капіталу, що впливає на зміну нерозподіленого прибутку (один із видів власного капіталу); покриття збитків, що впливає на зміну резервного капіталу. Отже, визначення ФД за НП(С)БО 1 не є вичерпними.

У обліку за МСФЗ «фінансова діяльність» обмежується операціями, що призводять до зміни вкладеного капіталу та запозичень, які за своїм змістом є лише частиною операцій власного та позикового капіталу за національним стандартом. Незважаючи на те що НП(С)БО 1 трансформовано з орієнтацією на міжнародні стандарти, ФД розкривається відповідно до вітчизняної специфіки та положень, що діяли до 2013 р.

Фінансову діяльність через операції надходження та вибуття грошових коштів розглядав В.М. Пархоменко [147, с. 3] (у 2011 р.), що відповідає змісту її облікових операцій. Після цього періоду облік зазнав значних змін. Рекомендовано визначення поняття «фінансова діяльність» з урахуванням теоретичних основ класифікації операцій фінансової діяльності (детальніше у розділі 2.2) корпоративних підприємств (рис. 1.3). Виконане дослідження зорієнтоване на найбільш поширені операції (визначені за результатами опитування додаток А), зокрема такі, як погашення одержаних позик та відсотків за ними (крім тих, що капіталізуються); виникнення зобов'язань, пов'язаних з фінансовою орендою; випуск векселів; розподіл прибутку між учасниками (виплата дивідендів).

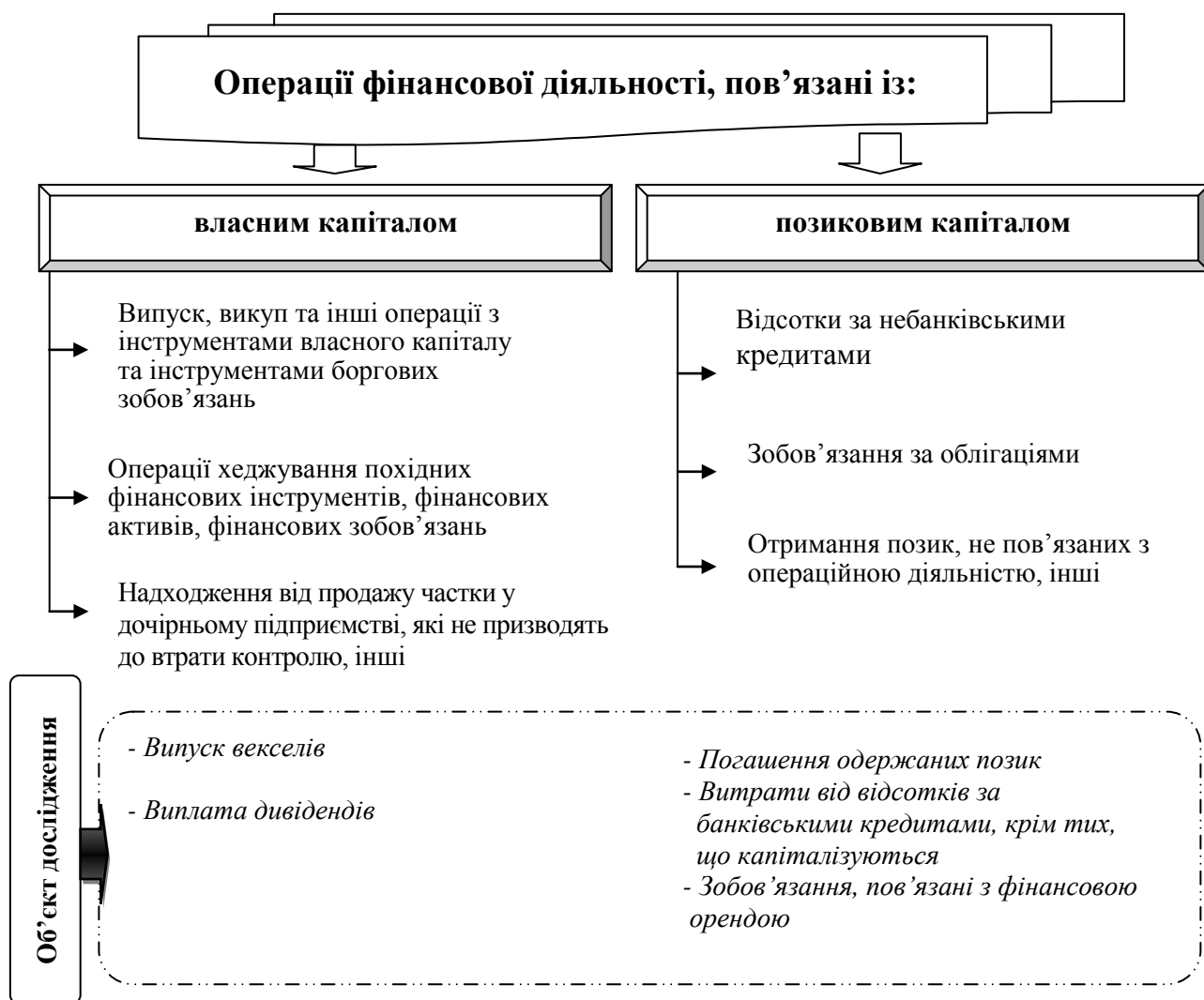

Рисунок 1.3 – Класифікація операцій фінансової діяльності корпоративних підприємств [побудовано автором]

Отже, *фінансова діяльність* – це підприємницька діяльність за нетоварними операціями, що пов'язані з випуском та реалізацією цінних паперів у межах компетенції підприємств, виконанням зобов'язань перед позичальниками щодо погашення позик та відсотків, орендодавцями – зі здійснення фінансових витрат за фінансовою орендою, учасниками – з розподілу прибутку у межах їхньої частки в статутному капіталі.

У період адаптації господарювання підприємств до нестійких економічних умов актуальними стають процеси моніторингу, який часто називають сучасним інструментом управління. Під моніторингом Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк розуміють процес розпізнавання й визначення негативних

(кризових) явищ у діяльності підприємства на основі помітності локальних змін, установлених залежностей, а також особливо помітних явищ поточної підприємницької діяльності [214, с. 6]. Моніторинг допомагає оцінити не тільки фінансово-господарський стан підприємства, а й ефективність управління у процесі господарювання через проведення систематичного аналізу, контролю, планування, які невіддільно пов'язані з обліковою системою, оскільки вона є основним джерелом інформації у вказаних процесах.

Моніторинг за своїм змістом широке поняття і лише об'єктна область використання визначає його структуру [58, с. 64]. В управлінні ФД пропонуємо зупинитися на фінансовому моніторингу (далі – ФМ). Під *ФМ фінансової діяльності* розумітимемо процеси відстеження та оцінки результативності ФД на основі достовірних облікових даних, використовуючи при цьому методичні прийоми фінансового аналізу, складання прогнозів на перспективу, операції за якими невіддільні від контрольних процедур. Структурні елементи ФМ [141] наведено на рис. 1.4. Інтеграцію обліку та аналізу ФД детально розкриємо у розділі 1.2.

Управління підприємством

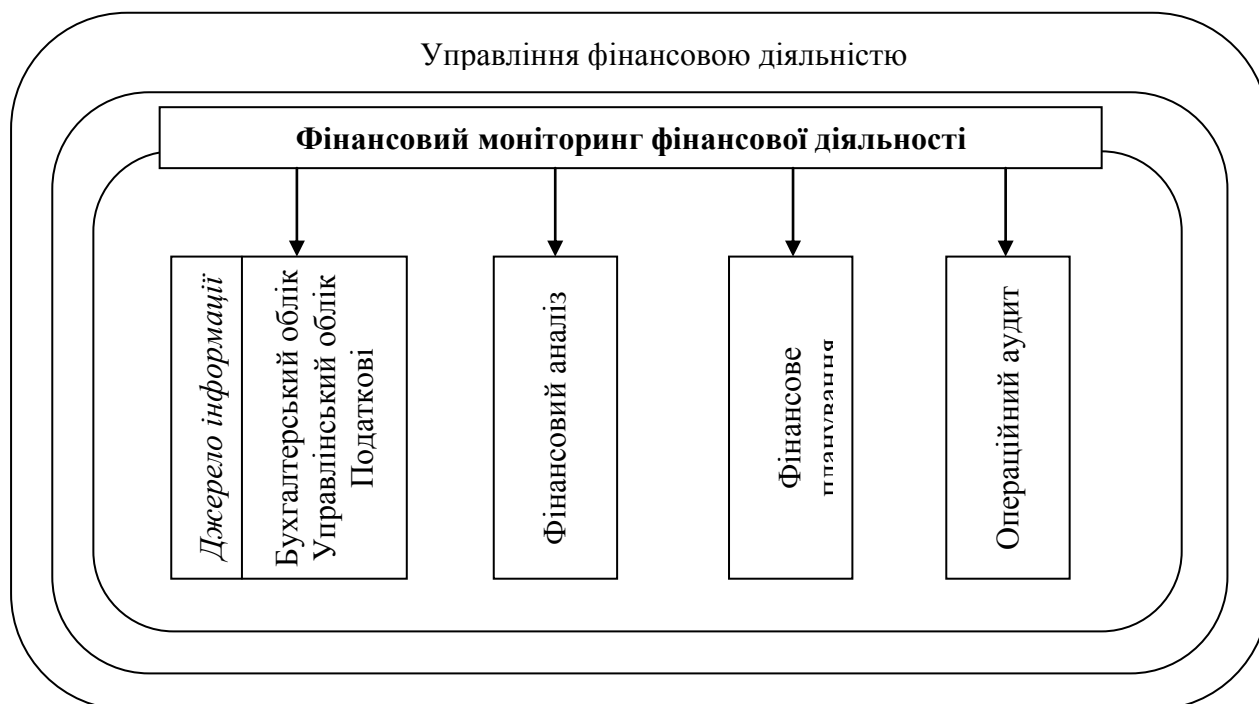

Рисунок 1.4 – Організація фінансового моніторингу фінансової діяльності підприємства [розроблено автором]

Можливість *планування (як елемента ФМ в управлінні ФД)* зводить до мінімуму невизначеність ринкового середовища та їх негативних наслідків для суб'єкта господарювання. Фінансове планування (як зазначає А.М. Поддєрьогін) – це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання, згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді [205, с. 409]. За допомогою такого тлумачення, можна визначити мету фінансового планування – забезпечення господарської діяльності підприємства, в тому числі фінансової, необхідними джерелами фінансування.

Роль та значення фінансового планування постійно зростає. Це пов'язано із виконанням завдань, що ставить підприємство для досягнення успіху у своїй діяльності, із виконанням своїх зобов'язань перед бюджетом, банками, іншими фінансовими інституціями, а для цього потрібно реально оцінювати свій фінансовий стан на найближчу перспективу.

Якщо підприємство не може об'єктивно та якісно здійснити фінансове планування, то у найближчому майбутньому може стати банкрутом. Щоб уникнути подібних негативних наслідків, потрібно заздалегідь розрахувати доходи і витрати як ФД, так і підприємства в цілому, врахувати зміни ринкової кон'юнктури, рівень інфляції, визначити способи залучення фінансових ресурсів, врахувати наслідки порушення договірних зобов'язань партнерами та ін.

У процесі планування варто чітко визначати пріоритети при розподілі фінансових ресурсів, джерела фінансування та здійснювати контроль за цільовим використанням коштів. Для цього підприємству варто перейняти досвід планування у бюджетній сфері, де для цього з 2002 р. використовується програмно-цільовий метод. Його застосування змінить ідеологію процесу планування діяльності підприємства та підвищить його ефективність, тому що основна увага зосереджуватиметься на результатах, які має досягти підприємство, а потім – на необхідних для цього ресурсах [146].

Фінансове планування за змістом і за терміном поділяється на види. За такими критеріями, В.П. Шило виокремлює стратегічне (перспективне), поточне і оперативне планування [199; 204, с. 171]. А.М. Поддєрьогін розділяє думку В.П. Шило в такій класифікації, лише стратегічне планування він називає прогнозуванням, хоча за своїм змістом вони є ідентичними [205, с. 425]. Кожен вид планування має відповідати певним принципам, визначеним Г.Г. Кірейцевим, які вважаємо за доцільне доповнити (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Види та принципи фінансового планування у рамках фінансового моніторингу [складено автором самостійно та на основі [52, с. 215-216; 204, с. 171]

Охарактеризуємо доповнюючі принципи фінансового планування:

- принцип соціально-економічної вигоди – у плануванні має враховуватися як економічний, так і соціальний ефект;
- принцип збалансованості грошових потоків – розробляючи плани потрібно враховувати фінансово-економічні потреби підприємства і

відповідно до них планувати надходження та виплати за кожним видом діяльності;

- принцип раціональності – плани повинні складатися зважено, продумано та обґрунтовано.

Перший доповнюючий принцип фінансового планування доцільний у процесі ФМ, коли об'єктом виступає основна діяльність підприємства, решта – для будь-яких видів діяльності з метою підвищення якості обґрунтування управлінських рішень конкретно розрахованими надходженнями та витратами на реалізацію фінансових цілей.

Першим видом фінансового планування, який ми розглянемо буде стратегічне планування. Г.О. Крамаренко розробку фінансової стратегії розкриває як особливу галузь, оскільки вона є складовою частиною загальної стратегії економічного розвитку підприємства, а тому повинна узгоджуватися із її цілями та напрямками [63, с. 162]. Часто такий вид планування на підприємстві представлено у вигляді бізнес-планів, завдання яких планувати не тільки напрями використання фінансових ресурсів за конкретні календарні періоди, а й проводити розрахунки за окремими показниками господарської, в тому числі і ФД. Погодимося з О.М. Скібіцьким [192] та О.М. Бандуркою [206, с. 295], що наразі немає єдиної стандартної схеми написання бізнес-плану, оскільки можуть бути різні цілі його написання й критерії оцінки підприємствами, котрі його розробляють. Однак Н.Б. Ярошевич вважає, що основна частина бізнес-плану має організаційний та виробничий характер [220, с. 253]. Ми вважаємо, що фінансовій частині бізнес-плану має бути приділена особлива увага, а інформація за нею повинна представлятися у розрізі видів діяльності: операційної, інвестиційної і фінансової [78].

За Г.О. Крамаренком [63, с. 172] оперативне планування носить короткостроковий характер [32, с. 156] та доповнює поточне, яке відносно першого можна вважати середньостроковим. Фінансове планування втілює встановлені цілі у вигляді конкретних фінансових показників, а саме:

- кількісних (показники кількості випущених акцій, облігацій та ін. цінних паперів, кількість отриманих та наданих кредитів, кількість укладених договорів позики, кількість власників корпоративних прав та ін.);
- якісних (показники платоспроможності, кредитоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та ін.);
- вартісних (використовуються для визначення розміру фінансових доходів, витрат, результатів, розміру виплачених дивідендів, кредитів та ін.), та дає можливість визначити життєздатність проекту підприємства за умов конкуренції.

Поєднання аналізу і планування на практиці зводить до мінімуму невизначеність факторів зовнішнього середовища і прийняття раціональних рішень у процесі управління ФД. Саме в цьому випадку виникає потреба у контролі за виконанням плану та напрямками використання цих ресурсів. «Контроль допомагає правильно оцінити дійсний стан об'єкта управління, виявити глибинні протиріччя, що потребують невідкладного рішення, вибрати оптимальну, єдино правильну за даних умов стратегію розвитку», – пише у статті В. Максимова [89, с. 25]. Погодимося з автором і відзначимо, що це головна функція контролю.

Сутність фінансового контролю (як напрям контролю, об'єктом якого виступають фінансові ресурси, звітність та ін.) зводиться до процесу фіксації проблем з відображення в обліку господарських операцій, їх вивчення, порівняння з метою вжиття заходів для розв'язання чи попередження у наступному звітному періоді [1, 2, 32]. Це підтверджує Г.М. Азаренкова, крім того, вважає, що фінансовий контроль необхідно розглядати як систему, якою є контролюючі суб'єкти, підконтрольні об'єкти та контрольні дії [1; 2]. Контролюючими суб'єктами є державні органи влади, аудиторські компанії, власне підприємство тощо. До підконтрольних об'єктів належить те, на що направляється контроль, тому варто знати його мету. До контрольних дій відносять систему заходів, які використовуються під час контролю.

Г.М. Азаренкова [1, с. 25-26] видами фінансового контролю називає попередній, поточний і наступний, які С.І. Юрій [218, с. 298-299] класифікує у середині внутрішнього контролю (з чим ми погоджуємося), при цьому виокремлюючи зовнішній. Складовими останнього можна вважати: обстеження, нагляд, перевірку, аудит, ревізію. Відмінні особливості кожного виду зовнішнього контролю обмежуються суб'єктами, які його проводять. Обстеження, нагляд та перевірку, стосовно підприємства, здійснюють головні управління з метою моніторингу організації управління та обліку. Аудит провадиться аудиторськими компаніями чи аудиторами, які самостійно здійснюють професійну діяльність. Ревізія не має прямого відношення до корпоративних підприємств, адже об'єктом контролю виступають підприємства, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів.

Суттєвою відмінністю аудиту від інших форм зовнішнього контролю є не тільки перелік виявлених недоліків, а й детальні вказівки аудитора щодо того, як їх виправляти. Діапазон об'єктів фінансового контролю обумовлює необхідність виділення операційного аудиту як вищої форми контролю. Під операційним аудитом В.Я. Савченко розуміє перевірку, що полягає в огляді та оцінці підприємства з метою визначення ефективності його діяльності в процесі виконання конкретного проекту, досягнення однієї чи кількох визначених операційних цілей [7, с. 209]. З цього випливає, що пропозиції удосконалення управління підприємством, складаються у результаті проведеного операційного аудиту [7].

Фінансовий аудит передбачає перевірку фінансової звітності та бухгалтерського обліку підприємства. *Операційний аудит* не обмежується перевіркою бухгалтерського обліку, а включає перевірку методів виробництва, ефективності діяльності підприємства, маркетингової діяльності підприємства та ін. Широкий спектр об'єктів перевірки дозволяє використовувати операційний аудит для перевірки ФД підприємства у процесі ФМ.

Операційний аудит є найефективнішим способом контролю, де з одного боку передбачає перевірку ведення обліку ФД, а з іншого – розробку рекомендацій щодо усунення недоліків та подолання можливих ризиків у майбутньому. Його метою може бути оцінка ефективності ФД, проведення якої можливе за використання прийомів та способів аналізу. У такому випадку, у системі ФМ аналіз виступає інформаційним джерелом для операційного аудиту, що підвищує якість аудиторського висновку щодо практичних рекомендацій з удосконалення процесу адміністрування ФД.

Отже, зміст організації ФМ фінансової діяльності залежить від дієвого практичного управлінського підходу до комплексної організації обліку, ФА, планування та операційного аудиту.

Управління ФД підприємства проявляється у процесі виконання завдань, які підприємства визначають самостійно, виходячи з організаційно-правової форми господарювання, розміру та виду діяльності. Типові завдання ФД у своїх працях наводять вітчизняні науковці (табл. 1.4), пріоритетність яких виокремлено у юридичній, економічній, фінансовій та обліковій сферах.

Таблиця 1.4 – Основні завдання фінансової діяльності корпоративних підприємств [складено автором самостійно та на основі [1; 19; 29; 33; 61; 147; 164; 203; 205; 206; 217]

Завдання фінансової діяльності [1; 19; 29; 33; 61; 147; 164; 203; 205; 206; 217]	Сфера			
	Юридична	Економічна	Фінансова	Облікова
1	2	3	4	5
1. Фінансове забезпечення основної діяльності підприємства	+	+		
2. Пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності		+	+	
3. Забезпечення платоспроможності суб'єктів господарювання	+	+		
4. Свочасність виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками (щодо погашення позик).		+	+	+
5. Фінансове прогнозування та планування		+	+	
6. Оперативна, поточна фінансово-економічна робота		+		

продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5
7. Контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів		+	+	+
8. Аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності, в тому числі контроль фінансових ресурсів		+	+	+

Переважна більшість завдань реалізується у економічній та фінансовій сферах. Лише окрему частину можна використати у практиці управління ФД, що стосується обліку. Зазвичай це завдання, пов'язані з банківськими позиками та контролем використання фінансових ресурсів.

Досить складно розробити універсальний перелік завдань ФД [76] для корпоративних підприємств, оскільки їхня діяльність класифікується у різних видах економічної діяльності. Пропонуємо розкрити основні завдання, що притаманні корпоративним підприємствам, за результатами опитування. Завдання, що виникають та ставлять перед собою зазначені суб'єкти господарювання, доцільно розкрити за пріоритетністю виконання у процесі управління (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Завдання фінансової діяльності корпоративних підприємств у системі фінансового моніторингу [складено автором самостійно]

Завдання моніторингу фінансової діяльності				
	Облікові завдання	Бухгалтерський облік	Управлінський облік	Податкові розрахунки
1	2	3	4	5
1. Розподіл прав та обов'язків між відділами та підзвітними особами				
2. Забезпечення апарату управління інформацією про достатність фінансових ресурсів (власних та позикових)				
3. Врахування змін зовнішнього та внутрішнього середовища у процесі моніторингу				
4. Проведення аналізу випуску акцій	Контроль за випуском та реєстрацією акцій	+	+	+
	Оцінка доходів та витрат фінансової діяльності (від розміщення акцій)	+	-	+
	Відображення операцій на бухгалтерських рахунках, звітності	+	-	+
5. Прийняття рішення щодо порядку розподілу прибутку корпоративного підприємства на загальних зборах акціонерів, учасників				
6. Проведення аналізу випуску векселів	Контроль за випуском та реєстрацією векселів	+	+	+

продовження таблиці 1.5

1	2	3	4	5
	Оцінка кредиторської заборгованості за випущеними векселями	+	+	+
	Відображення операцій на бухгалтерських рахунках, звітності	+	+	+
7. Проведення аналізу фінансової оренди	Документальне оформленням фінансової оренди	+	+	+
	Розрахунок розміру зобов'язань з фінансової оренди	+	+	+
	Нарахування розміру фінансових витрат за фінансовою орендою	+	+	+
	Достовірне відображення операцій фінансової оренди на бухгалтерський рахунках, у звітності	+	+	+
8. Проведення аналізу отриманих кредитів і позик	Контроль за достовірність укладання кредитних угод	+	+	-
	Документальне оформлення та відображення в обліку отриманих кредитів і позик	+	+	-
	Контроль за цільовим використанням отриманих кредитів і позик	+	+	+
	Розрахунок розміру погашення кредитів, позик та відсотків за їх користуванням	+	+	+
	Погашення кредитів і позик (у встановлені терміни)	+	+	+
	Відображення інформації щодо сплати кредитів і позик на бухгалтерський рахунках, у звітності	+	+	+
9. Проведення аналізу дивідендних виплат	Розподіл прибутку пропорційно частці участі у статутному капіталі	+	+	+
	Виплата дивідендів у встановлених розмірах	+	+	+
	Відображення операцій на бухгалтерських рахунках, звітності	+	+	+
10. Проведення аналізу зміни грошового потоку фінансової діяльності				
11. Порівняння отриманих результатів аналізу фінансової діяльності з плановими				
12. Проведення оцінки результативності				
13. Відстеження зміни оцінки результативності фінансової діяльності				
14. Виявлення причин зміни результативності				
15. Пошук шляхів підвищення результативності				
16. Складання прогнозу результативності фінансової діяльності на наступні звітні періоди				

Оскільки моніторинг фінансової діяльності спрямований на відстеження та оцінку результативності, завдання ФД в управлінні удосконалено, виходячи з основної мети ФМ, а також враховуючи роль структурних елементів на рис. 1.4. Звідси першочерговими завданнями виступають організаційні моменти з розподілу обов'язків та забезпечення інформацією апарату управління, переходячи у проведення аналізу за операціями, на що спрямовано об'єкт дослідження (рис. 1.3), та реалізації оцінки результативності. Після цього встановлюються причини зміни результативності та шляхи її оптимізації. Ключовим моментом ФМ також виступає складання плану на наступні звітні періоди за показниками ФД.

Облікові завдання сприяють складанню достовірної інформації для аналізу, ФМ та управління. У цілому, завдання ФД повинні виконуватися з дотриманням нормативно-правового регулювання, яке представлено у додатку Б.

Отже, для удосконалення якості управління ФД варто організувати систему ФМ, у якій фінансова діяльність посідає особливе місце. Особливу роль у ФМ відведено обліку та аналізу ФД, де перший формує достовірні дані про результати управління ФД, а другий – обробляє отриману облікову інформацію з метою систематичного спостереження та нормалізації параметрів ФД. Детальніше зупинимося у наступному розділі на теоретичних підходах обліку та аналізу ФД.

1.2. Теоретичні підходи обліку та аналізу фінансової діяльності

Необхідність обліку та аналізу ФД, зумовлена необхідністю прийняття ефективних управлінських рішень, у процесі господарської діяльності підприємства, якість яких впливає на його фінансовий стан, платоспроможність, ділову активність.

Облік та аналіз у системі управління прийнято поєднувати у обліково-аналітичну систему, хоча попередньо науковці розділяли поняття облікової та аналітичної систем. Класифікацію обліково-аналітичних систем у своїй монографії надає В.Є. Швець і додає, що вони формуються під впливом індивідуальних умов, об'єктів і суб'єктів [213, с. 374].

Т.М. Пахомова під обліково-аналітичним механізмом розуміє інтегровану систему способів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних, внутрішньо пов'язаних системних функцій, зокрема інформаційних щодо суб'єктів влади, власності, відповідальності та інших суб'єктів за інтересами, при розв'язанні загальносистемних задач [149, с. 11].

Т.Г. Камінська обліково-аналітичну систему розглядає як цілеспрямоване формування інформаційних потоків, підпорядкованих вимогам планування,

аналізу, підготовки ефективних управлінських рішень і контролю за їх виконанням у фінансовій діяльності підприємства [49, с. 15]. За таких підходів окремі науковці інформаційне забезпечення виділяють як складову обліково-аналітичної системи. О. Костенко цю систему уявляє у вигляді обробки і оцінки інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень [59, с. 113].

І.В. Мельниченко, проводячи дослідження, до структури обліково-аналітичної системи відносить: 1) інформаційну систему; 2) систему обліку; 3) систему аналізу [98, с. 15]. Ми не погоджуємося із такою структурою, адже інформаційне забезпечення можна розглядати у даній системі, але не як підсистему, яка буде звужувати його значення, тому що у кожній системі підприємства воно виконує свої функції та набуває своїх специфічних особливостей.

Саме під впливом облікової та аналітичної систем, які не тільки впливають одна на одну, а й взаємодіють між собою, інформаційне забезпечення видозмінюється. Специфіка організації ФД є також важливим фактором, що впливає на структуру обліково-аналітичної системи. У процесі управління ФД облікова система є основним джерелом інформації, яка використовується при аналізі ФД. Проте для ефективного прийняття управлінських рішень, результатів аналізу може бути недостатньо, адже у менеджерів виникає потреба у порівнянні отриманих фінансових показників з плановими, розробці рекомендацій щодо подолання недоліків та складання стратегічних цілей, а також контрольних операціях щодо якості управління ФД.

Класифікація облікової системи, залежно від нормативної бази регулювання обліку, складається із бухгалтерської, управлінської, податкової та статистичної. Статистичний облік передбачає узагальнення інформації про масові явища та процеси, тому операції та результати ФД у ньому відображаються лише у частині випуску, розміщення та обігу цінних паперів.

М.В. Реслер запропонувала застосовувати інтегровану систему обліку, до якої також включає облік за МСФЗ [184, с. 64]. Така система обліку, на наш погляд, недоречна, адже затверджені зміни до форм фінансової звітності у березні 2013 р. уже зорієнтовані на міжнародні стандарти, а окремі суб'єкти господарювання (наприклад, ПАТ) зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами у форматі, що відповідає вимогам Міністерства фінансів України. Починаючи з 2013 р., не має потреби окремо виділяти облік за МСФЗ. У такому випадку, варто дотримуватися системи обліку у вигляді бухгалтерського, управлінського та податкових розрахунків.

У сучасній науковій думці виникають погляди щодо виокремлення стратегічного обліку, на який покладають це важливе завдання. С.Ф. Голов під стратегічним обліком називає систему управлінського обліку, спрямовану на прийняття стратегічних управлінських рішень [25, с. 508]. У. Кит вбачає, що він повинен відображати відносні фінансові результати, досягнуті бізнесом щодо конкурентів, постачальників і, можливо, споживачів [51, с.85].

Зазвичай цей облік відносять до управлінського, який так і називають «стратегічний управлінський облік». Ми погоджуємося, що окремо його виділяти не доцільно, адже стратегічні прогнози діяльності підприємства є невід'ємною складовою ФМ, результати якого використовуються менеджерами в управлінському обліку.

Дослідження практичного впровадження управлінського обліку господарської діяльності (в тому числі фінансової) підтверджують його використання середніми і великими підприємствами Рівненської області (додаток А). Вплив адміністративних рішень та формування фінансових доходів, фінансових витрат визначає концептуальну основу систем бухгалтерського, управлінського обліку, та податкових розрахунків (таб. 1.6).

Спільним об'єктом облікових систем є доходи та витрати ФД, окремі операції за якими було наведено на рис. 1.3. У МСФЗ та П(С)БО визнання

доходів та витрат відрізняється за своєю методикою, що породжує дискусії у віднесенні окремих до складових ФД.

Таблиця 1.6 – Порівняльна характеристика бухгалтерського обліку, управлінського обліку та податкових розрахунків фінансової діяльності

[складено автором на основі [67, с. 13-16; 14, с. 25-27]

№	Критерії	Бухгалтерський облік	Податкові розрахунки	Управлінський облік
1	Мета	Відображення операцій фінансової діяльності на рахунках, у облікових регістрах, фінансовій звітності та передача інформації внутрішнім, зовнішнім користувачам	Відображення господарських операцій із метою оподаткування фінансових доходів і фінансових витрат	Забезпечення внутрішніх користувачів достовірною інформацією щодо окремих операцій фінансової діяльності
2	Внутрішні користувачі інформації	Власники підприємства, акціонери, керівники центрів відповідальності, працівники, структурні підрозділи	Власники підприємства, керівники центрів відповідальності	Керівники центрів відповідальності, менеджери різних рівнів, працівники різних категорій (посад)
3	Зовнішні користувачі інформації	Банківські установи, податкові органи, інвестори, покупці, постачальники та ін.	Податкові органи, аудитори.	-
4	Вимірники, що використовуються	Грошовий, кількісний	Грошовий	Грошовий, кількісний
5	Об'єкт	Грошові потоки, доходи, витрати, господарські засоби, джерела утворення господарських засобів	Доходи, витрати	Грошові потоки, доходи, витрати, господарські засоби, джерела утворення господарських засобів
6	Часова обмеженість обліку	Звітний період	Звітний період	Звітний період, орієнтація на складені стратегічні прогнози
7	Обов'язковість	Обов'язковий	Обов'язкові	Необов'язковий

Класифікація доходів згідно П(С)БО 15 «Дохід» провадиться за групами, серед яких група «фінансові доходи» включає дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за

методом участі в капіталі, на які це положення не поширює свою дію), що можна віднести до ФД [175].

У класифікації міжнародного обліку (МСБО 18 «Дохід») відсотки, роялті та дивіденди, з точки зору виду діяльності, можна віднести до фінансової [102]. Проте у МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» (далі – МСБО 7) однозначності щодо грошового потоку за вказаними операціями не має, вони можуть бути результатом як фінансової, операційної так інвестиційної діяльності.

До фінансових витрат, згідно П(С)БО 16 «Витрати», включаються витрати на проценти та інші витрати пов'язані із запозиченнями. МСФЗ не передбачає єдиного стандарту щодо обліку та класифікації витрат, проте, існує практика їх розмежування за функціональним призначенням, серед яких до ФД за статтею «Фінансові витрати» у Звіті про сукупні прибутки та збитки наводяться відсотки за банківськими кредитами; відсотки за зобов'язаннями з фінансової оренди; відсотки за облігаціями та інші.

Дискусійним питанням є віднесення доходів і витрат від ФД в асоційовані, дочірні та спільні підприємства. У цілому (Т.В. Майорова, І.П. Мойсеєнко та О.С. Іванілов) фінансовими інвестиціями називають вкладення коштів у фінансові інструменти (активи), переважно цінні папери [88, с. 9; 43; 107]. Доходи і витрати від реалізації таких інвестицій прийнято вважати частиною інвестиційної діяльності. В.П. Кудряшов уточнює, що доходами ФД є надходження від участі в капіталі, одержані від інвестицій в асоційовані, дочірні та спільні підприємства, облік яких ведеться за методом участі в капіталі [66, 104].

У МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства», МСБО 27 «Окрема фінансова звітність», МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність» та інших також немає однозначності у виділенні їх до конкретного виду діяльності, в той час, коли вітчизняним обліком їх прийнято вважати доходами (витратами) ФД, пов'язуючи зазначене з рахунками, де відображена інформація

списується на результати фінансових операцій. Це підтверджують наступні науковці, а саме: М.Ф. Огійчук [209], М.В. Кужельний [67, 68], О.В. Лишиленко [84], Ф.Ф. Бутинець [14], Т.В. Гладких [22], О.І. Коблянська [56], В.Г. Швець [212].

Подібних висновків дійшла О. Б. Дорош у результаті дослідження, наводячи класифікацію інвестицій за видами діяльності [33, с. 6]. Науковець відмітила, що «за об'єктами вкладання капітальні (реальні) інвестиції належать до інвестиційної діяльності, а фінансові інвестиції можуть бути як фінансовою, так і інвестиційною діяльністю підприємства. При цьому, до інвестиційної діяльності належать поточні фінансові інвестиції та довгострокові фінансові інвестиції в підприємства без суттєвого впливу. Довгострокові фінансові інвестиції в дочірні, асоційовані підприємства та спільну діяльність є фінансовою діяльністю» [33, с. 5].

Якщо звернути увагу на трактування інвестиційної діяльності у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», то її пов'язують з «придбанням та реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів» [113]. У МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» інвестиційна діяльність – це придбання та продаж довгострокових активів [101]. Згідно з обома стандартами довгострокові фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі є частиною довгострокових необоротних активів відповідно до Балансу (Звіту про фінансовий стан). Отже, довгострокові фінансові інвестиції в асоційовані, дочірні та спільні підприємства, які за П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» обліковуються за методом участі в капіталі [155], є об'єктом інвестиційної діяльності.

МСФЗ, П(С)БО та наукові дослідження вітчизняних вчених повинні бути однозначними у класифікації доходів та витрат, грошових потоків ФД, її операцій. На жаль, спостерігати подібне не можемо, про що свідчать попередні

дискусії. У першу чергу, потрібно внести коригування у облікові стандарти, які допоможуть інтегрувати бухгалтерський облік, податкові розрахунки та управлінський облік ФД, що у результаті забезпечить:

- узгодженість методики обліку між собою у процесі відображення доходів та витрат, грошових потоків ФД у фінансовій звітності;
- ефективність підходу щодо складання інтегрованої звітності у перспективі;
- якість фінансового моніторингу;
- ефективність контролю за змінами макро та мікросередовища.

При відображенні операцій ФД виникають певні розбіжності у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках. В.Г. Швець, під «податковим обліком», розуміє окремий функціональний облік, з метою посилення контрольно-аналітичної функції правильності нарахувань та сплати податків [212]. О. Малишкін розділяє поняття «оподаткування» та «податкового обліку». Термін «оподаткування» розглядає як процес стягування податків і зборів із суб'єктів господарювання на користь держави, а під поняттям «податкового обліку» вбачає процес фіксації нарахованих і сплачених сум податку [90, с. 17].

Саме із прийняттям у 1997 р. Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» пов'язують виникнення податкового обліку. Сучасна наука інколи заперечує його існування, адже операції пов'язані із визнанням об'єкта оподаткування та визначення величини податкових платежів – називають «податковими розрахунками». Останнє підтверджено у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», де податкова звітність ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, відповідно шляхом проведення розрахунків з нарахування та сплати податків [166], на які бухгалтер витрачає 491 годину на рік (2014 р.) за підрахунками «The World Bank», що майже вдвічі більше у порівнянні з країнами Центральної Азії та Східної Європи [222].

Хоча податкові розрахунки та бухгалтерський облік мають безліч спільних рис, зокрема у своїй системі використовують ту саму первинну документацію, фіксують одні і ті ж господарські процеси, проте, саме при визначенні фінансового результату, в окремих випадках є розбіжності, які розкриємо у наступному розділі.

Суперечливості податкових розрахунків та бухгалтерського обліку неодноразово порушувалися на державному рівні та вітчизняними науковцями. Так, на державному рівні було розглянуто наявність економічно необґрунтованих розбіжностей щодо визнання та оцінки доходів і витрат для визначення об'єкта оподаткування у розпорядженнях Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції реформування податкової системи» № 56–р від 19.01.2007 р. та «Про схвалення Стратегії реформування податкової системи» № 1612-р. від 23.12.2009 р. [180]. Проте внесення змін до Податкового кодексу України, які вступили в дію з 01.01.2015 р., кардинально змінили об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств, що вирішило проблеми виникнення податкових різниць для більшості підприємств.

Крім обов'язкових податкових розрахунків та бухгалтерського обліку, на підприємстві велику роль відведено управлінському обліку, який не є обов'язковим. Кінцевою метою управлінського обліку, також, виступає отримання максимальних прибутків та результатів. Для цього на підприємстві потрібно правильно організувати фінансово-економічну роботу.

ФД найбільш вразлива до економічних трансформацій на макрорівні. Зазначене обумовлює посилення моніторингу змін господарювання в поточному періоді та на перспективу не тільки в рамках бухгалтерського обліку, а й управлінського. Ефективність управлінського обліку прямо пропорційно залежить від налагодженої роботи організаційних структур підприємства. Велика мережа елементів організаційної структури створює складність процесу управління, для вдосконалення якого передбачається його децентралізація.

Л. Нападовська визначила основну мету децентралізації управління – формування гнучких організаційних структур, які в складних виробничо-господарських системах здатні підвищувати ефективність [112, с. 52]. За таких умов на менеджерів перекладатимуться права та відповідальність з вирішення проблем, які гальмують процеси обраної стратегії.

Менеджери кожної структури виконують функції в межах своїх повноважень, що можуть мати наслідки кримінальної та адміністративної відповідальності (додаток В, Г). Така організація управлінської роботи на підприємстві провадиться у межах центрів відповідальності (ЦВ) (структурна одиниця підприємства).

На думку Н.В. Прохар, процес децентралізації управлінських функцій є однією із основних вимог організації управлінського обліку, оскільки дає можливість визначити оптимальний ступінь деталізації ЦВ [183, с. 176]. ЦВ, в основному, вважають сегментом діяльності чи структурним підрозділом (додаток Д), без якого організація управлінського обліку ФД у обліковій системі є неможливою. Класична економічна теорія розрізняє чотири типи ЦВ, а саме: центр витрат, центр доходу, центр прибутку та центр інвестицій (їхня характеристика наведена у табл. 1.7).

Недоліком управлінського обліку щодо організації ФД є недостатня оцінка її результатів на кожному рівні децентралізації. В управлінському обліку не приділяється увага показникам та операціям ФД, оскільки основна увага направлена на операційну діяльність та її результати. Не варто забувати при цьому, що ФД є частиною всієї виробничо-господарської діяльності підприємства, і неналежне управління нею може спричинити втрату частини фінансових ресурсів.

Облікова система взаємодіє з системою аналізу, де остання, використовуючи облікову інформацію, надає оцінку ефективності та якості управління ФД підприємства, впливає на економічно обґрунтовані управлінські рішення, які багато в чому визначаються умінням аналізувати. Це підтверджує

Т. Маренич, яка вважає, що облікова система дає змогу, на основі вхідного масиву даних, одержати вихідні облікові показники, які необхідні для складання звітних форм, планування, аналізу, контролю, прийняття рішень зовнішніми і внутрішніми користувачами, а також управління ними [94, с. 24].

Таблиця 1.7 – Характеристика центрів відповідальності підприємства
[складено автором на основі [4; 9; 17; 191]

Характер- ні ознаки	Центри відповідальності			
	Центр витрат	Центр доходу	Центр прибутку	Центр інвестицій
1. Організаційна одиниця	Виробничо-технічний відділ, конструкторське бюро, ремонтно-будівельний цех, ремонтно-монтажне управління та ін.	Відділ оптових продаж, маркетинговий відділ, роздрібні магазини та ін.	Підприємство у системі багаторівневої структури із закінченим циклом виготовлення та збуту продукції	Дочірнє підприємство або відокремлений підрозділ, що проводить інвестиційну діяльність за рахунок свого прибутку
2. Функціональні обов'язки	Регулюються витрати підприємства, їх фактичні відхилення від планових показників, контроль за випуском продукції	Забезпечують наповнення бюджету підприємства	Контролюють витрати, доходи	Контроль доцільності капіталовкладень, їх окупність та рентабельність
3. Головна мета	Мінімізація витрат, співвідношення між випуском продукції та витратами понесеними на її виготовлення	Отримання максимального доходу за рахунок збільшення обсягу реалізації	Збільшення величини прибутку та підвищення рентабельності діяльності	Отримання максимального доходу від інвестиційного проекту
4. Основні показники, що підлягають контролю	Постійні і змінні витрати, собівартість продукції, витрати на оплату праці, обсяг випуску	Обсяг реалізації продукції, ціна продукції	Ціна продукції, сумарна величина витрат, обсяг випуску, розмір сплачених податків, розмір прибутку	Чиста теперішня вартість інвестиційного проекту, термін окупності, індекс дохідності, внутрішня норма рентабельності

Об'єктна область ФД, передбачає використання на практиці фінансового аналізу, який І.Д. Лазаришина виділила за характером проведення і охоплення

питань [71, с. 191]. Ціллю фінансового аналізу (далі – ФА) у традиційному розумінні, коли ФД розглянута у економічній чи фінансовій сферах є оцінка складу і структури майна підприємства, інтенсивності використання капіталу, платоспроможності і фінансової стійкості, ділової активності, прогнозування доходів та грошових потоків та ін. Характеристику фінансового аналізу наведено у праці І.Д. Лазаришиної, де серед 26-ти типових завдань фінансового та управлінського аналізу 21 завдання виконується саме у фінансовому [72, с. 96-97]. ФА проводиться на основі облікових даних, а також є інформаційним джерелом для складання фінансових планів та прогнозів.

Пропонуємо удосконалити *зміст ФА фінансової діяльності* підприємства як аналіз економічних змін ФД, виражений показниками, що характеризують її результативність, встановлення причинно-наслідкових зв'язків динаміки досліджуваних показників з метою покращення менеджменту ФД підприємства.

Оскільки у роботі ми розкриваємо ФД з точки зору бухгалтерського обліку, об'єктом фінансового аналізу повинні виступати операції, що зазначені на рис. 1.3. Показники аналізу ФД за вищевказаними операціями, пропонуємо згрупувати у чотири групи: витрат, продукту, ефективності, якості, які будуть використані при досягненні головної мети – оцінці результативності ФД. Зміст та перелік показників охарактеризуємо у наступному розділі.

Щоб зрозуміти практичну цінність ФА відповідно до об'єкта дослідження, спочатку потрібно визначити його головні завдання у процесі управління ФД. Вчені-економісти розкривають завдання ФА (М.Г. Чумаченко, М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов [36], І.Д. Лазаришина [72], В.Г. Савицька [187, с. 275], Б.Є. Грабовецький [30], Т.Д. Косова [123], Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна [62], Б.М. Литвин, М.В. Стельмах [83], М.В. Мальчик, С.Т. Бойко [93]), проте вони характерні при аналізі фінансових результатів, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, конкурентоспроможності (додаток Е), що надають загальне уявлення про

фінансовий стан підприємства та забезпеченість його фінансовими ресурсами, з чим і пов'язують зміст фінансової діяльності.

Отже, сучасний підхід до фінансового аналізу потребує удосконалення відносно ФД і повинен враховувати об'єкт, мету, показники, завдання та етапи, які реалізуються при досягненні мети. Зазначене сприяло формуванню організаційної моделі ФА, що представлено на рис. 1.6.

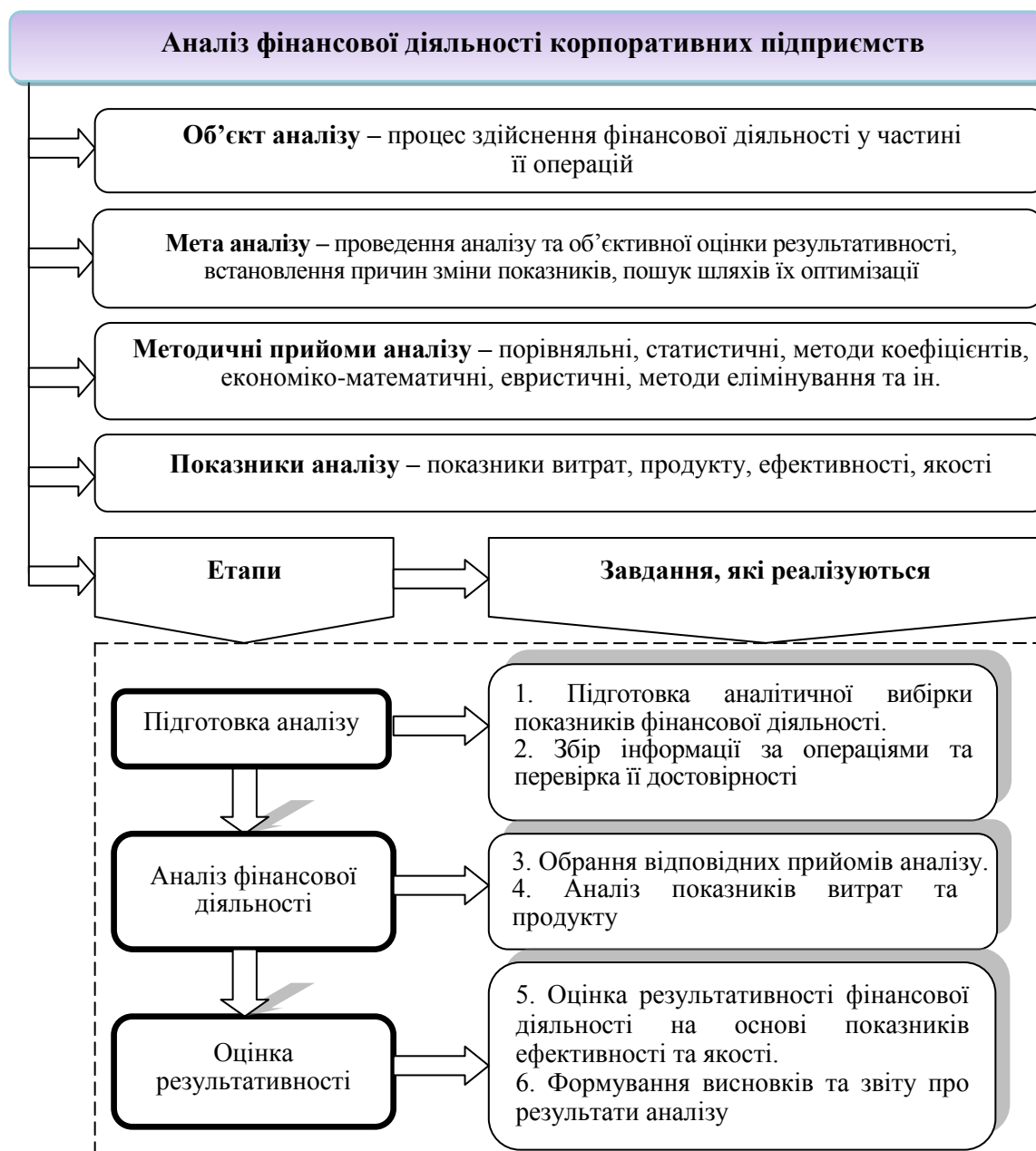

Рисунок 1.6 – Організаційна модель аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств [розроблено автором]

На першому етапі ФА необхідно провести заходи з підготовки аналізу через вибір показників та збору відповідної інформації. Зауважимо, що наведена модель сприяє реалізації системи дій, направлених на оцінку результативності фінансової діяльності. Проте за рішенням менеджерів аналіз може бути дискретним за окремими групами операцій та відповідних інструментів для цього.

Якість ФА залежить від правильно підібраних інструментів аналізу відповідно до об'єкту. У процесі аналізу використовується широкий спектр методичних прийомів, серед яких (на рис. 1.7) виділено та згруповано найбільш поширені у практичній роботі підприємств. Курсивом позначені ті, що використані у роботі.

Рисунок 1.7 – Методичні прийоми аналізу [згруповано автором на основі [3; 30; 35; 36; 41; 70; 93; 106; 116; 201]

До порівняльних методичних прийомів, що застосовуються у аналізі ФД відносять вертикальний, горизонтальний, трендовий аналіз [201, с. 36-39]. Це найбільш популярні прийоми аналізу на практиці і найпростіші у використанні, що проводяться з метою визначення динаміки зміни показників, їх структури у підсумковому показнику.

Методичні прийоми елімінування називають факторними прийомами, які засновані на визначенні роздільного впливу кожного фактора на результуючий показник, що аналізується. У аналізі елімінування Б.Є. Грабовецький використовує такі прийоми: ланцюгові підстановки, абсолютні різниці, відносні різниці, індексний спосіб [30, с. 31]. Будь-який факторний метод передбачає зміну показників, припускаючи незмінність інших. М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк метод абсолютних різниць називають спрощеним варіантом методу ланцюгових підстановок, а індексний метод – вважають ефективним при динамічній зміні факторів [36, с. 83-92]. У роботі не використано дані прийоми, оскільки фахівці відмічають досить суттєвий недолік у практиці аналізу, що спричинений незалежною зміною факторів один від одного, у результаті чого можливий додатковий приріст розрахункового показника. У аналізі, особливо стратегічному, можуть виникнути наслідки із значної похибки очікуваних результатів від фактично отриманих.

Методичні прийоми коефіцієнтів є найбільш поширеним інструментом нагляду за діяльністю підприємства та використання його фінансових ресурсів. Основою цих прийомів є дослідження показників фінансової звітності, що у поєднанні з іншими прийомами сприятиме проведенню якісної оцінки результативності ФД підприємства. Слід зауважити, що важливим завданням при використанні коефіцієнтів посідає їх відбір на початковому етапі фінансового аналізу, що виражають результативність ФД підприємства.

Широкий перелік економіко-математичних методичних прийомів дозволяє розробити різні підходи у аналізі та прогнозуванні поведінки

економічних об'єктів, процесів, з метою подальшої розробки відповідної моделі. При аналізі ФД існує можливість використання понад дев'яти економіко-математичних моделей, приклади яких наведено у табл. 1.8 [134].

Таблиця 1.8 – Основні економіко-математичні моделі, що використовуються у процесі аналізу фінансової діяльності [складено автором самостійно]

Вид	Можливість стратегічного планування	Розв'язок	Врахування зміни процесів макросередовища
Моделі математичного програмування			
Моделі лінійного програмування	+	Скінченний, розв'язок граничний	-
Нелінійні оптимізаційні моделі	+	Скінченний, розв'язку не існує, розв'язком виступає допустима область	-
Моделі динамічного програмування	+	Вибір найоптимальнішого варіанту розв'язку серед множини варіантів	+
Моделі теорії ігор	+	Множина ситуацій або ситуація, що є оптимальною	+
Моделі нечіткої логіки	+	Скінченний з різними варіантами, вибір найоптимальнішого серед множини можливих	+
Економетричні моделі			
Моделі парної лінійної регресії	+	Скінченний	-
Багатофакторні лінійні моделі	+	Скінченний	-
Прикладні економетричні моделі	+	Скінченний, розв'язок граничний	-
Імітаційні моделі			
Імітаційне моделювання	+	Скінченний, розв'язок граничний	+

Лінійні та нелінійні оптимізаційні моделі оптимальні при короткостроковому плануванні ФД, адже, не враховуючи фактори зовнішнього середовища, унеможливають процеси стратегічного планування. Фактори макросередовища, навпаки, – враховуються у динамічному моделюванні, яке «дозволяє швидко знаходити оптимальне рішення у випадку, коли ситуація, що

вивчається, має велику кількість варіантів поведінки, які дають різні результати і серед них треба вибрати найкращий», – зазначає О.Т. Іващук [35, с. 212].

ФД часто перебуває під впливом факторів зовнішнього середовища, які складно піддаються регулюванню. У результаті їхнього впливу виникають конфліктні ситуації, при розв'язанні яких у економіко-математичному моделюванні використовують теорію ігор. Такі моделі намагаються визначити характер поведінки (що є позитивним у процесі ФА та прогнозування) з використанням математичних методів – теорії ймовірностей, функціонального та класичного аналізів тощо.

Процес прогнозування показників ФД на довгострокову перспективу, можливий за використання економетричних методів та моделей, найпопулярнішими серед яких виступають парні та багатофакторні моделі. При побудові вказаних моделей використовуються наступні економетричні методи: кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, регресійний аналіз та ін.

Т.О. Загорна надає їм характеристику:

- кореляційний аналіз дозволяє виявити зв'язок між окремими явищами або показниками та виміряти його міцність;
- регресійний аналіз показує, як змінюється залежний показник при зміні будь-якого з незалежних факторів;
- дисперсійний аналіз – метод аналізу результатів, які залежать від різних одночасно діючих факторів, вибору найважливіших з них та оцінки їх впливу [41, с. 52].

Моделі парної регресії є двофакторними, де одна змінна є залежною, а інша незалежною. За допомогою кореляційно-регресійних методів можна виявити тісноту зв'язку між факторами, коли зміна одного фактору спричиняє зміну іншого на певну величину. Більшість процесів фінансової діяльності підлягають впливу множини факторів. Для цього варто використовувати моделі множинної регресії, що є багатофакторними. Їх побудова складніша від попередніх, адже визначається тіснота зв'язку декількох показників.

Зазначені вище економетричні моделі враховують вибірку лише минулих показників, а складені на їх основі прогнози справджуються у випадку економіки, що стабільно розвивається. Така ситуація практично неможлива, тому ми не рекомендуємо брати за основу результати такого моделювання. Також не варто застосовувати імітаційні моделі, які зорієнтовані на випадкові процеси, описуючи оптимістичний процес їх проходження.

Найперспективнішим економіко-математичним методичним прийомом наукових досліджень у сфері аналізу є прийом нечіткої логіки. Вперше він з'явився у 60-х роках XX ст., проте, на сьогодні – це один з найефективніших напрямів економічних досліджень. З його допомогою можна отримати скінченний розв'язок за різними підходами, незважаючи на випадкові характери вибірки показників ФД. При управлінні ФД його практична цінність проявлятиметься у формалізації взаємозв'язків між факторами впливу на ФД та автоматизації функцій управління на базі нечітких множин.

Отже, при використанні економіко-математичного моделювання у процесі управління ФД та визначення її результативності найраціональнішим прийомом, на нашу думку, виступатимуть моделі нечіткої логіки. Вони передбачають можливість моделювання параметрів різних одиниць виміру, їх нормування у однорідному значенні, що буде прийнятним у моделі. Причому, кількість заданих параметрів може бути різною, а специфіка моделі дозволяє враховувати суб'єктивну оцінку експерта при визначенні значущості окремих факторів у порівнянні з іншими.

Процес аналізу ФД можливий за використання інших економічних прийомів, наприклад, евристичних. Під евристичними методичними прийомами Г.І. Купалова розуміє спеціальні прийоми аналізу, що базуються на використанні досвіду, інтуїції фахівця та його творчого мислення [70, с. 521]. Серед евристичних прийомів, що розглядають автори економічного аналізу, ми виділимо ті, що, на нашу думку, більшою мірою можуть використовуватися на практиці аналізу ФД та її результативності. До таких належать: прийоми

колективних експертних оцінок, «мозкової атаки», синектики, контрольних запитань, колективного блокнота, аналогій, інверсії, ін.

Статистичні прийоми є важливим засобом при дослідженні та прогнозуванні поведінки економічних показників. Вони зазвичай використовуються при вивченні масових явищ та процесів, проте найпопулярніші статистичні методи, такі як табличний та графічний, працюють у поєднанні з іншими методами на рис. 1.7.

За Г.І. Купаловою, табличний метод – основна і найбільш ефективна форма подання результатів зведення та групування аналітичних даних шляхом раціонального, компактного, наочного викладення систематизованої інформації про досліджуваний об'єкт у цифровій формі та у певному порядку розміщення [70, с. 315]. Таблиці можуть бути різної складності та будови, але кожна з них є способом візуалізації отриманих результатів аналізу. Ще одним способом візуалізації виступають графіки та діаграми.

Не можливо виділити важливість одного із методичних прийомів, що використовуються при аналізі, адже кожен із них має свою значимість на етапах господарської діяльності. Погодимось з М.В. Мальчик та С.Т. Бойко, що, володіючи методикою аналізу (основним інструментом якої є сукупність прийомів), маючи певну інформаційну базу для його проведення та відповідних кваліфікованих робітників, підприємство має змогу вижити в умовах жорсткої конкуренції, а також підвищити прибутковість, в тому числі ФД [93, с. 15].

Рекомендовані методи аналізу (рис. 1.7) можна інтегрувати з прийомами управлінського аналізу, які реалізують постановку стратегічних цілей. Найпростішим у використанні та застосуванні є SWOT-аналіз, що широко використовується з 60-х років XIX ст. і донині. Його універсальність пов'язана з можливістю виявлення внутрішніх сильних та слабких сторін, а також зовнішніх загроз та можливостей підприємства, на відміну від PEST-аналізу, що досліджує лише фактори зовнішнього середовища, та ПРiМ-аналізу, параметрами якого є лише структура ресурсів підприємства. Потреба у

прийомах управлінського аналізу виникає, коли проводиться структуризація отриманих результатів для формування висновків та складання звіту аналізу.

За допомогою прийомів ФА можна провести оцінку результативності ФД, що базується на групуванні обраних показників, що у використанні сприятимуть реалізації основної мети ФА. Характеристику оцінки, як комплексної системи аналізу показників, у формуванні результуючого значення фінансового аналізу ФД, охарактеризуємо у наступному пункті.

1.3. Оцінка фінансової діяльності підприємств

Система фінансового моніторингу ФД та її облік не може повноцінно існувати без належної на те оцінки. Для оцінки ФД використовуються кількісні та якісні показники аналізу, які визначають результат управління ФД, виконання фінансового плану, хід його реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань. Питання оцінки фінансового стану підприємства популярні як об'єкти дослідження, що виступають важливим завданням фінансового аналізу (підтверджено результатами дослідження у додатку Е), в той час, коли оцінка ФД як об'єкта обліку не розкрита до сьогодні.

Питання оцінки актуалізуються в умовах економічних, політичних перетворень, розвитку ринкової економіки та циклічності економічних криз. Відбувається усвідомлення та значення гармонійного поєднання всіх видів господарської діяльності. Для цього в управлінні необхідно вносити зміни щодо оцінки та визначення результативності ФД (як складової цілісної системи оцінки діяльності) з використанням сучасних науково-методичних положень.

Такими положеннями є збалансовані системи показників, які всесторонньо охоплюють бізнес-процеси підприємства та забезпечують оцінку його функціонування. Їх переваги та недоліки досліджували такі вчені, як

С.Ю. Гончарова, М.С. Дороніна, М.О. Кизим, О.О. Клименко, О.О. Ляковська, Г.В. Назарова, В.В. Смірнов та інші.

Прикладами науково-методичних положень оцінки діяльності підприємств є:

- Balanced Scorecard (автор Р. Каплан та Д. Нортон);
- Economic Value Added (С. Штерн);
- Global Reporting Initiative (заснована у рамках концепції сталого розвитку);
- модель ділової досконалості підприємства Європейського фонду менеджменту якості – EFQM;
- піраміда ефективності;
- Effective Progress and Performance Measurement (К. Адамс, П. Робертс);
- TPS (Total Performance Scorecard) – універсальна система показників та ін. Характеристику зазначеним положенням надано у додатку Ж.

Для проведення якісної оцінки, відповідальними за це повинні бути високо компетентні працівники, які майже відсутні на ринку України, коли збалансовані системи тільки починають використовуватися на практиці, і то в основному великими компаніями. О.О. Ляковською сформовано своєрідну SWOT-матрицю збалансованих систем показників, де вище зазначена проблема їх реалізації, вказана у складі загроз для підприємств [87, с. 121]. Аналіз наукових праць [13; 18; 26; 27; 50; 87; 117; 122; 196; 211; 219] характеризує наведені системи оцінки як тих, що містять або дуже малий перелік показників оцінки, або дуже великий, що в обох випадках є недоліком.

У праці Т.В. Вербіцької [18, с. 267], відмічено фінансову та соціально-економічну спрямованість збалансованих систем, хоча основна перевага відводиться організаційно-управлінським факторам. Системи оцінки також зорієнтовані на оцінювання управління фінансовими ресурсами як елементу всієї збалансованої системи діяльності підприємства, що у результаті поєднує

політику і стратегію, партнерство, результати для суспільства тощо (додаток Ж).

Отже, найбільш поширені світові збалансовані системи показників надають оцінку ефективності управління фінансово-господарської діяльності підприємства і не практичні при здійсненні оцінки ФД як частини господарської, оскільки ключові показники в основному стосуються основної діяльності.

Під оцінкою ФД слід розуміти визначення її результативності за допомогою прийомів фінансового аналізу у системі фінансового моніторингу. Причому, результат оцінки набуватиме вигляду лінгвістичної змінної, що визначено з урахуванням показників ФД.

Отже, важливим кроком при удосконаленні підходу до оцінки ФД, постає вибір відповідних показників. З цією метою пропонуємо запозичити досвід аналізу виконання бюджетних програм, де для оцінки використовують показники результативності, структуровані у розрізі груп затрат, продукту, ефективності та якості.

Характеристика показників результативності бюджетних програм проявляється у визначенні обсягів та структури ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми (показники витрат); використанні для оцінки досягнення поставленої мети (показники продукту); визначенні витрат ресурсів на одиницю показника продукту, досягнення визначеного результату (показники ефективності); характеристиці досягнутих результатів якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (товарів, робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми (показники якості) [178].

Специфічні особливості бюджетної сфери звужують сферу застосування її показників. У економічній літературі науковцями розроблено систему

показників саме для підприємств, проте, при оцінці ФД групування параметрів за видами витрат, продукту, ефективності та якості, які відповідно до об'єкту дослідження носитимуть нове призначення (табл.1.9) [144], є відмінним від типового у бюджетній сфері і сприятиме проведенню аналізу за структурно-логічним підходом. Практична цінність подібного групування у перспективі стане основою для фінансового планування. Показники результативності використовують як на початковому етапі планування, так і на завершальному для формування висновків про отримані результати оцінки.

Таблиця 1.9 – Призначення показників результативності фінансової діяльності підприємства [складено автором на основі [178]

№ з/п	Групи показників	Економічна сутність
1.	Показники витрат	Характеризують розмір витрат понесених підприємством при управлінні фінансовою діяльністю
2.	Показники продукту	Показують результат у кількісному чи вартісному вираженні від понесених відповідних витрат підприємством
3.	Показники ефективності	Співвідношення показників продукту та показників витрат між собою
4.	Показники якості	Показники, що підтверджують результативність, якість ведення фінансової діяльності підприємства

Систему показників витрат, продукту, ефективності та якості, класифікуємо за видами аналізу ФД, в основу яких буде покладено типові операції ФД підприємств, визначених за результатами соціологічного опитування відповідно до типових операцій серед підприємств Рівненської області (додаток А). Такими можна вважати операції пов'язані з випуском акцій, виплатою дивідендів, фінансовою орендою, випуском векселів, сплатою кредитів (позик) та відсотків за ними.

Відповідно, видами аналізу ФД для оцінки її результативності виступають: аналіз власного акціонерного капіталу, аналіз дивідендної політики, аналіз

фінансової оренди, аналіз випуску векселів, аналіз кредитних ресурсів (табл. 1.10).

Таблиця 1.10 – Система оцінки фінансової діяльності корпоративних підприємств [розроблено автором самостійно та з використанням [65]

Показники витрат	Показники продукту	Показники ефективності	Показники якості	Джерела інформації
Аналіз кредитних ресурсів				
Нараховані відсотки за борговими зобов'язаннями (кредитами, позиками)	Вартість послуг (товарів, робіт), оплачених кредитними ресурсами	<i>Коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів*</i>	<i>Коефіцієнт концентрації кредитних ресурсів*</i>	Кредитний договір, платіжне доручення, видатковий касовий ордер, довідка бухгалтерії
Аналіз дивідендної політики				
Сума виплачених дивідендів	Середньорічна кількість простих акцій (у звітному періоді)	Дивіденди на одну просту акцію [65]	Коефіцієнт дивідендних виплат [65]	Видатковий касовий ордер, виписка банку, Звіт про фінансові результати
Аналіз випуску векселів				
Витрати, пов'язані з випуском векселів	Кредиторська заборгованість за векселями	<i>Коефіцієнт ефективності випуску векселів*</i>	<i>Коефіцієнт концентрації заборгованості за векселями*</i>	Баланс (звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), прибутковий касовий ордер, платіжне доручення, видатковий касовий ордер, довідка бухгалтерії, виписка банку
Аналіз фінансової оренди				
Фінансові витрати за фінансовою орендою	Мінімальна сума сплачених орендних платежів	<i>Коефіцієнт ефективності фінансової оренди (у орендаря)*</i>	<i>Коефіцієнт маневреності фінансової оренди*</i>	Договір фінансової оренди активів, довідка бухгалтерії
Аналіз власного акціонерного капіталу				
Витрати на випуск акцій	Кількість випущених простих акцій	Витрати на одну просту акцію [65]	Рентабельність випущених простих акцій. Коефіцієнт цінності акцій [65].	Видатковий касовий ордер, виписка банку, довідка бухгалтерії, протокол зборів акціонерів

* Запропоновані автором показники

У табл. 1.11 розкрито економічну сутність та алгоритм розрахунку показників ефективності, частина з яких є авторськими, наприклад, коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів; коефіцієнт ефективності випуску векселів; коефіцієнт ефективності фінансової оренди (у орендаря), витрати на одну просту акцію.

Таблиця 1.11 – Характеристика показників ефективності фінансової діяльності підприємства [розроблено автором самостійно та з використанням [65]

№ з/п	Назва показника	Скорочене позначення показника	Економічна сутність показника	Алгоритм розрахунку показника
1	<i>Коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів*</i>	Кефкр	Показує, який розмір відсотків припадає на 1 грн. отриманого кредиту	$\frac{\text{Нараховані відсотки за борговими зобов'язаннями}}{\text{Вартість послуг (товарів) оплачених кредитними ресурсами}}$
2	Дивіденди на одну просту акцію [65, с. 233]	Д _{1а}	Показує розмір дивідендів, виплачених за простими акціями	$\frac{\text{Сума дивідендів}}{\text{Кількість простих акцій}}$
3	<i>Коефіцієнт ефективності випуску векселів*</i>	Кеф _в	Показує, який розмір кредиторської заборгованості за векселями припадає на 1 грн. витрат, пов'язаних з їх випуском	$\frac{\text{Кредиторська заборгованість за векселями}}{\text{Витрати пов'язані з випуском векселів}}$
4	<i>Коефіцієнт ефективності фінансової оренди (у орендаря)*</i>	Кеф _{фо(у орендаря)}	Показує, яка величина сплачених орендних платежів припадає на 1 грн. фінансових витрат за фінансовою орендою	$\frac{\text{Сума сплачених орендних платежів}}{\text{Фінансові витрати за фінансовою орендою}}$
5	<i>Витрати на одну просту акцію*</i>	В _{1а}	Характеризує величину витрат на одну просту акцію	$\frac{\text{Витрати на випуск акцій}}{\text{Кількість випущених акцій}}$

* Курсивом відмічені авторські показники

Показники якості, за допомогою широкого переліку методів ФА, можуть бути найбільш складним типом результативних показників, адже зосереджуються на кінцевій меті, що ставить підприємство у процесі

управління ФД (табл. 1.12).

Таблиця 1.12 – Характеристика показників якості фінансової діяльності підприємства [розроблено автором самостійно та з використанням [65]

№ з/п	Назва показника	Скорочене позначення показника	Економічна сутність показника	Алгоритм розрахунку показника
1	<i>Коефіцієнт концентрації кредитних ресурсів*</i>	Ккр	Характеризує ступінь участі кредитних ресурсів при формуванні позикового капіталу	$\frac{\text{Довгострокові та короткострокові кредити та позики}}{\text{Позиковий капітал}}$
2	Коефіцієнт дивідендних виплат [65, с. 233]	Кдв	Показує, яка частина дивідендів однієї акції припадає на чистий прибуток однієї акції	$\frac{\text{Дивіденд на 1 просту акцію}}{\text{Чистий прибуток на акцію}}$
3	<i>Коефіцієнт концентрації заборгованості за векселями*</i>	Кзв	Показує частку заборгованості за векселями у загальній вартості пасивів підприємства	$\frac{\text{Кредиторська заборгованість за векселями}}{\text{Валюта балансу}}$
4	<i>Коефіцієнт маневреності фінансової оренди*</i>	Кман.фо	Показує, яка частина фінансових витрат припадає на величину справедливої вартості об'єкта оренди	$\frac{\text{Фінансові витрати за фінансовою орендою}}{\text{Справедлива вартість об'єкта фінансової оренди}}$
5	Коефіцієнт цінності акцій [65, с. 233]	Кца	Показує цінність одиниці акції виходячи з одиниці її прибутку	$\frac{\text{Ринкова ціна акції}}{\text{Дивіденд на 1 просту акцію}}$

* Курсивом відмічені авторські показники

Систематизація показників за чотирма групами забезпечить комплексність проведення аналізу з метою оцінки ФД, що проявляється у цілісному уявленні досліджуваного об'єкта. Проведений аналіз за рекомендованим автором підходом, надасть змогу:

- відстежувати динаміку зміни показників результативності;
- визначити місце ФД в управлінні підприємством,
- визначити вплив ФД на діяльність підприємства за результатами оцінки, маючи достатню інформаційну базу для цього;

- вчасно виявляти загрози, можливості, сильні та слабкі сторони в управлінні ФД.

Оцінку результативності передбачено на третьому етапі ФА (рис. 1.6), який проявляється у розрахунку інтегрального показника результативності, що включає параметри ефективності та якості. Розрахунок показників оцінки рекомендуємо здійснити за допомогою економіко-математичної моделі нечіткої логіки, оскільки вона надасть результат у вигляді лінгвістичної змінної, що допоможе визначити вплив ФД на діяльність підприємства. Оцінка може передбачати виключення окремих показників відповідно до потреб корпоративного підприємства, не знижуючи при цьому управлінської цінності.

Етапу оцінки ФД передує етап аналізу, що реалізується за допомогою інструментарію ФА – методичних прийомів з розділу 1.2. Приклади їх можливої інтеграції представлено у табл. 1.13 [134].

Таблиця 1.13 – Застосування прийомів аналізу на прикладі показників фінансової діяльності підприємств [складено автором]

№	Показники	Прийоми аналізу
1.	Показники витрат	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, евристичні, табличний та графічний методи
2.	Показник продукту	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, евристичні, табличний та графічний методи
3.	Показники ефективності	
3.1.	Показники аналізу власного акціонерного капіталу	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, моделі нечіткої логіки, евристичні, табличний та графічний методи
3.2.	Показники аналізу дивідендної політики	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, моделі нечіткої логіки, евристичні, табличний та графічний методи
3.3.	Показники аналізу фінансової оренди	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, моделі нечіткої логіки, евристичні, табличний, графічний, коефіцієнтів, методи елімінування
3.4.	Показники аналізу операцій з випуску векселів	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, моделі нечіткої логіки, евристичні, табличний, графічний, коефіцієнтів, методи елімінування
3.5.	Показники аналізу кредитних ресурсів	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, моделі нечіткої логіки, евристичні, табличний, графічний, коефіцієнтів, методи елімінування
4.	Показники якості	Вертикальний, горизонтальний, трендовий, моделі нечіткої логіки, евристичні, табличний, графічний, коефіцієнтів, методи елімінування

Групи показників, що запропоновані, надають комплексну характеристику ФД підприємства, а також можуть бути використані при реалізації довгострокової стратегії фінансового планування. На підставі оцінки результативності ФД здійснюється впровадження та організація заходів з підвищення рівня ефективності та якості ФД. Удосконалений науково-методичний підхід оцінки результативності забезпечує комплексність проведення аналізу та посилює аналітичність інформації у розрізі операцій фінансової діяльності.

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено теоретичні основи обліку та аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств. Сформульовано висновки науково-теоретичного та практичного характеру.

1. Розглянуто різноманітність трактування фінансової діяльності у юридичній, економічній, фінансовій та обліковій сферах. Визначено, що у кожній сфері зміст фінансової діяльності розуміють по-своєму, пов'язуючи її з фінансовим посередництвом та страхуванням (юридична сфера); фінансовою роботою (економічна сфера); фінансовими ресурсами (фінансова сфера). Лише у обліку фінансову діяльність за змістом відрізняють від операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

2. Аналіз сучасних теоретичних підходів до змісту фінансової діяльності дозволив виявити не до кінця врегульовані методичні проблеми обліку фінансової діяльності, що породжують дискусії сучасних науковців щодо переліку операцій фінансової діяльності. Для вирішення зазначених проблем, запропоновано класифікацію операцій фінансової діяльності за критерієм впливу на зміну власного і позикового капіталів, що дозволило уточнити визначення поняття «фінансова діяльність».

Фінансова діяльність – це підприємницька діяльність за нетоварними операціями, що пов'язані з випуском та реалізацією цінних паперів у межах компетенції підприємств, виконанням зобов'язань перед позичальниками щодо погашення позик та відсотків, орендодавцями – зі здійснення фінансових витрат за фінансовою орендою, учасниками – з розподілу прибутку у межах їхньої частки в статутному капіталі.

3. Процес управління фінансовою діяльністю розглянуто через його складову – фінансовий моніторинг, що відносно об'єкту дослідження передбачає процеси відстеження та оцінки результативності фінансової діяльності. Такі процеси повинні бути достатньо забезпеченими обліковою інформацією, яка є основним видом інформації у моніторингу.

Отже, складовими фінансового моніторингу фінансової діяльності визначено облікову систему у вигляді бухгалтерського, управлінського обліку, податкових розрахунків – джерела інформації для моніторингу, фінансовий аналіз, фінансове планування, операційний аудит як вища форма контролю.

4. Якість управління фінансовою діяльністю залежить від конкретно визначених рішень, які супроводжуються правильно поставленими завданнями. У результаті дослідження економічної сутності існуючих завдань фінансової діяльності, виявлено їх переважну спрямованість на «фінансове благополуччя підприємства», серед яких частина опосередковано стосується обліку. Впорядковано завдання моніторингу та обліку фінансової діяльності корпоративних підприємств, що структуровано у логічній послідовності виконання.

5. Досліджено теоретичні підходи аналізу фінансової діяльності, завдання якого уможливають оцінку фінансового стану в цілому та забезпеченість корпоративного підприємства фінансовими ресурсами. Зазначене обумовило удосконалення організації аналізу, основною метою якого визначено оцінку результативності. Складено організаційну модель аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств, що передбачає наявність об'єкта,

мети, методичних прийомів, результативних показників, завдань за кожним етапом. Виконання завдань у межах етапів, рекомендованих у моделі, забезпечать користувачів цільовою інформацією про результати управління.

6. Розкрита практична цінність методичних прийомів аналізу при розрахунку результативності. Рекомендоване поєднання декількох методів та прийомів, одночасно з використанням економіко-математичних моделей, особливо за показниками ефективності та якості фінансової діяльності. Запропоновано використовувати апарат моделей нечіткої логіки у аналізі, в результаті якого виникають перехідні величини граничного розв'язку поставленої задачі, а рішення щодо остаточного варіанту прив'язане до інтелектуальної експертної оцінки менеджерів.

7. Аналіз існуючих систем оцінки діяльності підприємств, дозволив виявити їх спрямованість на операційну діяльність та сприяв розробці показників оцінки результативності фінансової діяльності за видами груп витрат, продукту, ефективності, якості. Рекомендовані показники оцінки як складові комплексної системи аналізу, проявляються у визначенні впливу фінансової діяльності на результати діяльності підприємства та її місце у процесі господарювання.

Трансформація економічного розвитку ХХІ ст. змінює підходи до обліку господарської діяльності підприємств, що неминуче позначилося на фінансовій діяльності, організацію та методику якої розглянемо у наступному розділі.

Результати дослідження опубліковано автором у наукових працях [76; 78; 80; 134; 141; 144; 146].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Облікова складова інформаційного забезпечення фінансової діяльності корпоративних підприємств

У процесі розквіту ринкових відносин виникають нові погляди на роль та значення інформаційного забезпечення суспільства. У 1970-х рр. соціолог Д. Белл заснував нову, з точки зору економіки, теорію «постіндустріального суспільства», головна увага за якою приділена інформації [221]. У зв'язку з цим, цю фазу розвитку називають інформаційною, адже інформація виступає як необхідний ресурс, роль та вимоги до якого постійно зростають.

Незважаючи на те що характерною рисою постіндустріального суспільства є орієнтація на сферу послуг, відмова від виробничої сфери є не можливою, адже це може призвести до краху технічного прогресу та занепаду економіки країни. Тому на сучасному етапі розвитку, діяльність підприємств напряду залежить від такого ресурсу як інформація, а якість їх господарювання часто вимірюється рівнем інформаційного забезпечення.

Проблеми інформаційної системи як складової бухгалтерського обліку досліджували такі науковці, як Ф.Ф. Бутинець, С.О. Левицька, М.С. Пушкар, С.В. Голов, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пухарьова, І.В. Мельниченко та інші. Дослідження інформаційних ресурсів у процесі автоматизації облікових систем розглядали Л.І. Донець, О.В. Клименко, В.Д. Бакуменко та інші.

Багато праць присвячено розгляду питань інформаційного забезпечення суспільства, проте недостатньо розглянуто інформаційне забезпечення ФД підприємств у системі ФМ, подальше вивчення якого виступатиме нашим завданням.

Варто відмітити, що у обліково-аналітичній системі не відображається інформація за результатами ФД як такої, що подається у вигляді прибутку чи збитку. Така інформація наводиться лише про результат всієї господарської діяльності. У зв'язку з цим, ми будемо розглядати особливості інформаційного забезпечення операцій ФД, що впливають на її результати.

Л.О. Терещенко та І.І. Матієнко-Зубенко під інформаційним забезпеченням обліку розуміють важливий елемент автоматизованих інформаційних систем, який призначений для відображення інформації, що характеризує стан керованого об'єкта і яке являється основою для прийняття управлінських рішень [200, с. 29]. Є.Д. Бондаренко інформаційне забезпечення підприємства трактує як процес задоволення потреб в інформації, що базується на застосуванні спеціальних засобів і методів її одержання, опрацювання, нагромадження і видачі в зручному для використання вигляді [11].

Отже, основним об'єктом інформаційного забезпечення виступає інформація. Інформація вважається дійсно корисною, якщо вона документарно підтверджена, а враховуючи сучасні тенденції суспільства, інформація, що проходить машинну обробку за допомогою автоматизованих систем. У такому випадку можна стверджувати, що важливими складовими інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи виступають інформаційна технологія, інформація, інформаційний ресурс [81].

Л.В. Гнилицька виділяє три рівні інформаційного забезпечення фінансових результатів, а саме: первинна облікова інформація, узагальнююча облікова інформація та узагальнююча аналітична інформація [23]. При управлінні ФД, перший та другий рівні є продуктом облікової системи, а третій – результатом ФА.

В Законі України «Про інформацію» інформація інтерпретується як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [174]. Подібне тлумачення наводиться у ЦКУ (стаття 200). Л.Ф. Єжова розглядає інформацію «як знання або сукупність даних, які зменшують невизначеність об'єкта чи проблеми» [37, с. 23].

Термін «інформація» у повсякденному житті – це факти, явища, події, відомості, що мінімізують ступінь невизначеності та формують певні уявлення про об'єкт. Жоден суб'єкт господарювання не може повноцінно приймати важливі управлінські рішення, що напряду впливають на результати діяльності підприємства, не маючи на те відповідної інформації. Це підтверджує відомий вислів Уінстона Черчіля: «Хто володіє інформацією, той володіє світом».

У кожній сфері діяльності інформація трактується по-своєму. Так, у сфері економіки інформація має свої особливості. О.В. Клименко під економічною інформацією вважає ту, що характеризує виконані або заплановані до виконання на підприємстві операції [55, с. 11]. Л.О. Терещенко та І.І. Матієнко-Зубенко такий вид інформації розглядають як сукупність відомостей про соціально-економічні процеси, що слугують для управління цими процесами і колективом людей у виробничій та невиробничій сфері [200, с. 20].

Вищезазначені автори різновидом економічної інформації вважають облікову, яка пов'язана із функціями оперативного, бухгалтерського, статистичного обліку і відображає господарські процеси, які вже здійснилися, а також фактичний стан [200, с. 21]. На сьогодні вченими доведено, що облікова інформація становить 2/3 економічної інформації в цілому, яка відображає на підприємстві виконання всіх операцій господарського обліку. Ю.Ю. Мороз у своїй монографії першим етапом процесу формування облікової інформації виділяє фіксування даних про господарські події, джерелом яких є первинна документація. Наступним етапом є процес перетворення первинних даних в інформацію, результатом якого є формування звітності підприємства [108, с. 52], яка висвітлює реальний фінансовий стан, в тому числі результати операцій ФД.

Для того щоб інформація носила практичну цінність у процесі управління ФД, вона має відповідати певним властивостям, які наводять Л.О. Терещенко та І.І. Матієнко-Зубенко (достовірність, повнота, цінність і актуальність,

ясність, зрозумілість) [200, с. 20], Т. Каменська (доречність, суттєвість, правдиве подання, зіставність, можливість перевірки, своєчасність, зрозумілість, вартісне обмеження) [48, с. 5]. О.В. Клименко розкриває ширший перелік властивостей, до яких окремо включає своєчасність та збереженість на матеріальних носіях [55, с. 12]. У період комп'ютерної техніки та технології, остання властивість дублює інформацію в електронному вигляді, роблячи її при цьому більш доступною.

Інформацію, що надходить та використовується підприємством, можна поділити на зовнішню та внутрішню. Зовнішня інформація формується за межами суб'єкта господарювання і лише та, що надійде на підприємство і буде йому необхідною у процесі господарської діяльності, називатиметься вхідною (але не вся зовнішня інформація є вхідною). Прикладом зовнішньої інформації можна вважати інформацію органів державної влади, нормативно-правові акти, закони, інформація щодо окремих ринків та ін.

Внутрішня інформація виникає всередині самого підприємства. Вона не є загальнодоступною та оприлюдненою. Доступ до неї має зазвичай персонал підприємства. Джерелом внутрішньої інформації про результати ФД підприємства, наприклад, є бізнес-план, у якому наведені можливі доходи, витрати та прибутки на короткострокову та довгострокову перспективу, рух грошових коштів підприємства за видами діяльності та ін. Інформація, що надається підприємством на запити зовнішніх користувачів називається – вихідною.

У табл. 2.1 розглянемо ширше види та джерела надходження внутрішньої та зовнішньої інформації, що необхідна підприємству для управління ФД [137].

Таблиця 2.1 – Інформаційні потреби підприємства при управлінні фінансовою діяльністю [складено автором]

Вид інформації	Суб'єкт, від якого поступає інформація	Приклад інформаційної потреби підприємства
1	2	3
Зовнішня	Органи державної влади	Облікова ставка НБУ, терміни подачі фінансової звітності про результати діяльності, зміни щодо форм фінансової звітності та ін.

продовження таблиці 2.1

1	2	3
	Банківські установи, інші кредитні установи	Можливість отримання кредиту, зміни щодо ставки та умов кредитування
	Підприємства-партнери (постачальники, покупці, замовники та ін.)	Фінансовий стан та можливість відповідати за власними зобов'язаннями, фінансові результати та юридична інформація, інформація про збори акціонерів та ін.
	Підприємства-конкуренти	Фінансові результати, в тому числі результати фінансової діяльності та ін.
	Інші установи та організації	Інформація про зміни у господарській діяльності, в тому числі фінансовій, юридична інформація та ін.
Внутрішня	Власники підприємства та управлінський персонал	Накази, розпорядження, інформація про управлінські рішення у частині фінансової діяльності, інформація про збори акціонерів
	Менеджери підприємства	Інформація про фінансові та управлінські рішення у частині фінансової діяльності
	Керівники центрів відповідальності підприємства	Інформація про забезпеченість фінансовими ресурсами та результати діяльності підрозділів підприємства
	Структурні одиниці	Інформація щодо результативності фінансової діяльності

У табл. 2.1 ми визначили види внутрішньої та зовнішньої інформації, щодо якої у підприємства виникає потреба у процесі управління ФД (перелік такої інформації може бути ширшим, виходячи із особливостей діяльності підприємства). Зовнішню інформацію, наведену в таблиці, можна вважати вхідною, яка використовується підприємством при оптимізації та розподілі власних та позикових ресурсів для виконання зобов'язань та завдань управління. Внутрішня інформація виникає у середині самого підприємства, але її значення є не менш вагомим, проте, у суб'єктів виникає інформаційний інтерес в основному частково відносно ФД. Зазначене, підтверджено соціологічним опитуванням суб'єктів господарювання Рівненської області.

Суб'єкт господарювання також є джерелом інформації для його користувачів, якість якої забезпечує саме підприємство. Користувачів облікової інформації В. Г. Швець поділив на внутрішніх та зовнішніх, при

чому у останніх може бути прямий чи непрямий фінансовий інтерес, та користувачів без фінансового інтересу [198, 212, 213], класифікацію інформаційних потреб яких проведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Інформаційні потреби внутрішніх та зовнішніх користувачів щодо фінансової діяльності підприємства [складено автором]

Вид користувача	Інтерес користувача	Інформаційна потреба	Джерело інформації
Внутрішні користувачі			
Директори та їх заступники, голови правління	Прямий фінансовий інтерес	Достатність фінансових ресурсів, чистий рух грошових коштів, інформація про збори акціонерів, види та форми випуску акцій, розмір та строки виплати дивідендів, кредитоспроможність за виконанням зобов'язань погашення позик	Внутрішня та фінансова звітність підприємства
Менеджери середньої ланки	Прямий фінансовий інтерес	Чистий рух грошових коштів, рентабельність акцій, розмір виплачених дивідендів, коефіцієнт дивідендних виплат та цінності акцій, тривалість користування кредитом, розмір фінансових доходів і витрат, кредитоспроможність, інформація про збори акціонерів, види та форми випуску акцій	Внутрішня та фінансова звітність підприємства
Менеджери нижньої ланки, головні спеціалісти	Прямий фінансовий інтерес	Чистий рух грошових коштів, розмір виплачених дивідендів, тривалість користування кредитом, види та розмір фінансових доходів і витрат, загальна кредитоспроможність, інформація про збори акціонерів, види та форми випуску акцій	Внутрішня та фінансова звітність підприємства
Інші працівники	Прямий фінансовий інтерес	Інформація про збори акціонерів, види та форми випуску акцій	Внутрішня та фінансова звітність
Структурні одиниці	Прямий фінансовий інтерес	Інформація про збори акціонерів, кредитоспроможність	Внутрішня та фінансова звітність
Зовнішні користувачі			
Постачальники	Прямий фінансовий інтерес	Здатність відповідати за зобов'язаннями з фінансової оренди та отриманими кредитами	Фінансова звітність підприємства
Покупці	Прямий фінансовий інтерес	Форми випуску акцій, курс акцій	Фінансова звітність
Потенційні та дійсні інвестори	Прямий фінансовий інтерес	Форми випуску акцій, ринковий курс акцій, дивіденди на одну акцію	Фінансова звітність
Банківські та інші кредитні установи	Прямий фінансовий інтерес	Кредитоспроможність	Фінансова звітність
Податкові органи	Непрямий фінансовий інтерес	Достовірне визначення об'єкту оподаткування, сплата авансового внеску за виплаченими дивідендами	Податкова та фінансова звітність, дані перевірок
Органи статистики	Непрямий фінансовий інтерес	Статистична інформація про випуск, розміщення та обіг цінних паперів	Фінансова та статистична звітність
Інші зовнішні користувачі	Непрямий фінансовий інтерес, без фінансового інтересу	Інша інформація за потреби	Фінансова звітність, соціологічні опитування, довідкові дані, інформація ЗМІ

На наш погляд, інформація, що отримує чи надає підприємство для інших користувачів (табл. 2.2), сама по собі є «абстрактним поняттям», і в такому випадку велика увага приділяється носію інформації, за допомогою якого вона надходить та надається підприємством. Таким носієм ми вважаємо інформаційний ресурс, що входить у систему інформаційного забезпечення підприємства і має вартісну оцінку та критерії корисності.

Згідно Закону України «Про Національну програму інформатизації» інформаційний ресурс являє собою сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [176]. Із даного тлумачення, на перший погляд, інформаційним ресурсом виступає лише документована інформація на паперових носіях. Проте не варто забувати про електронні документи у банках даних, оприлюднення та подання яких у сучасному постіндустріальному суспільстві вже давно стало невід'ємною складовою відображення даних [136].

Немає спільної думки вітчизняних науковців щодо розгляду цього поняття. В.З. Семанюк під інформаційним ресурсом розуміє інформацію, що має таку ж цінність, як і матеріальний ресурс [188, с. 320]. П.В. Пашко його розглядає окремо від матеріального ресурсу, тому що перший є невичерпним, оскільки із розвитком суспільства цей ресурс постійно зростає [99, с. 17-18]. Р. Марутян інформаційним ресурсом вважає інформаційний продукт, що виникає в процесі соціально-економічної діяльності людини та в подальшому задовольняє її інтереси [95].

Інформаційний ресурс, на відміну від інформації, має приносити підприємству економічний ефект (можливо соціальний чи екологічний) у процесі його використання, а також надавати «максимум інформації при мінімумі звітних форм і показників», – методологічний принцип сформульований П. Смоленюком [195, с. 36]. За його допомогою менеджери підприємства досягають очікуваних результатів та поставленої мети, в результаті чого, виникає потреба у його вартісному вимірі.

Критеріями виміру інформаційного ресурсу можуть виступати:

- витрати підприємства, що були понесені у процесі придбання ресурсу;
- витрати підприємства, що були понесені у процесі виготовлення;
- рівень досягнутого ефекту підприємством, в результаті придбання та використання необхідного інформаційного ресурсу.

Відповідно до об'єктної області формування та використання, інформаційний ресурс у обліково-аналітичній системі називають обліково-аналітичним. Зазначені висновки підтверджуються Л.В. Гнилицькою, яка формування обліково-аналітичної інформації (її ресурс) розглядає через реалізацію трьох функцій: обліку, аналізу і синтезу як поєднання двох попередніх [23, с. 57]. Облікова інформація є головним інформаційним ресурсом, а тому є базою для формування *аналітичного інформаційного ресурсу* за допомогою прийомів ФА. Результатом облікової системи виступає *обліковий інформаційний ресурс* у вигляді сукупності документів, що проходять процеси виявлення, реєстрації, обробки, узагальнення, зберігання та передачі інформації про результати господарської діяльності підприємства.

Документи, формування яких здійснюється всередині підприємства, можна вважати внутрішніми інформаційними ресурсами. Проте для повноти обліку та достовірності відображення господарських операцій, підприємство використовує інформаційну базу, що впливає на його формування. Внутрішній інформаційний ресурс, що не є конфіденційною інформацією, для користувачів виступатиме зовнішнім носієм інформації. Отже, інформаційні ресурси варто поділити на зовнішні та внутрішні у системі інформаційного забезпечення обліку фінансової діяльності (в тому числі, господарської діяльності) підприємства.

Фінансова звітність виступає інформаційним ресурсом для зовнішніх та внутрішніх користувачів облікової інформації, адже в ній відображаються відомості про фінансовий стан та фінансові результати підприємства, у тому числі ФД за звітний період. Варто відмітити, що таким ресурсом є також бухгалтерські рахунки та фінансова звітність (рис. 2.1).

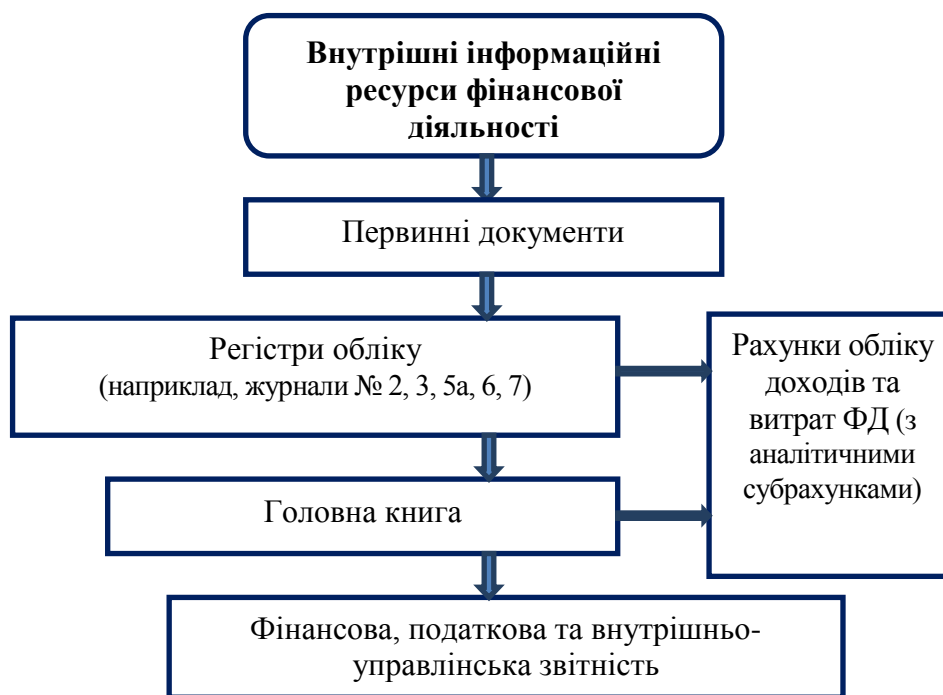

Рисунок 2.1 – Внутрішні інформаційні ресурси фінансової діяльності підприємства [складено автором]

У системі бухгалтерського обліку внутрішнім інформаційним ресурсом обліку ФД виступають: первинні документи, де відображаються відомості про фінансові доходи та фінансові витрати підприємства; регістри обліку, де узагальнюється інформація про доходи і витрати ФД, облік яких здійснюється на відповідних рахунках; головна книга, яка використовується для узагальнення інформації журналів та відображення господарських операцій за допомогою системи подвійного запису; бухгалтерські рахунки обліку фінансової діяльності, зокрема 792 «Результат фінансових операцій» (та кореспондуючі з ними), на якому здійснюється облік результатів ФД; фінансова звітність підприємства, а саме форма № 1, № 2, № 3, № 4 та форма № 5, примітки до річної фінансової звітності, де відображається інформація щодо розміру власного та позикового капіталів, інформація про операції за доходами і витратами ФД, її вхідні та вихідні потоки. Форми № 1, 2, 3, 4, 5 річної фінансової звітності є обов'язковими для оприлюднення, тому для зовнішніх користувачів виступатимуть зовнішнім інформаційним ресурсом.

Внутрішнім інформаційним ресурсом ФД у системі податкових розрахунків, крім первинної документації, головної книги, що фіксують господарські процеси, виступає податкова декларація з податку на прибуток підприємства (ПДппп) та ПДФО. Інформаційним ресурсом ФД в управлінському обліку виступає внутрішня документація підприємства. Погоджуємося з Н.В. Нападовською, яка зазначає, що важливою умовою створення на підприємстві внутрішньої звітності є детальне вивчення завдань, які вирішують менеджери на різних рівнях управління [111, с. 584].

Інформаційним ресурсом на кожному рівні управління є звітність центрів відповідальності (ЦВ) підприємства, характерні ознаки яких розглянемо далі. Інформація, що відображається на інформаційних ресурсах управлінського обліку, не поширюється за межами суб'єкта господарювання (крім випадків, що передбачають оприлюднення фінансової звітності відповідно до законодавства), а її користувачами виступають менеджери різних рівнів управління.

Ми дослідили внутрішні інформаційні ресурси ФД у обліковій системі підприємства. У процесі господарювання показники бухгалтерського обліку та звітності формуються під впливом зовнішньої інформаційної бази. Тому у табл. 2.3 [137] узагальнимо інформацію про ці ресурси.

Таблиця 2.3 – Джерела формування обліково-аналітичного забезпечення фінансової діяльності підприємства [складено автором]

Критерії	Бухгалтерський облік	Податкові розрахунки	Управлінський облік
1	2	3	4
Внутрішні інформаційні ресурси	1. Первинні документи (довідки бухгалтерії, прибуткові та видаткові касові ордери, платіжні доручення, виписки банку, протоколи зборів акціонерів). 2. Облікові регістри (журнали № 2, 3, 5А, 6, 7). 3. Головна книга. 4. Бухгалтерські рахунки. 5. Фінансова звітність (Баланс (Звіт про	Первинні документи та облікові регістри бухгалтерського обліку, податкова звітність (податкова декларація з податку на прибуток підприємств)	Звітність центрів відповідальності, звітність про виконання планових показників підприємства, бізнес-план

продовження таблиці 2.3

1	2	3	4
	фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів (за прямим чи не прямим методами), Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності		
Зовнішня інформаційна база	1. Національні стандарти бухгалтерського обліку (додаток К). 2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (додаток Л), та фінансової звітності, накази. 3. Накази Міністерства фінансів України (наведені у п.1.1)	Податковий кодекс України, накази Міністерства доходів і зборів України	Звітність підприємств-конкурентів та підприємств-партнерів, інформація та звітність фондових бірж, інформаційні ресурси фінансового та управлінського обліку та ін.
Доступність інформації	Більшість інформації доступна зовнішнім і внутрішнім користувачам	Доступ до інформації мають внутрішні користувачі та податкові органи	Доступна лише внутрішнім користувачам

Інформаційним ресурсом, який надає інформацію про минулі результати діяльності підприємства та його стратегічну діяльність, є інтегрована звітність. Вона поєднує в собі дані всіх видів господарського обліку, а також нефінансових показників діяльності підприємства, оскільки включає фінансову та нефінансову звітність щодо виконання підприємством економічних, екологічних та соціальних завдань.

Як бачимо, ця звітність є універсальним інформаційним ресурсом для внутрішніх та зовнішніх користувачів, оскільки демонструє комплексний підхід щодо надання інформації про підприємство та результати його діяльності. Проте інформація про результати ФД у ній розкрита недостатньо, що у перспективі може бути враховано при розробці стандартів з її формування.

У сучасних умовах невизначеності та складності прогнозування виникає необхідність у антисипативному управлінні як напряду управлінського процесу. О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, М.Є. Адамів зазначають, що це

управління спрямоване на випередження потенційних явищ внутрішнього та зовнішнього оточення з метою забезпечення максимально можливого рівня підготовки суб'єктів господарювання до усіх можливих подій, які з певним рівнем ймовірності здатні впливати на діяльність підприємств [69, с. 76]. Застосування антисипативного управління у системі обліку дозволить підвищити точність прогнозування показників ФД, адже дозволить вчасно виявити та попередити негативні наслідки зовнішнього середовища, а також виявити слабкі сторони у середині самого підприємства.

Управлінські та стратегічні рішення мають також включати моменти аналітичної роботи, що забезпечать підвищення їх якості. Синергетичне поєднання облікових даних, де документуються операції ФД, та результатів аналізу є джерелом ясної інформації для надання її користувачам за потреби у табл. 2.2.

Ведення обліку та аналізу, складання прогнозів не можливе без використання сучасних інформаційних технологій, що гарантують високу точність обліково-аналітичних операцій та скорочують витрати часу на їх обробку та документування. Інформаційна технологія – цілеспрямована, організована сукупність інформаційних процесів, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [176].

У постіндустріальному суспільстві саме інформаційна технологія за допомогою принципів, прийомів та засобів, продукує та розповсюджує інформацію серед її користувачів, проводить обробку та аналіз інформації з використанням різних програмних продуктів та інших технічних засобів. Інформаційна технологія, з одного боку, використовує інформацію як ресурс, а з іншого боку, сама є носієм інформації, яка виступає продуктом такої технології. Така ситуація унеможливорює ранжування складових інформаційного забезпечення ФД за рівнем їх важливості.

О.В. Клименко до інформаційних технологій відносить програмні та технічні засоби. Програмними він вважає технології, що забезпечують можливість програмної обробки інформації в електронному вигляді. До технічних засобів належить засоби збору і реєстрації інформації, засоби передавання інформації, засоби зберігання даних, засоби обробки даних, засоби введення інформації [55, с. 25-26].

Отже, інформаційні технології, що використовуються в обліково-аналітичній системі включають: комп'ютерну техніку та програмне забезпечення, серед якого популярними є комплексні системи управління, що автоматизують усі процеси діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі процеси обліку, аналізу, планування.

Автоматизація інформаційних технологій реалізує збирання інформації, її обробку, зберігання на носіях, передачу до зовнішніх та внутрішніх користувачів за потреби. Проте автоматизацію документаційних облікових процесів гальмують ряд чинників, а саме: використання на практиці застарілого програмного забезпечення, постійне оновлення програмного забезпечення, що ускладнює обліково-аналітичні операції, велика вартість програмних продуктів та їх обслуговування, недосконалість нових програмних продуктів при обробці та передачі облікової інформації, відсутність регулювання на законодавчому рівні.

Хоча інформаційні технології здійснюють безліч функцій у обліково-аналітичній системі, проте не варто забувати про людський фактор у ній. Роль такого фактора у обліково-аналітичній системі описував у монографії М.В. Реслер [184, с. 39]. Саме за допомогою фізичної та розумової праці людини здійснюється процес відображення, обробки, аналізу інформації. За допомогою людини технічні та програмні засоби здійснюють всі обліково-аналітичні процеси.

Взаємодія складових інформаційного забезпечення ФД підприємства, що нами було виділено, забезпечує безперервний процес отримання та надання

інформації її користувачам. Носієм цієї інформації в основному є обліковий інформаційний ресурс, методику формування якого детально розглянемо у наступному розділі.

2.2. Облік та звітність за операціями фінансової діяльності корпоративних підприємств

Фінансова звітність виступає важливим інформаційним ресурсом щодо операцій ФД підприємств. Саме облікова інформація надає її користувачам достовірні дані про результати господарської діяльності підприємства, в тому числі і фінансової.

Дотримання принципів бухгалтерського обліку, що наводяться у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», забезпечує дохідливість звітності, зрозумілість, співставність з внутрішніми та зовнішніми користувачами інформації.

Велика увага приділена методиці формування фінансової звітності у працях П. Атамаса, О. Атамаса [6, с. 13-18], К. Безверного [8, с. 20-23], С.Ф. Голова [24], Т.В. Гладких [22], С.Я. Зубілевич, С.О. Левицької [77, с. 10-17], С.Ф. Легенчука [82], О.В. Лишиленка [84], В. Моссаковського [109, с. 3-8], А.В. Озеран [119, с. 25-33], С.В. Свірко, С. Травінської [202, с. 22-29] та ін. Проблеми узгодження звітної інформації шляхом гармонізації податкових розрахунків та бухгалтерського обліку викладено у колективній монографії І.І. Огородніковою, Д.М. Серебрянським, О.М. Смірноюю, М.В. Стадником, Ю.І. Турянським [21].

Незважаючи на достатній науково-теоретичний рівень висвітлення методики та організації обліку, його переорієнтація на міжнародні стандарти та концепцію сталого розвитку, породжують постійні зміни до національного нормативно-методичного забезпечення обліку. Ці зміни перебувають у центрі уваги вітчизняних вчених та вимагають постійного оновлення інформації у їх

працях. Нашим завданням виступатиме розкриття особливостей організації обліку та формування звітності за операціями ФД у контексті останніх змін.

Елементи облікової системи та їх інформаційні ресурси нами було розглянуто відповідно у розділах 1.2 та 2.1. Така система дозволяє фіксувати господарські процеси у вартісному вираженні для відображення всіх операцій у звітності. Результати спостереження, вимірювання та реєстрація господарських операцій відображаються у звітності підприємства, що є одним із найважливіших інформаційних ресурсів. У системі обліку ФД такою звітністю виступає – фінансова, податкова та управлінська.

В основу ведення бухгалтерського обліку та складання звітності ФД покладено національні та міжнародні стандарти, План рахунків та інструкцію Плану рахунків, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», методичні рекомендації з питань ведення бухгалтерського обліку та інші складові нормативно-правового регулювання (додаток Б), забезпечують розробку принципів, рекомендацій щодо заповнення бухгалтерських документів, їх уніфікації, які дозволяють вести облік за єдиними вимогами.

У 2012 р. було змінено облікову політику підприємств, а саме тих, що зареєстровані як публічні акціонерні товариства, коли Міністерство фінансів України 12.05.2011 р. заявило про їх перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Підприємства, використовуючи міжнародні стандарти, застосовуватимуть форми звітності затверджені Мінфіном (із відміткою у полі: складено за П(С)БО чи МСФЗ; примітки для ПАТ – виключно за МСФЗ), який у 2013 р. трансформував їх до міжнародного обліку, що суттєво вплинуло на облік ФД.

Проте у 2014 р. лише 0,55% (0,21% у 2013 р. – розраховано на основі [128; 186]) підприємств були зобов'язані вести облік за МСФЗ відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Крім того, частина з них на практиці здійснюють облік за вітчизняними

положеннями, а річну фінансову звітність трансформують до вимог МСФЗ, що призводить до невідповідності концептуальних основ складання звітності та ведення бухгалтерського обліку.

Вимогами МСФЗ не передбачено єдиного Плану рахунків, а Міністерством фінансів України розроблено типовий, що є наближеним до практики застосування МСФЗ. Різниця між доходами і витратами формує показник фінансового результату. Для обліку фінансових результатів підприємницької діяльності використовується рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» та рахунок 79 «Фінансові результати», який у кореспонденції з попереднім рахунком закривається на кінець звітного періоду.

За видами субрахунків рахунку 79 «Фінансові результати» можна класифікувати діяльність підприємства як операційну – 791 «Результат операційної діяльності», фінансову – 792 «Результат фінансових операцій», іншу – 793 «Результат іншої діяльності» [150]. Розкриємо методику обліку результатів фінансових операцій (субрахунок 792) через сутність процесу обліку витрат та доходів ФД, які на них списуються.

Нормативною базою визначення фінансових витрат, їх обліку та порядку розкриття у фінансовій звітності є П(С)БО 16 «Витрати» та П(С)БО 31 «Фінансові витрати». Згідно їх фінансовими витратами визнаються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (фінансова оренда, векселі, позики, облігації та інші види короткострокових та довгострокових зобов'язань, на які нараховуються відсотки, крім тих, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів) [159, 162].

Фінансові витрати потрібно ретельно планувати з метою їх відповідності фінансовим доходам, а також з метою створення сприятливих умов для виконання завдань підприємства. Думки вітчизняних вчених щодо класифікації витрат ФД дещо відрізняються, зокрема у працях Л.Г. Ловінської, М.Ф. Огійчука, О.О. Терещенка.

Професор Л.Г. Ловінська до витрат ФД не відносить витрати спільної діяльності та від інвестицій в асоційовані, дочірні підприємства, обґрунтовуючи їх витратами інвестиційної діяльності, і зазначає, що облік фінансових витрат здійснюється на рахунку 95 «Фінансові витрати» [16, с. 194]. У трактуванні М.Ф. Огійчука, зазначені витрати належать до складу ФД, а облік фінансових витрат ведеться на рахунках 95 і 96 [209]. Відповідно до інструкції Плану рахунків, на рахунку 96 «здійснюється облік витрат від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, які виникають в процесі інвестиційної діяльності підприємства» [150], що ще раз підтверджує доцільність віднесення їх до складу інвестиційної діяльності.

Отже, рахунком обліку витрат ФД є 95 «Фінансові витрати» із субрахунками: 951 «Відсотки за кредит» та 952 «Інші фінансові витрати», кредитові обороти яких формують статтю «Фінансові витрати» Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). Фінансові витрати в кінці звітного періоду (згідно інструкції Плану рахунків) підлягають списанню на фінансові результати за наступною бухгалтерською проводкою: Дт 792 – Кт 95 [47].

У інструкції Плану рахунків, зазначено, що на субрахунку 951 здійснюють облік витрат, пов'язаних з нарахуванням та сплатою відсотків, процентів тощо за користування кредитами банків. На субрахунку 952 ведеться облік витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу, зокрема витрат, пов'язаних з випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів; нарахуванням відсотків за договорами кредитування (крім банківських кредитів), фінансової оренди тощо [47].

Фінансові витрати у обліку відображаються за принципом нарахування, крім того, частина з них може підлягати капіталізації, якщо це передбачено обліковою політикою. Згідно П(С)БО 31 «Фінансові витрати» під капіталізацією розуміють включення фінансових витрат до собівартості кваліфікаційного активу [162]. До вартості кваліфікаційного активу включають

не всю суму фінансових витрат, а лише ту частину, що була понесена на створення кваліфікаційного активу [162]. МСБО 23 «Витрати на позики» не розкрито термін капіталізації фінансових витрат, проте, за своїм змістом цей процес подібний до П(С)БО 31. Прикладом таких витрат можна вважати наступні: сплачені відсотки за кредит, який було взято для створення кваліфікаційного активу; сплачені відсотки за облігації, які було випущено для фінансування кваліфікаційного активу; інші витрати, пов'язані із будівництвом, придбанням, виробництвом та доведенням до стану готовності кваліфікаційного активу.

У П(С)БО 31 «Фінансові витрати» наводиться перелік кваліфікаційних активів, а саме: незавершене виробництво продукції з тривалим операційним циклом, незавершені капітальні інвестиції, інвестиційна нерухомість [162]. Дещо ширший перелік кваліфікаційних активів у МСБО 23: запаси, виробничі суб'єкти господарювання, електростанції, нематеріальні активи, інвестиції у нерухомість [100]. Прикладами кваліфікаційних активів є: розробка програмного забезпечення, будівництво будинку, споруди, реконструкція будівлі, незавершене капітальне будівництво, запаси, виготовлення яких пов'язане з тривалим операційним циклом та інші.

Усі фінансові витрати обліковуються на рахунку 95 «Фінансові витрати», але до ФД належать ті, що не підлягають капіталізації і відповідно перебувають у кореспонденції з рахунком 792 «Результат фінансових операцій», витрати, що капіталізуються, кореспондують з рахунками 23 «Виробництво» та 15 «Капітальні інвестиції» [47]. У такому випадку завданням бухгалтера постає розмежування фінансових витрат, що підлягають та не підлягають капіталізації. П(С)БО 31 «Фінансові витрати» не розкрито чітко визначених етапів для вирішення подібного завдання, хоча пунктом 10 наведено три умови, за яких розпочинається капіталізація. Пропонуємо удосконалити стандарт П(С)БО 31 та доповнити його етапами капіталізації, які розроблені у вигляді алгоритму, що наведений на рис. 2.2.

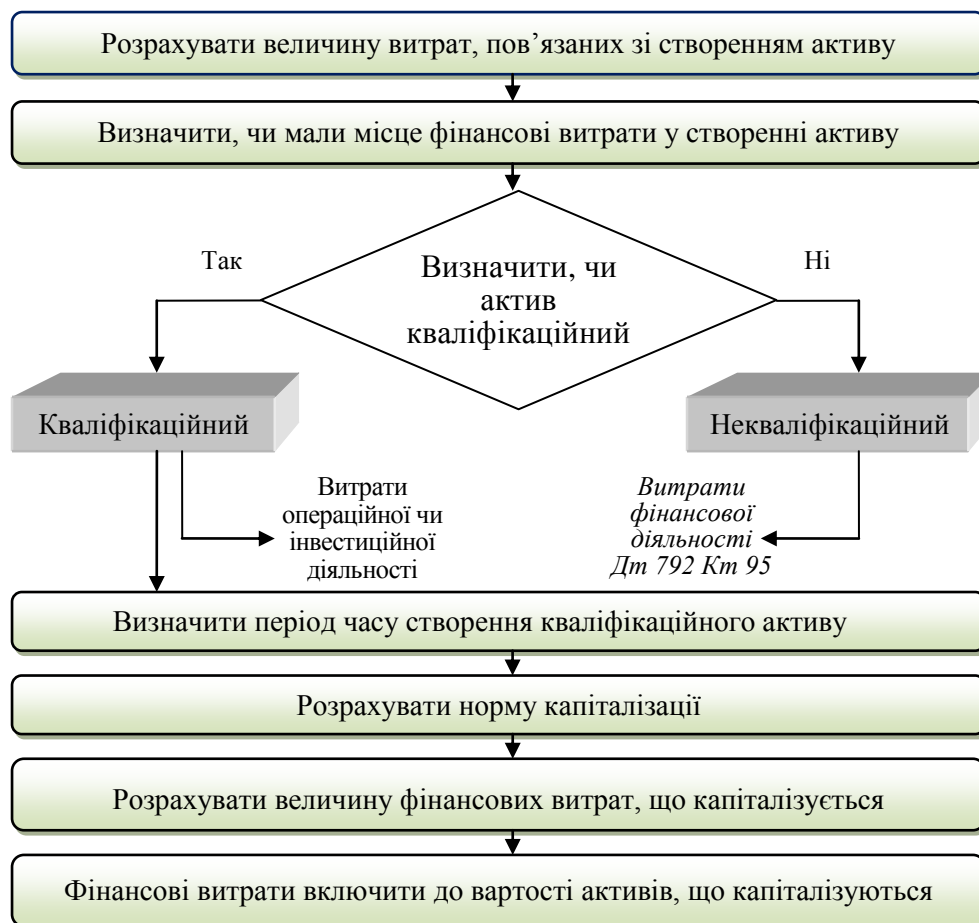

Рисунок 2.2 – Алгоритм капіталізації фінансових витрат [розроблено автором]

Етапи капіталізації фінансових витрат не одноразово розкриваються у працях вітчизняних науковців, але рідко вони подані у вигляді алгоритму. На третьому етапі алгоритму капіталізації ми розділили витрати на ті, що належать та не належать до ФД. Якщо фінансові витрати мали місце у створенні некваліфікаційного активу, то такі витрати є витратами ФД, у іншому випадку варто дотримуватися алгоритму капіталізації на рис. 2.2 і визначити величину фінансових витрат, які збільшують собівартість кваліфікаційного активу [142].

Якщо на створення декількох видів кваліфікаційного активу було, наприклад, взято позику у банку, у підприємства можуть виникнути труднощі із визначенням необхідної величини капіталізованих фінансових витрат за кожним із капіталізованих активів. Суттєвою проблемою у бухгалтерському обліку фінансових витрат є відсутність порівняльної оцінки вартості активу з урахуванням фінансових витрат, що були понесені на його створення та без

них. Таке порівняння дало б можливість визначити роль таких витрат у господарській діяльності підприємства та приймати рішення у взятті таких зобов'язань чи їх уникненні.

Зміст фінансової діяльності розкривається також через операції ФД, що приносять дохід підприємству. У сучасній літературі економічний зміст доходу (як об'єкта обліку) підприємства пояснюється як:

- збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників) [113];

- надходження економічних вигід, які виникають у результаті діяльності підприємства у вигляді виручки від реалізації продукції (товарів, послуг), гонорарів, відсотків, дивідендів тощо [14, 17, 56].

Визначення фінансових доходів не наводиться у національних стандартах, а лише зазначається як класифікаційна ознака у П(С)БО 15 «Дохід». Виходячи із традиційного визначення ФД, її доходами є ті, що сприяють збільшенню величини власного та позикового капіталу підприємства, а також забезпечують йому економічну вигоду.

Інформація про доходи фінансової діяльності розкривається у формі 2 фінансової звітності – «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», а саме у статті «Інші фінансові доходи», облік яких ведеться на 73 рахунку «Інші фінансові доходи».

Згідно інструкції Плану рахунків, рахунок 73 «Інші фінансові доходи» призначено для обліку доходів, які виникають у ході ФД підприємства, зокрема обліку дивідендів, відсотків та інших доходів від ФД. За кредитом рахунку відображається визнана сума доходу, за дебетом – списання кредитового обороту на рахунок 79 «Фінансові результати» [47].

На субрахунку 731 «Дивіденди одержані» узагальнюється інформація про належні дивіденди від інших підприємств, що не є асоційованими, дочірніми та спільними. На субрахунку 732 «Відсотки одержані» узагальнюється інформація

про відсотки за облігаціями чи іншими цінними паперами, за якими не ведеться облік на субрахунку 731, зокрема винагороди за здані в фінансову оренду необоротні активи тощо. На субрахунку 733 «Інші доходи від фінансових операцій» узагальнюється інформація про інші доходи від ФД, що не знайшли відображення на інших субрахунках рахунку 73, зокрема про доходи від амортизації премії за випущеними облігаціями [47].

Подібне трактування у Інструкції Плану рахунків є досить неоднозначним, оскільки отримані дивіденди, які обліковуються на рахунку 731, є результатом інвестування підприємства, що у Звіті про рух грошових коштів відображається статтею інвестиційної діяльності [113]. Те саме стосується доходів від здачі у фінансову оренду необоротних активів, адже метою може виступати отримання платежів від здачі у оренду інвестиційної нерухомості (частина необоротних активів) (МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість») [100]. Відповідно доходи від фінансової оренди, відсотки та платежі за нею – це операції інвестиційної, а не фінансової діяльності.

Склад доходів ФД, що наведено у П(С)БО 15 «Дохід», також потребує коректувань, тому що теперішня редакція включає дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі) [158]. Попередні дослідження аргументують логічність включення дивідендів, відсотків від фінансової оренди та фінансових інвестицій у складі іншої діяльності підприємства (інвестиційної). Зазначене потребує внесення суттєвих змін до нормативно-методичної бази бухгалтерського обліку та врегулювання неузгоджених питань з обліку доходів ФД.

Обороти рахунків доходів та витрат ФД, перебуваючи у кореспонденції з рахунком 792, формують відповідні статті розділу I форми № 2 фінансової звітності, які попередньо групуються у журналах, статті розділу IV - заповнюють акціонерні товариства, акції яких обертаються на біржі (фондовій),

а також товариства, що готуються випускати акції, інформацію за якими можна вважати фінансовою (додаток М).

Усі операції ФД, включаючи ті, що спричиняють виникнення доходів та витрат, за своєю методикою обліку впливають на зміни не тільки у Звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), а також у складі активу чи пасиву балансу, статтях Звіту про рух грошових коштів та Звіту про власний капітал (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Відображення операцій фінансової діяльності у статтях фінансової звітності [складено автором на основі [171]]

<i>Операція фінансової діяльності</i>	<i>Баланс (Звіт про фінансовий стан)</i>	<i>Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)</i>	<i>Звіт про рух грошових коштів</i>	<i>Звіт про власний капітал</i>
Нарахування дивідендів грошовими коштами до виплати	1640 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками»	2650 «Дивіденди на одну просту акцію»	Виплачені з каси чи рахунку - 3355 «Витрачання на сплату дивідендів». Нараховані не відображаються	4200 «Виплати власникам (дивіденди)» у частині зміни нерозподіленого прибутку
Погашення одержаних позик	Суми, що підлягають погашенню - 1600 «Короткострокові кредити банків», 1610 «Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	-	3350 «Витрачання на погашення позик»	-
Витрати від відсотків за банківськими кредитами, крім тих, що капіталізуються	1690 «Інші поточні зобов'язання»	2250 «Фінансові витрати»	3360 «Витрачання на сплату відсотків»	-
Зобов'язання, пов'язані з фінансовою орендою	1515 «Інші довгострокові зобов'язання»	2250 «Фінансові витрати»	3365 «Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди»	-
Погашення зобов'язань за випущеними векселями	1515 «Інші довгострокові зобов'язання»	2250 «Фінансові витрати»	3390 «Інші платежі»	-

У випадку обчислення амортизованої собівартості фінансового активу чи фінансового зобов'язання та розподілу доходів/витрат від відсотків на відповідний період, використовується метод ефективної ставки відсотку [103], який у МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [105] за своїм змістом відрізняється від П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». Також МСБО 18 «Дохід», метод ефективної ставки відсотка використовується при визнанні доходів у вигляді відсотків [102]. Вітчизняним стандартом П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» вказаний метод застосовується при амортизації собівартості фінансових інвестицій, проте одночасно нараховуються відсотки з використанням ефективної ставки [155]. Отже, з використанням ефективної ставки відсотка обліковуються доходи/витрати у вигляді відсотків, що отримані від фінансових інвестицій, які утримуються підприємством до їх погашення [155], про решту доходів/витрат від відсотків, щодо яких використовується ефективна ставка, національним обліком нічого не вказано.

Доходи та витрати ФД у формі 2 фінансової звітності теоретично можна було б використати для розрахунку результату фінансової діяльності. Але методично правильно зробити це неможливо, оскільки сучасна форма звіту містить проблеми у розмежуванні доходів інвестиційної та фінансової діяльності на рахунку 73 «Інші фінансові доходи», інформація за яким відображається у статті 2220 «Інші фінансові доходи». Наприклад:

- на субрахунку 731 «Дивіденди одержані» – дивіденди, що є результатом інвестиційної діяльності в результаті наших попередніх досліджень;
- на субрахунку 732 «Відсотки одержані» провадиться облік відсотків за фінансовою орендою, що є інвестиційною діяльністю.

Отже, у Звіті про фінансові результати статті доходів ФД групують інформацію за операціями фінансово-інвестиційної діяльності, при цьому ускладнюючи процеси визначення результату ФД.

Доходи та витрати ФД впливають на фінансовий результат діяльності підприємства, який підлягає оподаткуванню податком на прибуток підприємств. Доходи та витрати ФД, що формують її результат для цілей оподаткування, мають специфіку, відмінну від визнання у бухгалтерському обліку на величину податкових різниць, що коригують фінансовий результат до оподаткування підприємства. Податкові різниці до 2015 р. виникали у зв'язку з відмінністю визнання доходів та витрат у податкових розрахунках та бухгалтерському обліку, наприклад за сплаченими відсотками по кредиту.

Досить актуальними були дискусії серед науковців щодо доцільності механізму податкових різниць. О. Малишкін та Т. Ковтун проводили опитування серед практикуючих бухгалтерів, з яких 84% не схвалювали таке явище у обліку, а 85% вважали, що механізм податкових різниць збільшує обсяг робіт бухгалтерії [91, с. 36]. Для уникнення розбіжностей бухгалтерського обліку та податкових розрахунків О. Малишкін звертає увагу на досвід зарубіжних країн, де у Німеччині закон вимагає, щоб бухгалтерська звітність була підготовлена відповідно до податкового законодавства, зокрема при сплаті податків на доходи підприємств (промисловий податок та податок на доходи корпорацій) [92, с. 43].

В Україні дана проблема вирішена навпаки. Для уникнення податкових різниць, були внесені зміни до Податкового кодексу України (далі – ПКУ) від 01.01.2015 р., де згідно статті 134.1.1 податок на прибуток обчислюватиметься, виходячи із фінансового результату до оподаткування, визначеного за П(С)БО чи МСФЗ, відкоригованого на різниці.

Платник податку, у якого річний дохід (за вирахуванням непрямих податків) визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний період не перевищує 20 млн.грн., має право прийняти рішення про незастосування коригувань фінансового результату до оподаткування на усі різниці (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових

(звітних) років), не більше одного разу протягом безперервної сукупності років, у кожному з яких виконується цей критерій щодо розміру доходу [151].

Таким чином, для більшості підприємств податкові різниці уже не є проблемою між бухгалтерським обліком та податковими розрахунками. Підприємства, дохід яких перевищує 20 млн.грн. (за вирахуванням непрямих податків), повинні коригувати фінансовий результат до оподаткування на різниці визначені у розділі III ПКУ, що наведено у табл. 2.5 [79].

Таблиця 2.5 – Операції фінансової діяльності, за якими виникають податкові різниці [складено автором на основі [79; 151; 158; 159]

№	Операції	Бухгалтерський облік	Податкові різниці
1.	Отримані кредити	Не є доходами. Не відображаються у формі 2 фінансової звітності	
2.	Отримані відсотки	Визнаються доходами і відображають у момент їх виникнення	
3.	Погашені кредити	Не визнають витратами. Не відображаються у формі 2 фінансової звітності	
4.	Сплата дивідендів	Не визнають витратами. Не відображаються у формі 2 фінансової звітності	
5.	Фінансові витрати, пов'язані із фінансовою орендою	Визнають витратами у момент їх виникнення	Якщо боргові зобов'язання (за операціями з пов'язаними особами - нерезидентами) перевищують суму власного капіталу більше ніж у 3,5 рази, фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму перевищення нарахованих у бухгалтерському обліку процентів за кредитами, позиками та іншими борговими зобов'язаннями над 50 відсотками суми фінансового результату до оподаткування, фінансових витрат та суми амортизаційних відрахувань (п. 140.1, 140.2 ПКУ). Решта нарахованих процентів можуть бути перенесені у зменшення фінансового результату майбутніх періодів (зменшені на 5% щороку до повного погашення) з урахуванням обмежень, встановлених пунктом 140.2 ПКУ (п. 140.3 ПКУ)
6.	Нарахування та сплата відсотків за борговими зобов'язаннями	Визнаються витратами і відображають у момент їх виникнення	
7.	Погашення відсотків за векселями	Визнають витратами у момент їх виникнення	
8.	Інші	Відповідно до національних та міжнародних стандартів	Відповідно до розділу III ПКУ

Матеріали у табл. 2.5 свідчать про різниці (для підприємств, дохід яких перевищує 20 млн.грн.) між бухгалтерським обліком та податковими розрахунками щодо боргових зобов'язань з фінансової оренди та сплати відсотків по кредиту. У разі виплати дивідендів грошовими коштами, крім випадків, передбачених у статті 57, п.11.3 ПКУ, підприємством сплачується авансовий внесок із податку на прибуток у розмірі 18% (п.136.1 ПКУ), відповідно до статті 57, п. 11.2 ПКУ [151].

Складність відображення операцій ФД виникає також при формуванні звітної інформації у бухгалтерському обліку, зокрема між Звітом про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та Звітом про рух грошових коштів, де окремі класифікуються не у складі ФД.

Звіт про рух грошових коштів передбачає два методи заповнення – прямий чи непрямий, обрання якого попередньо передбачено у наказі про облікову політику підприємства. Цей інформаційний ресурс показує рух вхідних (надходження) та вихідних (видаток) грошових потоків за трьома видами діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Розподіл грошових потоків на вхідні та вихідні за видами діяльності, забезпечує підтримку фінансової рівноваги та ефективність управління ними. Деякі автори, наприклад Т.В. Момот, розрізняють потоки і відтоки, проте за економічним змістом вони збігаються із вхідними та вихідними грошовими потоками [207, с. 77].

Інформація про рух грошових коштів ФД наводиться у третій частині звіту форми 3 (або 3-н), який називається «Рух коштів у результаті фінансової діяльності», а у статті 3395 як різниця між надходженнями і витрачаннями фінансової діяльності визначається чистий рух її коштів, що характеризує величину коштів, яка знаходитиметься у розпорядженні підприємства [62, с. 47]. У табл. 2.6 наведено вхідні та вихідні грошові потоки ФД, а також рахунки, що формують відповідні статтю та регістри, де вони обліковуються.

Таблиця 2.6 – Рахунки обліку фінансової діяльності, що формують статті Звіту про рух грошових коштів [побудовано автором на основі [171]]

Номер та назва рахунку	Номер журналу	Номер та назва статті фінансової звітності
Надходження фінансової діяльності		
Кт 402 «Пайовий капітал», Кт 403 «Інший зареєстрований капітал», Кт 42 «Додатковий капітал», Кт 45 «Вилучений капітал», Кт 46 «Неоплачений капітал»	7	3300 «Надходження від власного капіталу»
Кт 50 «Довгострокові позики», Кт 60 «Короткострокові позики»	2	3305 «Отримання позик»
Кт 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», Кт 55 «Інші довгострокові зобов'язання»	3	
Надходження фінансової діяльності, що не були включені до попередніх рядків		3340 «Інші надходження»
Видатки фінансової діяльності		
Дт 45 «Вилучений капітал»	7	3345 «Витрачання на викуп власних акцій»
Дт 50 «Довгострокові позики», Дт 60 «Короткострокові позики»	2	3350 «Витрачання на погашення позик»
Дт 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», Дт 55 «Інші довгострокові зобов'язання»	3	
Дт 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»	3	3355 «Витрачання на сплату дивідендів»
Витрачання фінансової діяльності, що не були включені до попередніх рядків		3390 «Інші платежі»

МСБО 7 [101] та НП(С)БО 1 [113] передбачено відмінності при віднесенні окремих грошових потоків до певного виду діяльності, а саме: сплачені та отримані відсотки, сплачені та отримані дивіденди. Саме ці операції порушують узгодженість із Звітом про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), де вони відносяться до фінансових.

Узагальнюючи вищевикладену інформацію та інформацію у додатку Н, побудуємо таблицю відмінностей (табл. 2.7) відображення операцій ФД, що викликають найбільше дискусій у економічній літературі, за формою 2 «Звіт про фінансові результати, формою 3 «Звіт про рух грошових коштів» та рахунками обліку доходів та витрат ФД.

Таблиця 2.7 – Визнання операцій фінансової діяльності за рахунками та формами фінансової звітності підприємства відповідно до НП(С)БО 1

[побудовано автором на основі [47; 113; 150]

№ з/п	Види операцій	Операції за формою 2	Рахунки обліку фінансової діяльності (73, 95)	Операції за формою 3	Визнання у складі фінансової діяльності (точка зору автора)
1.	Дохід від збільшення вартості фінансових інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі	+	-	-	-
2.	Отримані дивіденди*	+	+	-	-
3.	Одержані відсотки за цінними паперами*	+	+	-	-
4.	Отримані відсотки за залишками коштів на поточних рахунках	-	-	-	-
5.	Отримання позик не пов'язаних з операційною діяльністю	-	-	+	+
6.	Фінансові доходи від фінансової оренди активів	+	+	-	-
7.	Доходи від амортизації премії за випущеними облігаціями	+	+	+	+
8.	Витрати від відсотків за банківськими кредитами, крім тих, що капіталізуються	+	+	+	+
9.	Погашення одержаних позик	-	-	+	+
10.	Витрати пов'язані із виплатою дивідендів грошовими коштами	-	-	+	+
11.	Витрати пов'язані із випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів	+	+	+	+
12.	Фінансові витрати пов'язані з фінансовою орендою	+	+	+	+
13.	Витрати від зменшення вартості фінансових інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі	+	-	-	-
14.	Витрати на викуп акцій власної емісії	-	-	+	+
15.	Витрати від погашення відсотків за векселями	+	+	+	+

* Види доходів у формі 3 фінансової звітності належать до інвестиційної діяльності.

А.В. Озеран доводить, що сплачені відсотки і дивіденди можна віднести як до фінансової (оскільки вони є витратами на залучення фінансових ресурсів), так і до операційної діяльності, оскільки сплачені відсотки впливають на визначення прибутку, а виплата дивідендів здійснюється за рахунок коштів основної діяльності [119, с. 29].

Аналогічний підхід до класифікації грошових потоків від сплачених відсотків і дивідендів, наведено у МСБО 7, де зазначається, що вони відносяться до операційної діяльності, оскільки входять до визначення прибутку або збитку. Також додається, що відсотки та дивіденди можна віднести до фінансової та інвестиційної діяльності, тому що вони є витратами на одержання фінансових ресурсів або доходами від інвестицій [101].

А.В. Озеран порівнює зарубіжний досвід обліку отриманих і сплачених відсотків та дивідендів у «Звіті про рух грошових коштів» [119, с. 29]. У більшості зарубіжних країн такі операції відносять до операційної діяльності, в тому числі і сплачені відсотки, проте виплачені дивіденди зазвичай обліковують у складі витрат ФД. Автору слід було б додати, що за МСБО 7, пунктом 33, крім віднесення таких потоків до операційної діяльності, допустимим є їх віднесення до фінансової та інвестиційної діяльності, тому що вони є витратами на одержання фінансових ресурсів або доходами від інвестицій [101].

Відповідно до методики вітчизняного бухгалтерського обліку, де за формами фінансової звітності сплачені дивіденди (інформація не наводиться у формі № 2 відповідно до П(С)БО 16) та відсотки за позиковим капіталом є виключно ФД. Рух грошових коштів за операціями з відсотками може формувати статті декількох видів діяльності. Наприклад, статтею ФД за формою 3 фінансової звітності є сплачені відсотки за користування позиковим капіталом, використаним у ФД. Отже, щоб визначити до якого виду діяльності відносити відсотки, потрібно знати цільове призначення отриманих кредитів і позик.

Ще однією неузгодженістю національного обліку за формою 2 та 3 фінансової звітності, виступає отримання відсотків та дивідендів, де вони у формі 3 класифікуються як інвестиційна діяльність, що порушує узгодженість рахунків ФД та відображення інформації за ними у звітності. П. Атамас та О. Атамас ці доходи відносять до фінансових, оскільки буде зрозумілим логічний взаємозв'язок рахунків бухгалтерського обліку та окремих форм звітності [5, с. 15]. Проте отримані дивіденди – це надходження інвестиційної діяльності

(табл. 2.7), а природу виникнення відсотків варто визначити перед віднесенням до певного виду діяльності.

Л.С. Ситник погашені позики та відсотки за ними, рекомендує розкривати двома позиціями: відсотки – у складі операційної діяльності, а погашення позики – у складі фінансової діяльності [189, с. 42], про що йдеться і у МСБО 7. Не можна погодитися з відповідним твердженням, адже ці види витрат згідно класифікації у обліку є фінансовими. Інформація щодо погашення позики за формою № 2 не відображається, адже за П(С)БО 16 такі витрати до звіту не включаються [159]. Проблемні аспекти обліку наведених вище господарських операцій піднімала у своєму авторефераті О.О. Дорош [34, с. 6].

У даному випадку, втрачається взаємозв'язок рахунків бухгалтерського обліку та окремих форм фінансової звітності. Щоб уникнути подібних розбіжностей, на наш погляд, варто дотримуватися послідовності у відображенні операцій ФД, зокрема отриманих дивідендів та відсотків за цінними паперами, де варто правильно їх розмежовувати за видами діяльності підприємства (табл. 2.8) [79], що в подальшому потребує удосконалення Плану рахунків та інструкції про його застосування.

Таблиця 2.8 – Операції фінансової діяльності, відображення за якими викликають суперечності у бухгалтерському обліку [складено автором]

Вид операції	Відображення у формі № 2 фінансової звітності	Рахунок обліку доходів та витрат фінансової діяльності	Зміни до Плану рахунків (пропозиції автора)
Отримані дивіденди	Стаття фінансової діяльності	731 «Дивіденди одержані»	747 «Дивіденди одержані»
Сплачені дивіденди	Не наводиться	-	-
Отримані відсотки	Стаття фінансової діяльності	732 «Відсотки одержані»	731 «Доходи від операцій з цінними паперами», 748 «Відсотки від фінансової оренди»
Сплачені відсотки	Стаття фінансової діяльності	951 «Відсотки за кредит», 952 «Інші фінансові витрати»	-

Отримані дивіденди пропонуємо обліковувати на рахунку 747 «Дивіденди одержані» (складова інвестиційної діяльності), інформація за яким списуватиметься на результат іншої звичайної діяльності. Рахунок 732 «Відсотки одержані» згідно інструкції Плану рахунків узагальнює інформацію про відсотки за облігаціями чи іншими цінними паперами, зокрема винагороди за здані в фінансову оренду необоротні активи [47]. Ми обґрунтували, що останні можуть бути результатом інвестиційної діяльності, оскільки передбачають процес інвестування у фінансові інвестиції та необоротні активи, які рекомендуємо обліковувати на рахунку 748 «Відсотки від фінансової оренди». Отримані відсотки (у окремих випадках) належать до операційної діяльності, у випадку нарахування на залишки коштів поточного чи депозитного (крім строкового депозитного вкладу) рахунку (обліковуються на рахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності»), що потребує редакції назви рахунку 732.

Отримані відсотки, що є результатом операцій з інструментами, які є частиною еквівалентів грошових коштів, належать до доходів ФД, решта доходів від таких фінансових інвестицій – результати інвестиційної діяльності згідно визначення у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Зазначене потребує удосконалення синтетичного обліку на рахунку 73 «Інші фінансові доходи», який перейменуємо на «Фінансові доходи» із субрахунками:

- 731 «Доходи від операцій з цінними паперами», де пропонуємо узагальнювати інформацію про відсотки, отримані від фінансових інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів;
- 732 «Інші доходи фінансової діяльності», де узагальнюватиметься інформація про доходи фінансової діяльності, що не відображені на рахунку 731.

Пропозиції з удосконалення методики синтетичного обліку через рекомендовані субрахунки є підставою для удосконалення кореспонденції рахунків, що представлено у додатку П.

Зміни синтетичного обліку отриманих дивідендів і відсотків не потребують коригування методики відображення у Звіті про рух грошових коштів (табл. 2.9) [79], проте статтю 3360 «Витрачання на сплату відсотків», де відображаються витрати від відсотків, що не капіталізуються, пропонуємо перейменувати на «Витрачання на сплату відсотків, що не підлягають капіталізації».

Таблиця 2.9 – Операції фінансової діяльності, відображення за якими викликають суперечності у бухгалтерському обліку [складено автором]

Вид операції	Відображення у МСБО 7	Відображення у МР щодо заповнення форм фінансової звітності	Стаття у Звіті про рух грошових коштів	Зміни до Звіту про рух грошових коштів, розділ III
Отримані дивіденди	ОД, ІД, ФД	П. 4.13 «Надходження від отриманих дивідендів» – ІД	3220 «Надходження від отриманих дивідендів» – ІД	Зміни не передбачено
Сплачені дивіденди	ОД, ФД	П. 4.32 «Витрачання на сплату дивідендів» – ФД	3355 «Витрачання на сплату дивідендів» – ФД	Зміни не передбачено
Отримані відсотки	ОД, ІД, ФД	П. 4.12 «Надходження від отриманих відсотків» – ІД. П. 4.6.6 «Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках» – ОД	3215 «Надходження від отриманих відсотків» – ІД 3025 «Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках» – ОД	Зміни не передбачено Примітка: отримані відсотки за операціями з цінними паперами, що є еквівалентами грошових коштів відображаються у статті 3340 «Інші надходження» – ФД
Сплачені відсотки	ОД, ІД, ФД	П. 4.33 «Витрачання на сплату відсотків» (крім тих, що капіталізуються) – ФД. Примітка: відсотки, що капіталізуються, відображаються у складі ОД	3360 «Витрачання на сплату відсотків» – ФД	3360 «Витрачання на сплату відсотків, що не підлягають капіталізації» – ФД*

Умовні позначення: ОД – операційна діяльність; ІД – Інвестиційна діяльність; ФД – фінансова діяльність; МР – методичні рекомендації; П – пункт методичних рекомендацій.

* Авторські пропозиції.

Відповідно до внесених пропозицій, рекомендуємо удосконалити ознаки класифікації грошових потоків від ФД (табл. 2.10), які в основному наводять до грошових потоків в цілому. Надано нове значення сутності раніше відомих грошових потоків, притаманних лише фінансовій діяльності, з метою підвищення корисності та якості інформації для прийняття управлінських рішень.

Таблиця 2.10 – Класифікація грошових потоків фінансової діяльності корпоративних підприємств [побудовано автором самостійно та на основі [5, 6, 15, 38, 115, 119, 207]

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види грошових потоків	
		перелік видів	сутнісна характеристика
1.	За характером руху коштів	- вхідні [207, с.77]	сукупність надходжень грошових коштів від операцій фінансової діяльності
		- вихідні [207, с.77]	сукупність виплат грошових коштів у процесі ведення фінансової діяльності
2.	За обсягом забезпечення фінансової діяльності	- надлишковий [207, с. 110-129]	грошовий потік, за яким надходження від фінансової діяльності перевищують величину її виплат
		- дефіцитний [115, с. 110-129]	грошовий потік, за яким виплати від фінансової діяльності перевищують величину її надходжень
3.	За видами операцій фінансової діяльності	- надходження від власного капіталу	
		- отримання позик	
		- викуп власних акцій	
		- погашення позик	
		- сплата відсотків, що не підлягають капіталізації	
		- сплата дивідендів	
		- інші грошові потоки	
4.	За характером забезпечення господарських операцій	- простий	характеризує виплати або надходження грошових коштів за окремою операцією фінансової діяльності
		- комплексний	характеризує виплати або надходження грошових коштів за декількома операціями фінансової діяльності
5.	За обчисленням обсягу коштів фінансової діяльності	- валовий [115, с. 110-129]	грошовий потік, що визначається як сума надходжень та виплат фінансової діяльності
		- чистий [115, с. 110-129]	грошовий потік, що визначається як різниця між надходженнями та виплатами фінансової діяльності
6.	За формою фінансування фінансової діяльності	- за рахунок власних коштів	
		- за рахунок позикових коштів	
		- цільове фінансуванні	
7.	За обслуговуванням операцій фінансової діяльності	- грошовий потік за всіма операціями фінансової діяльності в цілому	
		- грошовий потік за окремими операціями фінансової діяльності	

З набранням чинності у 2017 р. МСФЗ 15 «Виручка за контрастами з клієнтами», науковці складають оптимістичні прогнози, що користувачам звітної інформації стане зрозумілішим обсяг, характер та невизначеність грошових потоків, доходів, витрат та зобов'язань [223]. Рух грошових коштів у результаті ФД визначається на основі змін у статтях балансу за розділом «Власний капітал» та статтях, пов'язаних з ФД, у розділах балансу: «Довгострокові зобов'язання і забезпечення», «Поточні зобов'язання і забезпечення» (табл. 2.11) [171].

Таблиця 2.11 – Рахунки обліку фінансової діяльності, що формують статті пасиву Балансу (Звіт про фінансовий стан) [побудовано автором на основі [171]]

Номер та назва рахунку	Номер журналу	Номер та назва розділу пасиву	Номер та назва статті фінансової звітності
1	2	3	4
Кт 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал»	7	I. Власний капітал	1400 «Зареєстрований капітал»
Кт 41 «Капітал у дооцінках»	7	I. Власний капітал	1405 «Капітал у дооцінках»
Кт 42 «Додатковий капітал» у частині емісійного доходу	7	I. Власний капітал	1410 «Додатковий капітал»
Кт 43 «Резервний капітал»	7	I. Власний капітал	1415 «Резервний капітал»
Кт 441 «Прибуток нерозподілений», Дт 442 «Непокриті збитки»	7	I. Власний капітал	1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)»
Дт 46 «Неоплачений капітал»	7	I. Власний капітал	1425 «Неоплачений капітал»
Дт 45 «Вилучений капітал»	7	I. Власний капітал	1430 «Вилучений капітал»
Кт 501 «Довгострокові кредити банків в національній валюті», Кт 502 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті», Кт 503 «Відстрочені довгострокові кредити банків в національній валюті», Кт 504 «Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті»	2	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1510 «Довгострокові кредити банків»
Кт 505 «Інші довгострокові позики в національній валюті», Кт 506 «Інші довгострокові позики в іноземній валюті», Кт 51 «Довгострокові векселі видані», Кт 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», Кт 531 «Зобов'язання з	2	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1515 «Інші довгострокові зобов'язання»

продовження таблиці 2.11

1	2	3	4
фінансової оренди», Кт 55 «Інші довгострокові зобов'язання»			
Кт 60 «Короткострокові позики»	2	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1600 «Короткострокові кредити банків»
Кт 62 «Короткострокові векселі видані»	3	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	Додаткова стаття до статті 1600 «Векселі видані»
Кт 67 «Розрахунки з учасниками»	3	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	Додаткова стаття до статті 1630 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками»
Кт 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками», Кт 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	3	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1690 «Інші поточні зобов'язання»

Рахунки, які використовуються для відображення та узагальнення інформації операцій ФД, частково включено до статей Балансу (Звіту про фінансовий стан), і лише алгебраїчна сума сальдо декількох рахунків включається до статті. До таких рахунків відносять, наприклад, 684, 685, 531.

Інформація про зміни власного капіталу узагальнюється у формі № 4 «Звіт про власний капітал», що подається у вигляді річної фінансової звітності та має узгоджуватися з першим розділом пасиву Балансу. У додатку Р наводяться види власного капіталу та операції ФД, що впливають на зміну його величини.

Крім розглянутих форм фінансової звітності, у НП(С)БО 1 відмічено, що підприємства подають інформацію про призначення та умови використання кожного елемента власного капіталу (крім зареєстрованого капіталу) у примітках форми 5. У цьому стандарті зазначено види інформації, що має подаватися у примітках до річної фінансової звітності, а саме:

1. Акціонерні товариства наводять у примітках до фінансової звітності інформацію про:

1.1. Загальну суму активів, одержаних у ході передплати на акції, у такому розрізі: сума грошей, внесених як плата за акції, із зазначенням кількості акцій; вартісна оцінка майна, внесеного як плата за акції, із зазначенням кількості акцій; загальна сума іноземної валюти, внесеної як плата за акції, із зазначенням кількості акцій та курсу, за яким валюту зараховано в облік.

1.2. Акції у складі статутного капіталу за окремими типами і категоріями: кількість випущених акцій із зазначенням неоплаченої частини статутного капіталу; номінальна вартість акції; зміни протягом звітного періоду у кількості акцій; права, привілеї та обмеження, пов'язані з акціями, у тому числі обмеження щодо розподілу дивідендів та повернення капіталу; акції, що належать самому товариству, його дочірнім і асоційованим підприємствам; перелік засновників і кількість акцій, якими вони володіють; кількість акцій, які перебувають у власності членів виконавчого органу, та перелік осіб, частки яких у статутному капіталі перевищують 5%; акції, зарезервовані для випуску згідно з опціонами та іншими контрактами, із зазначенням їх термінів і сум.

1.3. Накопичену суму дивідендів, не сплачених за привілейованими акціями.

1.4. Суму, включену (або не включену) до складу зобов'язань, коли дивіденди були передбачені, але формально не затверджені.

2. *Усі інші підприємства наводять у примітках до фінансової звітності інформацію про:*

2.1. Розподіл часток зареєстрованого капіталу між власниками.

2.2. Права, привілеї або обмеження щодо цих часток.

2.3. Зміни у складі часток власників у зареєстрованому капіталі [113]. Також у примітках наводиться інформація про інші фінансові доходи і витрати ФД (дивіденди, проценти, фінансова оренда активів, інші). Підприємства, які складають примітки відповідно до вимог МСФЗ, не розкривають інформацію про результати обліку ФД.

Формуванню бухгалтерської звітності передуює процес відображення та групування господарських операцій (в тому числі фінансових) на основі первинних документів. У попередньому розділі ми відмічали, що рух облікових первинних документів ФД має провадитися відповідно до графіку документообігу, що є додатком до наказу про облікову політику. Типовий зразок графіку наведено у табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Графік документообігу фінансової діяльності корпоративного підприємства [побудовано автором на основі [22; 38; 56; 67; 77]]

№ з/п	Назва документа	Підрозділ, у якому створюється документ	Відповідальна особа за створення документу	Куди подається	Термін передачі	Архівування
1	Довідка бухгалтерії	Бухгалтерія	Бухгалтер	Бухгалтерія	Щомісячно	3 роки
2	Прибутковий касовий ордер	Каса	Касир, бухгалтер	Бухгалтерія	У день проведення операції за ордером	3 роки
3	Видатковий касовий ордер	Каса	Касир, бухгалтер	Бухгалтерія	У день проведення операції за ордером	3 роки
4	Протокол зборів акціонерів	Збори засновників	Секретар зборів	Бухгалтерія	У день проведення зборів	3 роки
5	Платіжне доручення	Бухгалтерія	Керівник, підзвітна особа	Банк	Протягом 10 днів	3 роки
6	Виписка банку	Банк	Касир банку	Бухгалтерія підприємства	Щомісячно	3 роки
7	Наказ керівника	Апарат управління	Керівник	Бухгалтерія	У день підписання наказу	3 роки
8	Кредитний договір	Банк	Працівник банку, керівник підприємства	Бухгалтерія	У день підписання договору	3 роки
9	Договір фінансової оренди активів	Підприємство-орендар, підприємство-орендодавець	Підзвітна особа, керівник	Бухгалтерія	У день підписання договору	3 роки

Більшість первинних документів ФД формуються у бухгалтерії підприємства, відповідальність за створення яких лягає на бухгалтера та керівника. Інформація з таких документів групується у регістрах

бухгалтерського обліку. Дотримання графіку документообігу забезпечить ефективну організацію не тільки бухгалтерського, а й управлінського обліку, де керівники ЦВ вчасно прийматимуть рішення, вноситимуть зміни до планів та управлінської звітності.

Окремі елементи операцій ФД мають місце відображення у звітності управлінського обліку підприємства. Це внутрішній облік підприємства, організація якого не пов'язана із дотриманням загальноприйнятих стандартів бухгалтерського обліку. Його особливістю є відсутність чітко уніфікованих форм звітності та вимог до неї. За кожним ЦВ на підприємстві формується своя внутрішня звітність відповідно до особливостей та інформаційних потреб центру. Тому науковці зазвичай поділять управлінську звітність на два види: звітність центрів відповідальності та звітність про виконання планових показників підприємства.

В управлінській звітності підприємства багато уваги приділяється операційній діяльності і мало фінансовій. У зв'язку з цим, пропонуємо вносити відомості за показниками ФД, що наведено у табл. 2.13. Запропоновані показники ФД до розкриття підвищать рівень інформаційного забезпечення менеджерів та дадуть змогу вносити зміни до планових дій (за потреби), виходячи із фінансових можливостей підприємства, тобто його забезпеченості власними та позиковими коштами.

Таблиця 2.13 – Показники фінансової діяльності та їх джерела інформації для розкриття центрами відповідальності підприємства [складено автором]

Характерні ознаки	Центри відповідальності		
	Центр витрат	Центр доходу	Центр прибутку
1	2	3	4
1. Показники фінансової діяльності, необхідні для розкриття у звітності*	- витрати пов'язані із випуском векселів, - витрати на випуск акцій, у тому числі витрати на одну просту акцію, - сума виплачених дивідендів, - фінансові витрати за фінансовою орендою, - нараховані відсотки за	- дивіденди на одну просту акцію, - доходи від операцій з цінними паперами*	- показники ефективності та концентрації використання кредитних ресурсів; - коефіцієнт дивідендних виплат; - показники ефективності випуску векселів та концентрації заборгованості за ними; - показники ефективності

продовження таблиці 2.13

1	2	3	4
	<i>борговими зобов'язаннями (кредитами, позиками)*</i>		<i>та маневреності фінансової оренди; - коефіцієнт цінності акцій*</i>
2. Джерело інформації бухгалтерського обліку			
2.1. Звітність бухгалтерського обліку	Протокол зборів акціонерів; договір фінансової оренди активів; кредитний договір; виписка банку; платіжне доручення; установчі документи асоційованого, дочірнього, спільного підприємства; видатковий ордер; Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід); Звіт про рух грошовий коштів; робочі документи	Протокол зборів акціонерів; Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід); Звіт про рух грошовий коштів; прибутковий ордер; договір фінансової оренди активів; робочі документи	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід); Звіт про рух грошовий коштів; звітність центрів відповідальності витрати та доходи; робочі документи
2.2. Рахунки бухгалтерського обліку	95, 40, 42, 43, 441, 442, 45, 46, 50, 51, 52, 531, 55, 60, 62, 67, 684, 792	73, 30, 31, 792	73, 95, 96, 441, 442, 792

* Авторські пропозиції наведено курсивом.

Інформація бухгалтерського та управлінського обліку зорієнтована на широке коло споживачів облікової інформації. Виникають дискусії щодо недоцільності виокремлення різних облікових систем. На зміну таким поглядам прийшла нова «глобальна облікова система», яка повинна задовольнити інформаційні потреби зацікавлених сторін про економічні, екологічні та соціальні сторони діяльності підприємства.

Продуктом такої облікової системи є інтегрована звітність, що поєднує у собі елементи відомих видів обліку. Н.О. Лоханова зазначає, що інтегрована звітність як продукт цілісної обліково-аналітичної системи відкриває ту інформацію, що традиційно вважалася внутрішньою, для всіх зацікавлених користувачів [86, с. 51]. Не можна з цим не погодитися, адже окрема інформація із звітності управлінського обліку відтепер буде оприлюднюватися. Звичайно, частина облікових даних буде комерційною таємницею, проте межа між фінансовим та управлінським обліком зникає.

На даний час не затверджено єдиної форми інтегрованої звітності. Проте Міжнародним комітетом з інтегрованої звітності передбачається розкриття підприємством таких її показників: опис підприємства, його бізнес-модель, можливості та ризики, стратегія на майбутнє, результативність, виробничі показники, що включають фінансову та нефінансову інформацію [110].

Уже відомі перші спроби науковців щодо розроблення форми та структури інтегрованої звітності, зокрема М. Проданчук навів п'ять можливих розділів:

1. Фінансовий стан та результати діяльності. 2. Податки та статистичні показники. 3. Соціальна та екологічна відповідальність. 4. Економічні показники діяльності. 5. Примітки до інтегрованої звітності [168, с. 26].

Проаналізувавши інтегровану звітність провідних українських компаній, яка оприлюднена на офіційному сайті «Соціально відповідального бізнесу», можна зробити висновки, що їх структура відрізняється від запропонованої науковцями, а у фінансовій частині звіту не достатньо приділена увага розкриттю показників ФД. Як альтернативу, пропонуємо доповнення до наступних розділів інтегрованої звітності, що рекомендував М. Проданчук, за показниками ФД:

- у розділі «Фінансовий стан та результати діяльності» – рівень забезпеченості власними та позиковими ресурсами у відсотковому співвідношенні; показники аналізу власного акціонерного капіталу та кредитних ресурсів; доходи та витрати ФД; показник результативності ФД;

- у розділі «Податки та статистичні показники» – розмір сплаченого авансового внеску у разі виплати дивідендів грошовими коштами;

- у розділі «Економічні показники діяльності» – показники аналізу фінансової оренди, дивідендної політики та ін.;

- у розділі «Примітки до інтегрованої звітності» – накопичену суму дивідендів, сплачених за привілейованими акціями; розподіл часток зареєстрованого капіталу між власниками; зміни у складі часток власників у зареєстрованому капіталі; податкові різниці у частині ФД для окремих

підприємств; розмір зобов'язань щодо непогашеної суми кредиту та фінансової оренди активів; форма випуску акцій, їх кількість та номінальна вартість.

Р.О. Костирко вважає, що українські компанії не готові подавати звітність із сталого розвитку, лише 8,3% з них публікують окремий нефінансовий звіт, а 13,2% – надають екосоціальні показники у регулярному фінансовому звіті [60, с. 19]. У інтегрованій звітності підприємств висвітлюють окремі положення Міжнародного комітету інтегрованої звітності, але йому варто затвердити офіційні вимоги до інтегрованої звітності за єдиними правилами та формою.

Звітність є основним інформаційним ресурсом та продуктом підприємства за операціями ФД. Б.М. Литвин, М.В. Стельмах та інші науковці, фінансову звітність підприємства та дані аналітичного бухгалтерського обліку за рахунками результатів вважають джерелом для аналізу діяльності підприємства [83, с. 32-33]. Отже, фінансова звітність не лише інформаційний продукт та ресурс обліку, а й ресурс для проведення ФМ, зокрема, аналізу.

Проблеми узгодженості методики обліку та формування звітності, відсутність вичерпної інформації в управлінському обліку про ФД, виникнення різниць у податкових розрахунках породжують складність процесу управління. Інтеграцію облікових систем спробуємо удосконалити у наступному розділі.

2.3. Інтегрована система обліку фінансової діяльності

Із розвитком ринкових відносин, зростанням вимог до організації, управління та контролю підприємницькою діяльністю, переорієнтацією процесу господарювання на концепцію сталого розвитку пов'язана зміна організації обліку на підприємствах. У зв'язку з цим, бухгалтерський облік, управлінський облік та податкові розрахунки ми не розділяємо між собою, а інтегруємо у єдину облікову систему як інформаційну основу управління господарською, в тому числі ФД підприємства.

Сприятливим кроком у напрямі гармонізації бухгалтерського обліку та податкових розрахунків стала зміна в оподаткуванні податком на прибуток підприємств у 2015 р. Нові зміни посилили контроль за веденням бухгалтерського обліку податковими органами щодо відображення інформації про доходи та витрати ФД у формах звітності, облікових регістрах, бухгалтерських рахунках.

Оскільки у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках використовується одна система аналітичних рахунків, запропонуємо ознаки їх класифікації до рахунків 73 «Фінансові доходи» та 95 «Фінансові витрати» (табл. 2.14). Відмітимо, що запропоновані аналітичні рахунки у межах класифікаційних ознак є універсальними для підприємств і можуть бути змінені залежно від операцій ФД.

Таблиця 2.14 – Класифікація аналітичних рахунків доходів та витрат фінансової діяльності [розроблено автором]

№ субрахунку	Назва субрахунку	Ознака класифікації аналітичного рахунку
731	Доходи від операцій з цінними паперами	За видами цінних паперів
732	Інші доходи фінансової діяльності	За видами фінансових доходів, які не знайшли відображення на рахунку 731
951	Відсотки за кредит	За ознаками капіталізації та некапіталізації фінансових витрат
		За видами об'єктів кредитування
952	Інші фінансові витрати	За видами об'єктів фінансової оренди
		За видами цінних паперів та ін.

Оскільки у розділі 2.2 було внесено корективи до існуючих субрахунків, нова класифікація включає рахунки: 731 «Доходи від операцій з цінними паперами» та 732 «Інші доходи фінансової діяльності». Приклади аналітичних рахунків щодо ознак класифікації, наведено у табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Аналітичні рахунки обліку доходів фінансової діяльності [розроблено автором]

Субрахунок	Аналітичний рахунок
Рахунок 73 «Фінансові доходи»	
731 «Доходи від операцій з цінними паперами»	
	731- 1 «Доходи від амортизації премії за випущеними облігаціями»
	731- 2 «Доходи від амортизації дисконту за придбаними облігаціями»
	731- 3 «Доходи від операцій з векселями»
732 «Інші доходи фінансової діяльності»	
	732- 1 «Відсотки за строковими вкладками (депозитами)»
	732- 2 «Інші доходи фінансової діяльності»

Облік витрат ведеться на рахунках класу 9, де 951 призначений для обліку відсотків, нарахованих лише за банківськими кредитами та позиками, тому сплата відсотків за іншими фінансовими операціями відображатиметься на аналітичних рахунках 952 субрахунку. Витрати від здачі у фінансову оренду необоротних активів підприємство обліковує на 952 субрахунку, аналітичні рахунки якого класифіковано за видами необоротних активів (об'єкти фінансової оренди). Приклади типових аналітичних рахунків витрат ФД згідно рекомендованої класифікації представлено на рис. 2.3.

За допомогою рахунків аналітичного та синтетичного обліку доходи та витрати ФД, після етапу групування у журналах, формують статті фінансової звітності щодо визначення фінансових результатів підприємства, які у податкових розрахунках підлягають оподаткуванню податком на прибуток. У підприємств, доходи яких перевищують 20 млн.грн. (за вирахуванням непрямих податків), виникають різниці, що коригують об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств і ускладнюють процеси визначення фінансового результату до оподаткування. Для цього бухгалтеру варто провести додаткову перевірку при заповненні податкової декларації з податку на прибуток підприємств (далі – ПДппп).

Рахунок 95 «Фінансові витрати»			
951 «Відсотки за кредит»			
	951 – 1 «Відсотки за кредит, що капіталізуються»		
		951 – 11 «Відсотки за кредит на незавершене виробництво з тривали операційним циклом»	
		951 – 12 «Відсотки за кредит на незавершені капітальні інвестиції»	
		951 – 13 «Відсотки за кредит на інвестиційну нерухомість»	
	951 – 2 «Відсотки за кредит, що не капіталізуються»		
		951 – 21 «Відсотки за кредит на придбання цінних паперів»	
		951 – 22 «Відсотки за кредит на незавершене виробництво продукції з коротким операційним циклом»	
		951 – 23 «Відсотки за кредит на придбання інших активів»	
952 «Інші фінансові витрати»			
	952- 1 «Витрати, пов'язані з випуском, утриманням та обігом акцій»		
		952- 11 «Витрати, пов'язані із реєстрацією і випуском акцій»	
		952- 12 «Витрати, пов'язані із придбанням пакета акцій»	
		952- 13 «Інші витрати, пов'язані із утриманням та обігом акцій»	
	952- 2 «Витрати, пов'язані з випуском, утриманням та обігом облігацій»		
		952- 21 «Витрати, пов'язані із випуском облігацій»	
		952- 22 «Витрати, пов'язані із сплатою відсотків за облігаціями»	
		952- 23 «Витрати від амортизації дисконту за операціями з облігаціями»	
	952- 3 «Витрати, пов'язані з випуском, утриманням та обігом векселів та інших цінних паперів»		
		952- 31 «Витрати, пов'язані із випуском векселів та інших цінних паперів»	
		952- 32 «Витрати, пов'язані із сплатою відсотків за векселями та іншими цінними паперами»	
		952- 33 «Інші витрати, пов'язані із утриманням та обігом векселів, інших цінних паперів»	
	952- 4 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди»		
		952- 41 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди основних засобів»	
			952- 411 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди будівель та споруд»
			952- 412 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди машин та обладнання»
			952- 413 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди транспортних засобів»
			952- 414 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди інструментів, приладдя та інвентарю»
			952- 415 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди інших основних засобів»
		952- 42 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди нематеріальних активів»	
			952- 421 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди прав користування майном підприємства»
			952- 422 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди прав на комерційні позначення»
			952- 423 «Відсотки, нараховані за договорами фінансової оренди прав на об'єкти промислової власності та інші нематеріальні активи»
	952- 5 «Інші витрати фінансової діяльності»		

Рисунок 2.3 – Система аналітичних рахунків фінансових витрат

[розроблено автором]

Враховуючи зазначене, виникає потреба у розробці облікових реєстрів, які, на відміну від існуючих, враховували б вимоги бухгалтерського обліку та ПКУ. Заповнення облікових реєстрів здійснюється за даними журналу

господарських операцій та первинних документів, фрагмент якого наведено у додатку С, на прикладі Кременчуцького колісного заводу. Удосконалення журналу господарських операцій полягає у тому, що провадитиметься відмітка про різниці, що коригує фінансовий результат до оподаткування.

Облікову реєстрацію господарських операцій (перед складанням бухгалтерської та податкової звітності) підприємству за показниками ФД рекомендуємо здійснювати у розробленій автором Відомості синтетичного обліку доходів та витрат ФД (табл. 2.16) [135]. Документ розроблено на основі адміністративного регулювання облікової системи [49, 120, 150, 153, 158, 159, 161, 162]. Практична цінність реєстру проявляється при визначенні оборотів за рахунками 73 «Фінансові доходи» та 95 «Фінансові витрати», відповідно відмічаються суми коригувань різницями, що впливають на величину фінансового результату підприємства. Суми, розраховані за останньою колонкою, будуть перенесені у податкову звітність при оподаткуванні податком на прибуток.

У звітності бухгалтерського обліку (форма 2 фінансової звітності) та податкових розрахунків (ПДппп) доходи та витрати ФД відображаються у момент їх нарахування, а не у момент їх фактичного отримання чи погашення, що раніше було (до 2015 р.) об'єктом оподаткування відповідно до ПКУ. Доходи та витрати ФД формують статті форми 2 лише, якщо вони перебувають у кореспонденції із рахунком 792 «Результат фінансових операцій». Отже, статті бухгалтерської звітності формують списані раніше нараховані фінансові доходи та фінансові витрати на результати фінансових операцій.

Нараховані підприємством доходи ФД, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», можна вважати економічною вигодою [166]. С.О. Левицька, розглядаючи це поняття як критерій визнання доходу, дійшла висновку, що економічна вигода може бути потенційною та одержаною [74, 124]. Потенційна вигода – це та, за якою

Таблиця 2.16 – Відомість синтетичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності, тис. грн. [розроблено автором]

№ з/п	Бухгалтерський облік					Різниці згідно ПКУ	Сума доходів та витрат, що впливають на фінансовий результат	
	Доходи фінансової діяльності							
	<div>Дебет рахунків</div> <div>Кредит рахунків</div>	14, 16, 18, 30, 31, 34, 35, 37, 50, 52, 60, 67, 68			Усього за кредитом рахунку			
		14	373					
1	73 «Фінансові доходи»							
1.1	731 «Доходи від операцій з цінними паперами»		1		1	-	1	
1.2	732 «Інші доходи фінансової діяльності»							
Усього за рахунком 73 «Фінансові доходи»			1		1	-	1	
№ з/п	Витрати фінансової діяльності					Різниці згідно ПКУ	Сума доходів та витрат, що впливають на фінансовий результат	
	<div>Кредит рахунків</div> <div>Дебет рахунків</div>	14, 30, 31, 50, 51, 52, 53, 60, 64, 68			Усього за дебетом рахунку			
		684	511					
2	95 «Фінансові витрати»							
2.1	951 «Відсотки за кредит»	14347			14347	-	14347	
2.2	952 «Інші фінансові витрати»		94		94	-	94	
Усього за рахунком 95 «Фінансові витрати»		14347	94		14441	-	14441	

відбулося нарахування доходів, а отримана – кошти надійшли за раніше нарахованими доходами. Вигоду, за якою передбачається отримання грошових коштів, можна вважати матеріальною. Оскільки бухгалтерський та податковий дохід ФД визнається у момент його нарахування, то така економічна вигода є потенційною матеріальною, відповідно, нараховані витрати ФД – це потенційні матеріальні економічні витрати, за якими підприємство очікує зниження доходу в результаті їх сплати.

Пропозиції щодо вибору альтернатив організації обліку ФД повинні мати відображення у обліковій політиці підприємства, що виступає способом підвищення ефективності синергетичного поєднання бухгалтерського обліку, управлінського обліку та податкових розрахунків.

Визначення облікової політики наводиться у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», згідно якого – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [166]. Облікова політика, хоч і є елементом бухгалтерського обліку, проте цей збірник правил бухгалтерія може використовувати в управлінському обліку та податкових розрахунках.

Наказ про облікову політику підприємства як розпорядчий документ містить інформацію, що використовується обліковою системою. Що стосується організації обліку ФД, то методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства наведено чотири показники серед двадцяти дев'яти, які формують безпосередньо сам наказ (табл. 2.17) [139].

Таблиця 2.17 – Рекомендовані питання для затвердження в обліковій політиці фінансової діяльності підприємства [розроблено автором на основі [172]]

№ з/п	Показники	Бухгалтерський облік	Податкові розрахунки	Управлінський облік
1	2	3	4	5
Показники відповідно до методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства [172]				
1.	Дата визначення придбаних в результаті систематичних операцій фінансових активів	+	+	+

продовження таблиці 2.17

1	2	3	4	5
2.	База розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу	+	+	+
3.	Підходи до класифікації пов'язаних сторін	+	+	+
4.	Дата включення простих акцій, випуск яких зареєстровано, до розрахунку середньорічної кількості простих акцій в обігу	+	+	+
Рекомендовано				
5.	Визначення одиниці аналітичного обліку доходів і витрат фінансової діяльності	+	+	+
6.	Перелік кваліфікаційних та не кваліфікаційних активів підприємства	+	-	+
7.	Види фінансових інструментів, за якими у підприємства виникають доходи та витрати фінансової діяльності	+	+	+

Перелік показників ФД до розкриття у наказі про облікову політику, рекомендований Міністерством фінансів України, на наш погляд, недостатній, тому пропонуємо додати ще чотири пункти, а саме:

1. Пункт 5 відповідно до табл. 2.17. Підприємству у наказ варто включити субрахунки аналітичного обліку, що наведені у табл. 2.15, рис. 2.3.

2. Пункт 6 відповідно до табл. 2.17. Підприємству слід наводити чітку класифікацію активів, що підлягають та не підлягають капіталізації згідно переліку класифікацій у П(С)БО 31 «Фінансові витрати». Це полегшить процес формування собівартості кваліфікаційних активів та виділенні тих витрат, що перебувають у кореспонденції з рахунком 792.

3. Пункт 7 відповідно до табл. 2.17. Підприємствам, на наш погляд, необхідно наводити перелік фінансових інструментів, за якими виникають зобов'язання, що пов'язані зі сплатою нарахованих відсотків, фінансовою орендою, цінними паперами, а також інструменти власного капіталу чи похідні фінансові інструменти, що мають відношення до операцій ФД.

Підприємство, самостійно обираючи облікову політику, визначає форми бухгалтерського обліку, управлінського обліку та податкових розрахунків, правила та способи обробки облікової інформації, що в подальшому впливають на організацію управління підприємством через децентралізацію його функцій.

В управлінському обліку зазвичай виокремлюють чотири види ЦВ, характеристику яким було надано у розділі 1.2, проте, у жодному показники ФД не контролюються достатньо. Це підтверджено опитуванням, за яким виявлено, що лише 10% підприємств використовують управлінський облік щодо ФД (додаток А). У розділі 2.2 ми запропонували шляхи підвищення ефективності управління та контролю ФД через розкриття її показників за існуючими ЦВ. Проте такі пропозиції є оптимальними для підприємств середнього розміру.

При складній організаційно-управлінській структурі, що характерно для великих корпоративних підприємств, на наш погляд, доцільно виокремити у ЦВ «Витрати» структурно-підзвітний ЦВ «Фінансові витрати» (рис. 2.4) [140]. Завдання центру варто зорієнтувати на витратну частину ФД, оскільки вони відіграють значну роль в управлінні (додаток А): серед 82 досліджених підприємств 70 не відзначили статтю доходів ФД у бланку відповідей.

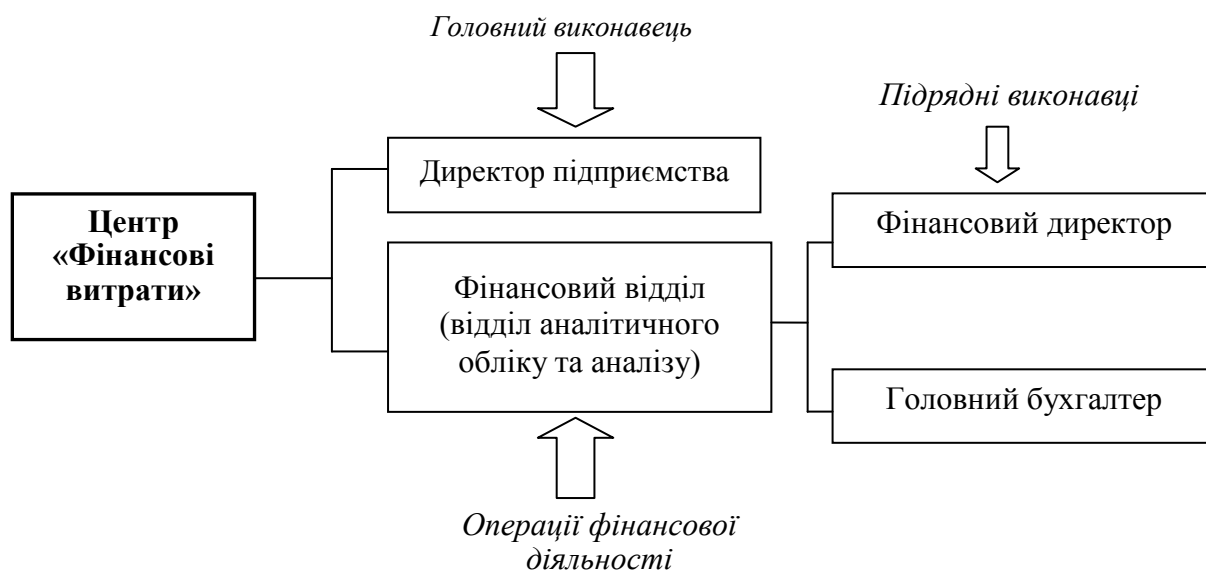

Рисунок 2.4. – Організаційне підпорядкування центру відповідальності «Фінансові витрати» у системі управлінського обліку [складено автором]

У перспективі підприємство через достатній контроль за витратами ФД зможе їх мінімізувати і тим самим позитивно вплинути на «кінцевий фінансовий результат». Об'єктом виникнення таких витрат виступатиме фінансовий відділ підприємства, керівник якого спільно з директором нести будуть відповідальність за отримані результати.

На фінансовий відділ у системі управлінського обліку покладатимуться обов'язки з обліку, планування, аналізу та контролю витрат ФД у межах їх видів за рахунками аналітичного обліку у табл. 2.14. Також для якості контролю витрати можна класифікувати на контрольовані та неконтрольовані, які П.М. Іванечко пропонує поділяти менеджерам структурного підрозділу [44, с. 142]. Функціональні обов'язки управлінського обліку тісно пов'язані з іншими елементами ФМ, центральне місце серед яких займає ФА та його результати, що можуть бути використані при оцінці ФД у поєднанні з різними прийомами аналізу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі досліджено методику обліку операцій фінансової діяльності, обґрунтовано пропозиції з удосконалення синтетичного та аналітичного обліку доходів і витрат фінансової діяльності, дивідендів, відсотків, класифікації грошових потоків.

1. Надано характеристику інформаційного забезпечення фінансової діяльності та визначено його місце у фінансовому моніторингу як поєднуючої складової між системою обліку та фінансовим аналізом. Окреслено роль інформації у сучасній системі менеджменту через інформаційну потребу підприємства у зовнішній та внутрішній інформації щодо фінансової діяльності.

Виходячи із законодавчого тлумачення поняття «інформація», обґрунтовано її «абстрактність»: матеріального вигляду інформація набуває за

допомогою інформаційного ресурсу як виду виробничого в контексті постіндустріальної економіки. Зазначено, що на формування внутрішнього інформаційного ресурсу впливає зовнішня інформаційна база, що продукується як на національному, так і міжнародному рівнях.

2. Досліджено теоретико-методичні підходи бухгалтерського обліку операцій фінансової діяльності, особистим внеском у вирішенні проблем яких є:

- розроблений алгоритм капіталізації фінансових витрат для їх достовірного відображення на бухгалтерських рахунках та у Звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);

- запропоновані рахунки обліку нарахованих відсотків від фінансової оренди та дивідендів, оскільки вони є результатом інвестиційної діяльності, а саме: 747 «Дивіденди одержані», 748 «Відсотки від фінансової оренди» та удосконалений синтетичний облік доходів ФД через перейменування рахунку 73 «Фінансові доходи» із субрахунками 731 «Доходи від операцій з цінними паперами» та 732 «Інші доходи фінансової діяльності»;

- запропоноване перейменування статті розділу III «Рух коштів у результаті фінансової діяльності» Звіту про рух грошових коштів – 3360 «Витрачання на сплату відсотків» на «Витрачання на сплату відсотків, що не підлягають капіталізації» оскільки відсотки, що капіталізуються не є складовими фінансової діяльності;

- згруповані ознаки класифікації та уточнений склад грошових потоків від фінансової діяльності для підвищення корисності інформації в управлінні за: характером руху грошових коштів; обсягом забезпечення фінансової діяльності; видами операцій фінансової діяльності; забезпеченням господарських операцій фінансової діяльності; обчисленням обсягу коштів фінансової діяльності; фінансуванням фінансової діяльності; обслуговуванням операцій фінансової діяльності;

- рекомендовані показники фінансової діяльності, які варто розглядати центрам відповідальності у процесі управління;

– наведений приклад графіку документообороту фінансової діяльності для своєчасності подання та складання звітності про її результати.

Способи покращення методики та організації обліку фінансової діяльності передбачають внесення змін до нормативного та методичного регулювання у частині рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності за статтями фінансової діяльності, національних стандартів бухгалтерського обліку, Плану рахунків та його інструкції.

3. Проаналізовано відмінності визнання доходів та витрат фінансової діяльності у бухгалтерському обліку та податкових розрахунках, що спричиняють виникнення різниць при визначенні фінансового результату до оподаткування як об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств. Внесені пропозиції до Податкового кодексу України від 01.01.2015 р. частково вирішили проблеми податкових різниць (для підприємств, дохід яких перевищує 20 млн.грн. на рік (за вирахуванням непрямих податків), та повністю вирішили для підприємств, дохід яких менше 20 млн.грн. на рік), оскільки нарахування податку здійснюватиметься на фінансовий результат до оподаткування, розрахованого за національними стандартами бухгалтерського обліку (чи МСФЗ), крім випадків коригування на різниці. Визначено, що у обліку фінансової діяльності різниці виникають за нарахованими витратами з фінансової оренди та відсотками за борговими зобов'язаннями.

4. Удосконалено систему аналітичних рахунків, враховуючи особливості обліку доходів та витрат фінансової діяльності на рахунках 73 «Фінансові доходи» та 95 «Фінансові витрати». Класифікаційні ознаки рахунків наближені до практики бухгалтерського обліку та податкових розрахунків, їх нормативного забезпечення. Вони є універсальними, оскільки підприємство має можливість затверджувати рахунки відповідно до типових операцій фінансової діяльності у межах класифікаційних видів.

5. Групування інформації щодо доходів та витрат фінансової діяльності здійснюється у облікових регістрах різних форм. Сформовано Відомість синтетичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності, де, на відміну від

існуючих, інформація подана у одному реєстрі, причому з відміткою про суму різниць, які впливають на фінансовий результат до оподаткування у податкових розрахунках. Використання такого реєстру сприятиме достовірності відображення інформації як у фінансовій звітності, так і податковій щодо фінансових доходів та витрат.

6. У обліковій політиці підприємства передбачено альтернативу відображення, групування, узагальнення інформації. Визначено, що серед положень у методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства, лише частинна стосується обліку фінансової діяльності. Тому запропоновано доповнення, які полягають у: внесенні одиниці аналітичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності; переліку кваліфікаційних та некваліфікаційних активів для здійснення капіталізації фінансових витрат; зазначенні видів фінансових інструментів, за якими виникають фінансові доходи та фінансові витрати.

Результати дослідження опубліковано автором у наукових працях [79; 81; 136; 135; 137; 138; 139; 140; 142].

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Аналіз фінансової діяльності корпоративних підприємств

Теоретичні аспекти аналізу ФД розкрито у розділі 1.2 та 1.3, де розглянуто його як частину ФМ. У сучасних умовах господарювання мінливість зовнішнього середовища створює невизначені фактори, що часто негативно позначаються на ФД.

Зміст та значення аналізу на підприємстві досліджували М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк, І.Д. Лазаришина, Б.М. Литвин, М.В. Мальчик, Т.Б. Процюк, В.Г. Савицька, Л.С. Селіверстова, М.В. Стельмах, Т.М. Тігова, М.Г. Чумаченко та інші науковці, які у своїх працях також наводять ряд прийомів для проведення аналізу. Основною метою у цій частині дисертації є проведення, розкриття управлінської ролі аналізу ФД підприємств та внесення пропозицій щодо його удосконалення.

Перетворення облікової інформації у зручну форму для прийняття управлінських рішень здійснюється за допомогою методичних прийомів аналізу. Інформація, проходячи аналітичну обробку, перетворюється у інформаційний аналітичний ресурс, що використовуватиметься у менеджменті підприємства.

Аналіз ФД проведемо на прикладі чотирьох акціонерних корпоративних підприємств:

- ПАТ «Укрпластик» (м. Київ, ЄДРПОУ – 00203588). Акціонерне товариство займається виробництвом плит, штаб, труб, профілів з пластмас, а також поліграфічною діяльністю та оптовою торгівлею.

- ПАТ «Кременчуцький колісний завод» (м. Кременчук, ЄДРПОУ – 00231610, скорочена назва – ПАТ «КрКЗ»). Промислове підприємство

виготовляє автомобільні кузови, причеи та напівпричеи, вузли, деталі та приладдя для автомобілів та їх двигунів.

- ПАТ «Оболонь» (м. Київ, ЄДРПОУ – 05391057). Основним видом діяльності підприємства за КВЕД є: виробництво пива, дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв, виробництво безалкогольних напоїв, виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки.

- ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта» (м. Кременчук, ЄДРПОУ – 00152307, скорочена назва – ПАТ «Укртатнафта»). Промислове підприємство відповідно до КВЕД здійснює виготовлення продуктів нафтопепероблення, іншої хімічної продукції та ін.

У табл. 3.1 проведемо аналіз забезпеченості підприємств фінансовими ресурсами та розрахуємо динаміку зміни показників: абсолютне відхилення (далі – АВ), відносне відхилення (далі – ВВ).

Таблиця 3.1 – Аналіз забезпеченості ресурсами ПАТ «Укрпластик»
[розраховано автором]

Роки	Коефіцієнт економічної незалежності	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Коефіцієнт фінансування	Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансового левириджу
2009	0,737	0,263	2,795	0,878	0,208
2010	0,742	0,258	2,874	0,923	0,254
2011	0,732	0,268	2,738	0,898	0,239
2012	0,732	0,268	2,737	0,884	0,222
2013	0,752	0,268	2,881	0,917	0,227
2014	0,572	0,428	1,338	0,785	0,383
АВ 2014/2013	-0,18	0,16	-1,543	-0,132	0,156
АВ 2014/2009	-0,165	0,165	-1,457	-0,093	0,175
ВВ 2014/2013	0,76	1,597	0,464	0,856	1,687
ВВ 2014/2009	0,776	1,627	0,479	0,894	1,841
Середнє значення	0,703	0,297	2,497	0,874	0,255

Результати аналізу показали скорочення частки власного капіталу (у загальній вартості ресурсів) ПАТ «Укрпластик» у 2014 р. порівняно з 2013 р. на 18%. У 2014 р. вона складала 57%, про що свідчить показник економічної незалежності (автономії). За проаналізований період цей показник знаходився в оптимальних межах і не опускався нижче рівня 50%.

На 1 грн. позикового капіталу у ПАТ «Укрпластик» припадає у середньому 2,49 грн. (коефіцієнт фінансування) власних коштів, що свідчить про фінансову стійкість підприємства. Проте зниження його на 52% з 2009 р., ще раз підтверджує зростання частки участі кредитних ресурсів у формуванні капіталу. Така ж негативна тенденція спостерігається у ПАТ «КрКЗ» (табл. 3.2), хоча у 2014 р. відбулося незначне збільшення частки власного капіталу та скорочення позикового у формуванні ресурсів.

Таблиця 3.2 – Аналіз забезпеченості ресурсами ПАТ «КрКЗ»

[розраховано автором]

Роки	Коефіцієнт економічної незалежності	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Коефіцієнт фінансування	Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансового левериджу
2009	0,784	0,216	3,64	0,835	0,065
2010	0,796	0,204	3,903	0,811	0,018
2011	0,74	0,26	2,85	0,797	0,076
2012	0,723	0,277	2,605	0,723	0,002
2013	0,644	0,356	1,812	0,664	0,03
2014	0,659	0,341	1,929	0,712	0,082
АВ 2014/2013	0,015	-0,015	0,117	0,048	0,052
АВ 2014/2009	-0,125	0,125	-1,711	-0,123	0,017
ВВ 2014/2013	1,023	0,957	1,065	1,072	2,733
ВВ 2014/2009	0,841	1,579	0,53	0,853	1,262
Середнє значення	0,74	0,26	2,79	0,757	0,049

ПАТ «Укрпластик» та ПАТ «КрКЗ» – підприємства незалежні від довгострокових зобов'язань (коефіцієнт фінансового левериджу), величина

яких у першого на 1 грн. власного капіталу в середньому складає 0,25 грн., у другого – 0,05 грн. Значення показників хоч і зростає у динаміці на 26%, проте, не є критичним і знаходиться в оптимальних межах. Укрпластик має тенденцію до погіршення зазначеної ситуації, оскільки у 2014 р. коефіцієнт фінансового левериджу перевищив оптимальне значення 0,25 і був рівний 0,38. Збільшення концентрації позикового капіталу в обох підприємств (у ПАТ «Укрпластик» на 63%, у ПАТ «КрКЗ» – на 58%) пов'язане із збільшенням частки банківських кредитів, а саме у ПАТ «Укрпластик» на 17% порівняно з 2009 р., у ПАТ «КрКЗ» – на 80% (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Аналіз динаміки частки банківських кредитів у валюті балансу
[розраховано автором]

Роки	ПАТ «Укрпластик»			ПАТ «КрКЗ»		
	Частка довгострокових кредитів	Частка короткострокових кредитів	Разом частка довгострокових та короткострокових кредитів	Частка довгострокових кредитів	Частка короткострокових кредитів	Разом частка довгострокових та короткострокових кредитів
2009	14,08	4,1	18,18	5,1	8,16	13,26
2010	18,08	0,44	18,52	1,46	11,94	13,4
2011	16,51	0	16,51	6,37	14,63	21
2012	15,18	0	15,18	0	19,29	19,29
2013	16,03	0	16,03	2	22,39	24,39
2014	21,31	0	21,31	5,37	18,5	23,87
ВВ 2014/2009	1,513	0,000	1,172	1,053	2,267	1,800
Середнє значення	16,87	0,76	17,62	3,38	15,82	19,20

ПАТ «Укрпластик» збільшувало джерела формування фінансових ресурсів переважно довгостроковими кредитами і позиками, які протягом 2009–2014 рр. зросли від 14% до 21%, а тенденція короткострокових кредитів у валюті балансу була незначною. Частка банківських кредитів у 2014 р. досягла рівня 21%, тобто порівняно з 2009 р. – зросла на 17%. ПАТ «КрКЗ» у поповненні фінансових ресурсів використовувало короткострокові кредити.

У цілому залежність підприємства з 2009–2014 рр. коливалася на рівні 19% у структурі балансу. Проте, ПАТ «КрКЗ» має низький рівень оборотності кредиту (табл. 3.4) [143], відповідно, існує ймовірність погашення зобов'язань достроково за незмінності фінансового становища підприємств до 2017 р. У найкращому «кредитному становищі» опинилося ПАТ «Укрпластик», у якого достатність фінансових ресурсів забезпечує погашення зобов'язань у розмірі 707647 тис. грн. за 74 дні. Але зауважимо, що у ПАТ «Укрпластик» існує загроза отримання збитків у наступних періодах, що може відкласти термін виконання зобов'язання з погашення.

Таблиці 3.4 – Аналіз кредитних ресурсів підприємств станом на 31.12.2014 р.

[побудовано автором та на основі [216, с. 86-87]

Показники [216, с. 86-87]	ПАТ «Укрпластик»	ПАТ «КрКЗ»
$\frac{\text{Кількість оборотів кредиту} = \text{Оборот кредиту з погашення}}{\text{Середні залишки кредиту}}$	4,93	1,1
$\frac{\text{Однодобовий оборот з погашення} = \text{Оборот кредиту з погашення}}{\text{Число календарних днів у періоді}}$	9560,65	256,67
$\frac{\text{Тривалість користування кредитом} = \text{Середні залишки кредиту}}{\text{Однодобовий оборот з погашення кредиту}}$	74	333
Непогашена частина, тис. грн.	707647	85379,36
Банки–кредитори	АТ «Укрексімбанк», ПАТ «ІНГ банк Україна», ПАТ «ОТП Банк», Європейський Банк Реконструкції та Розвитку, ТОВ «ОТП ЛІЗИНГ»	ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «Промфінбанк», ПАТ «ВБР», КФ АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» та ін.
Дата першого зобов'язання з 2002–2014 рр.	25.10.2007 р.	25.06.2010 р.
Дата останнього погашення	31.12.2017 р.	28.10.2017 р.

У табл. 3.5 проведено аналіз забезпеченості власним та позиковим капіталом ПАТ «Оболонь». Не дивлячись на успішність діяльності

підприємства, виявлено процес «господарювання у кредит». Концентрація позикового капіталу досягла критичних меж та зросла у динаміці до 85% 2014 р. Відповідно частка власного капіталу у цей період становила 15%. Участь стабільних джерел фінансування (сласні та довгострокові кредити, позики) у 2014 р. порівняно з 2013 р. скоротилася на 22%. Коефіцієнт фінансування показує, що на 1 грн. позикового капіталу в середньому припадає 0,37 грн. власного. Скорочення показника у динаміці характеризує негативно ситуацію, оскільки зміна відбулася не за рахунок скорочення частки банківських кредитів, а за рахунок скорочення власного капіталу підприємства.

Таблиця 3.5 – Аналіз забезпеченості ресурсами ПАТ «Оболонь»

[розраховано автором]

Роки	Коефіцієнт економічної незалежності	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Коефіцієнт фінансування	Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансового левериджу
2009	0,25	0,75	0,333	0,582	0,794
2010	0,26	0,74	0,35	0,63	0,785
2011	0,27	0,73	0,37	0,481	0,782
2012	0,307	0,693	0,444	0,571	0,862
2013	0,346	0,654	0,529	0,623	0,802
2014	0,147	0,853	0,174	0,4	1,712
АВ 2014/2013	-0,199	0,199	-0,355	-0,223	0,91
АВ 2014/2009	-0,103	0,103	-0,178	-0,182	0,918
ВВ 2014/2013	0,425	1,304	0,329	0,642	2,135
ВВ 2014/2009	0,588	1,137	0,494	0,687	2,156
Середнє значення	0,263	0,737	0,37	0,548	0,956

ПАТ «Укртатнафта» (табл. 3.6) на 1 грн. позикового капіталу припадає лише 0,2 грн. власного, коли оптимальне значення коефіцієнту фінансування має перевищувати 1. Відповідно збільшення значення коефіцієнту фінансового левериджу пов'язане не із скороченням довгострокових зобов'язань, а із

зменшенням власного капіталу. Про це свідчить стрімке зменшення коефіцієнту економічної незалежності до 0,2% у 2014 р., в той час, коли розрахункова величина була і так критичною за проаналізований період.

Таблиця 3.6 – Аналіз забезпеченості ресурсами ПАТ «Укртатнафта»

[розраховано автором]

Роки	Коефіцієнт економічної незалежності	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Коефіцієнт фінансування	Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансового левелю
2009	0,189	0,811	0,233	0,189	0,144
2010	0,194	0,806	0,249	0,194	0,06
2011	0,21	0,79	0,281	0,21	0,2
2012	0,059	0,941	0,067	0,059	0,847
2013	0,112	0,888	0,126	0,112	0,339
2014	0,108	0,892	0,24	0,108	0,885
AB 2014/2013	-0,004	0,004	0,114	-0,004	0,546
AB 2014/2009	-0,081	0,081	0,007	-0,081	0,741
BB 2014/2013	0,964	1,005	1,905	0,964	2,611
BB 2014/2009	0,571	1,1	1,03	0,571	6,146
Середнє значення	0,145	0,855	0,199	0,145	0,413

ПАТ «Укртатнафта» (табл. 3.7) переважно користувалося банківськими кредитами короткострокового терміну погашення, величина яких знаходилася у межах 6% відносно джерел утворення господарських засобів. Динаміка частки банківських кредитів в цілому зросла у 5,6 разів у 2014 р. порівняно з 2009 р.

ПАТ «Оболонь» як найбільш залежне підприємство від банківських кредитів, які в середньому досягнули рівня 40% у балансі, у своїх ресурсах перевагу віддало довгостроковим кредитам. З 2012 р. вони поступово знижувалися, але на зміну зросла частка короткострокових кредитів. Сума

банківських кредитів зменшилася у 2009–2014 рр. (на 11%), проте, виникла загроза їх зростання у наступному звітному періоді.

Таблиця 3.7 – Аналіз динаміки частки банківських кредитів у валюті балансу
[розраховано автором]

Роки	ПАТ «Оболонь»			ПАТ «Укртатнафта»		
	Частка довгострокових кредитів у валюті балансу	Частка короткострокових кредитів у валюті балансу	Разом частка довгострокових та короткострокових кредитів	Частка довгострокових кредитів у валюті балансу	Частка короткострокових кредитів у валюті балансу	Разом частка довгострокових та короткострокових кредитів
2009	19,19	34,47	53,66	0	2,77	2,77
2010	37,05	6,19	43,24	0	2,48	2,48
2011	21,14	7,37	28,51	0	0	0
2012	26,46	5,88	32,34	0	9,66	9,66
2013	27,74	11,26	39	0	7,9	7,9
2014	25,27	22,67	47,94	0	15,47	15,47
ВВ 2014/2009	1,317	0,658	0,893	0	5,585	5,585
Середнє значення	26,14	14,64	40,78	0,00	6,38	6,38

Додатковий аналіз, проведений у таб. 3.8, свідчить про раціональніше використання власного капіталу у ПАТ «КрКЗ», де на 1 грн. в середньому припадає 1,66 грн. чистого доходу, крім того, позитивним є динаміка зростання показника на 71%.

У ПАТ «Укрпластик» управління власними коштами знаходиться у критичному стані, де додатковий аналіз показав збиткову діяльність підприємства, адже показники рентабельності капіталу є від’ємними, що пов’язано із негативним фінансовим результатом протягом 2013–2014 рр. Коефіцієнт оборотності власного капіталу знаходився у позитивному значенні, оскільки його параметром є не фінансовий результат діяльності підприємства, а виручка від реалізації. Так, значення показника зросло у 2014 р. порівняно з 2013 р. на 30% і склало 63%.

Таблиця 3.8 – Аналіз ділової активності та рентабельності

ПАТ «Укрпластик» та ПАТ «КрКЗ» [розраховано автором]

Роки	ПАТ «Укрпластик»			ПАТ «КрКЗ»		
	Показники			Показники		
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу
2009	0,337	0,068	0,024	1,126	0,016	0,004
2010	0,394	0,067	0,023	1,627	0,437	0,112
2011	0,435	0,125	0,046	1,589	0,186	0,065
2012	0,479	0,082	0,03	2,007	0,088	0,034
2013	0,48	-0,006	-0,007	1,94	0,048	0,026
2014	0,625	-0,288	-0,215	1,928	0,195	0,101
АВ 2014/2013	0,145	0,282	-0,208	-0,012	0,147	0,075
АВ 2014/2009	0,288	0,356	-0,239	0,802	0,179	0,097
ВВ 2014/2013	1,302	48	30,714	0,994	4,063	3,885
ВВ 2014/2009	1,855	-4,235	-8,958	1,712	12,188	25,25
Середнє значення	0,454	0,008	-0,018	1,655	0,162	0,063

Коефіцієнт оборотності власного капіталу зріст порівняно з 2009 р., проте, це пов'язано із зменшенням власного капіталу на 10% та збільшенням виручки у 2014 р. на відміну від попереднього періоду. Значення коефіцієнту було різним у підприємств, аналіз яких представлено у табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Аналіз ділової активності та рентабельності ПАТ «Оболонь» та ПАТ «Укртатнафта» [розраховано автором]

Роки	ПАТ «Оболонь»			ПАТ «Укртатнафта»		
	Показники			Показники		
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу
1	2	3	4	5	6	7
2009	3,745	0,079	0,157	9,45	-0,258	-1,213

продовження таблиці 3.9

1	2	3	4	5	6	7
2010	3,825	0,049	0,056	6,123	-0,195	-0,388
2011	4,121	0,049	0,137	6,273	-0,208	-0,408
2012	4,031	0,09	0,221	20,475	-0,206	-1,239
2013	3,196	0,081	0,16	32,764	0,046	0,463
2014	4,124	-0,243	-0,743	23,889	0,051	0,415
AB 2014/2013	0,928	-0,324	-0,903	-8,875	0,005	-0,048
AB 2014/2009	0,379	-0,322	-0,9	14,439	0,309	1,628
BB 2014/2013	1,29	-3,0	-4,644	0,729	1,109	0,896
BB 2014/2009	1,101	-3,076	-4,732	2,528	-0,198	-0,342
Середнє значення	3,84	0,018	-0,002	16,496	-0,128	-0,395

Суттєвим є значення коефіцієнту оборотності власного капіталу у ПАТ «Укртатнафта» за 2013–2014 рр. У середньому з 1 грн. власного капіталу суб'єкт господарювання отримує 16,5 грн. виручки від реалізації. Позитивною є динаміка зростання показника у два рази за 2009–2014 рр. Також помітна зміна коефіцієнту рентабельності власного капіталу протягом двох останніх років, що свідчить про отримання підприємством прибутку у процесі господарювання.

Отже, підсумовуючи проведений вище аналіз власного та позикового капіталу суб'єктів господарювання, можна зробити висновки про нестабільне фінансове становище у ПАТ «Укрпластик» та ПАТ «КрКЗ». У ПАТ «Укрпластик» (табл. 3.10) помітне скорочення власного капіталу на 18% у 2014 р. порівняно з 2013 р. та зростання позикового на 88% у 2014 р. порівняно з 2009 р. У ПАТ «КрКЗ» власний капітал змінюється швидшими темпами, ніж позиковий, проте у динаміці за шість років його значення збільшилося на 89%.

Таблиця 3.10 – Аналіз динаміки власного та позикового капіталів підприємств, тис. грн. [розраховано автором]

Роки	ПАТ «Укрпластик»		ПАТ «КрКЗ»	
	Власний капітал	Позиковий капітал	Власний капітал	Позиковий капітал
2009	2461733	880687	245310	67397
2010	2516476	875591	267177	68453
2011	2633276	961747	274643	96339
2012	2715729	992367	228759	87800
2013	2703378	1031773	225510	124486
2014	2215127	1654952	245392	127230
АВ 2014/2009	246606	774265	82	59833
ВВ 2014/2009	0,9	1,88	1,0	1,89
Середнє значення	2540953	1066186	247798,5	95284,17
Роки	ПАТ «Оболонь»		ПАТ «Укртатнафта»	
	Власний капітал	Позиковий капітал	Власний капітал	Позиковий капітал
2009	798918	2452826	1711225	7091854
2010	817605	2332731	3998484	4099303
2011	918547	2481519	1583230	5946279
2012	1103460	2492272	372023	5852207
2013	1076925	2036805	700207	5568793
2014	468919	2702271	1025125	8467171
АВ 2014/2009	-329999	249445	-686100	1375317
ВВ 2014/2009	0,587	1,102	0,599	1,194
Середнє значення	864062,33	2416404	1565049	6170934,5

ПАТ «Оболонь» та ПАТ «Укртатнафта» також мали нестабільну динаміку капіталу: так, власний у першого суб'єкта скоротився на 41%, у другого – на 40%. Величина позикового капіталу у ПАТ «Оболонь» відповідно виросла на 10%, у ПАТ «Укртатнафта» – на 19%. Зростання позикового капіталу переважно пов'язане із збільшенням залежності підприємств від довгострокових кредитів банків, що аргументовано вище.

Без ефективної політики управління позиковим капіталом, підприємство приречене на збільшення участі позикових коштів у структурі фінансових ресурсів та зниження власних у перспективі. Щоб уникнути подібної загрозової участі банківських кредитів, варто звертати увагу не лише на їх частку у балансі, а враховувати коливання процентної ставки за ними,

контролювати суму, що залишилася до погашення та терміни, які на це відводяться. Реально оцінити вчасність повернення кредиту можна за допомогою показників у табл. 3.4.

Повернення кредиту передбачає платність за його користування у вигляді відсотку від залишку заборгованості перед банком. У 2014 р. зафіксоване пікове зростання плати за кредит – 20,3% річних у лютому місяці, що значно перевищило очікування НБУ. За результатами року середньозважена процентна ставка становила 14,4%, збільшившись на 0,8 процентного пункту із попереднім роком, що пов'язано із зростанням її гривневої складової до 17,1% річних. Середньозважена вартість кредитів у іноземній валюті навпаки знизилася до 9% річних (на 0,4 процентного пункту) [131]. Приріст процентних ставок за кредит призвели до зростання витрат фінансової діяльності підприємств, які у тенденції мають позитивну динаміку (табл. 3.1).

Таблиця 3.11 – Аналіз динаміки витрат фінансової діяльності
[складено автором]

Роки	ПАТ «Укрпластик», тис. грн.	ПАТ «КрКЗ», тис. грн.	ПАТ «Оболонь», тис. грн.	ПАТ «Укртатнафта», тис. грн.
2009	79459	8287	147655	41640
2010	70754	6156	166631	77210
2011	64198	8671	161996	61254
2012	71170	12272	177732	76565
2013	57140	14347	169005	83679
2014	98685	18246	195268	96283
Середнє значення	73567,67	11329,83	169714,50	72771,83
АВ 2014/2013	41545	3899	26263	12604
АВ 2014/2009	19226	9959	47613	54643
ВВ 2014/2013	1,727	1,272	1,155	1,151
ВВ 2014/2002	1,242	2,202	1,322	2,312

Вартість банківських кредитів у цілому по Україні у 2014 р. збільшилася на 0,8% порівняно з 2013 р., що неминуче позначилося на

зростанні витрат фінансової діяльності у 2014 р. (порівняно з 2009 р. – у середньому на 77%, порівняно з 2013 р. – на 33 %).

Серед чотирьох об'єктів дослідження витрати ФД у динаміці зростали та значно перевищували її доходи. У 2014 р. порівняно із 2013 р. фінансові витрати ПАТ «Укрпластик» зросли на 41545 тис. грн. (на 72%), ПАТ «КрКЗ» – зросли до 18246 тис. грн., що на 27% більше попереднього року, а у ПАТ «Укртатнафта» – до 207082 тис. грн. (на 3%). У 2011 р. фінансові витрати зазнали скорочення у трьох підприємствах: у ПАТ «Укрпластик» вони скоротилися на 9% порівняно із 2010 р., у ПАТ «Оболонь» – на 6%, у ПАТ «Укртатнафта» – на 18%. Лише у ПАТ «КрКЗ» фінансові витрати у 2011 р. зросли на 2515 тис. грн. Динаміка зростання витрат ФД потребує великої уваги, з точки зору управління ФД (рис. 3.1), адже у окремих підприємств вони виросли у два рази (ПАТ «Укртатнафта»).

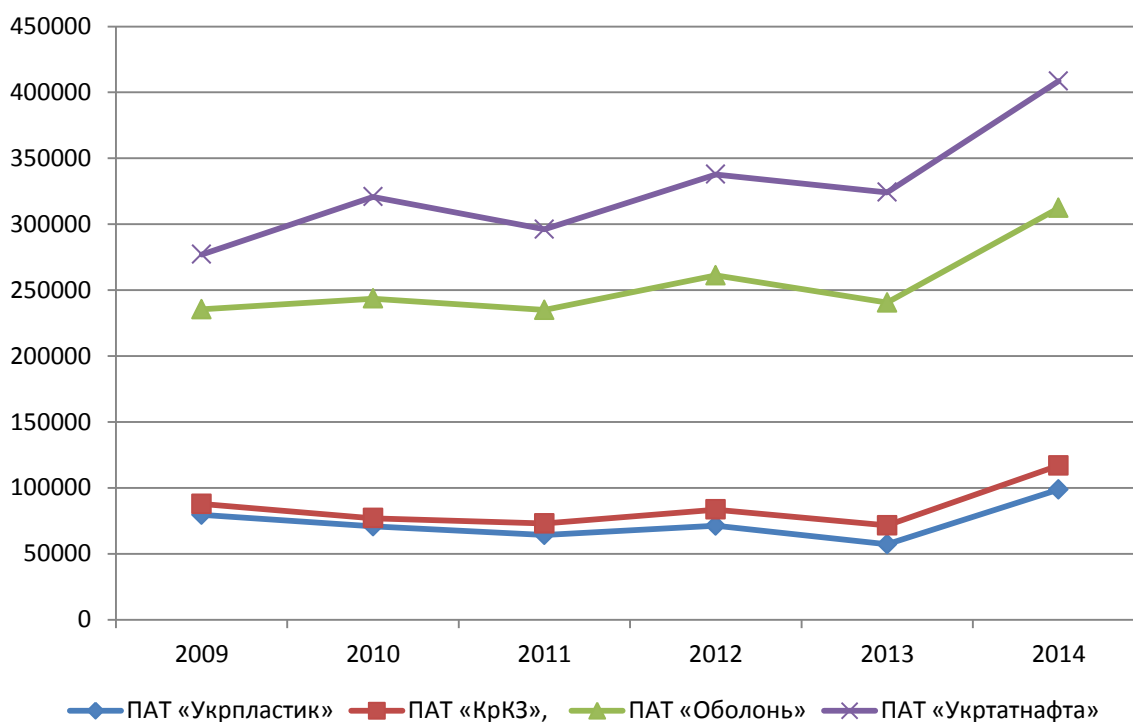

Рисунок 3.1. – Динаміка витрат фінансової діяльності підприємств, тис. грн.
[розраховано автором]

Тенденцію до зростання витрат ФД можна пояснити зростанням залежності підприємства від позикових коштів, яку вони компенсують

недостатністю власних ресурсів. Про це, свідчать матеріали НБУ, за якими обсяги кредитів наданих у 2013 р. склали 1641 млрд. грн., що на 19,6% більше попереднього року, але їх скорочення у 2014 р. до 122,7 млрд.грн. пов'язане із зменшенням кількості надійних позичальників та зниженням ресурсної бази банків [185].

Найбільшими темпами виросли витрати ПАТ «КрКЗ» та ПАТ «Укртатнафта» (у двічі більше порівняно з 2009 р.). Такий стан справ управління позиковим капіталом вплинув на фінансовий результат підприємства (рис. 3.2), знижуючи розмір його чистих прибутків, в окремих випадках приводячи до збитків.

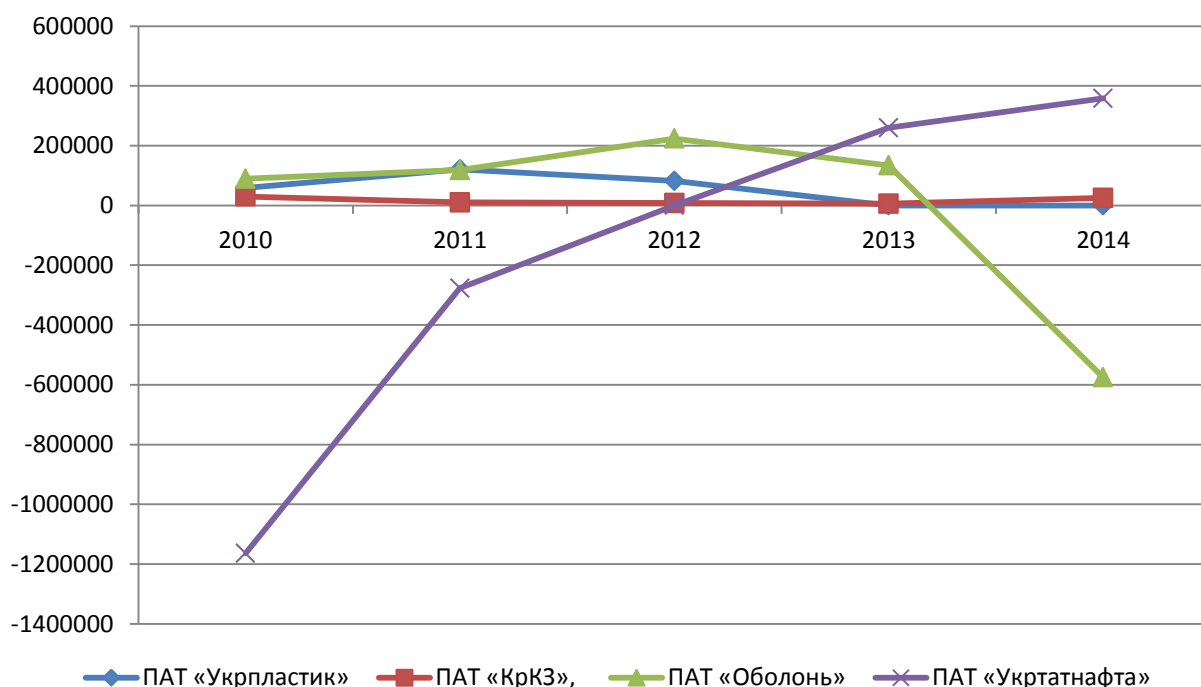

Рисунок 3.2. – Динаміка фінансових результатів підприємств, тис. грн.
[розраховано автором]

Неефективна політика управління банківськими кредитами, призвела не тільки до збільшення витрат ФД, а й до нестабільних коливань грошових потоків від ФД, переважна частина яких була негативною. Фінансова діяльність у вигляді результативного показника за звітний період, розрахована саме у вигляді грошових надходжень та виплат у фінансовій звітності підприємства.

Проведено аналіз динаміки чистого грошового потоку фінансової діяльності (рис. 3.3), коливання якого зазвичай перебувало у межах негативного значення – 210 млн. грн. та позитивного – 535 млн. грн. В основному підприємства мали від’ємний результат грошового потоку, що пов’язано з переважанням виплат за статтями сплачених позик над грошовими надходженнями (стаття «Отримані позики» форми 3 «Звіт про рух грошових коштів»).

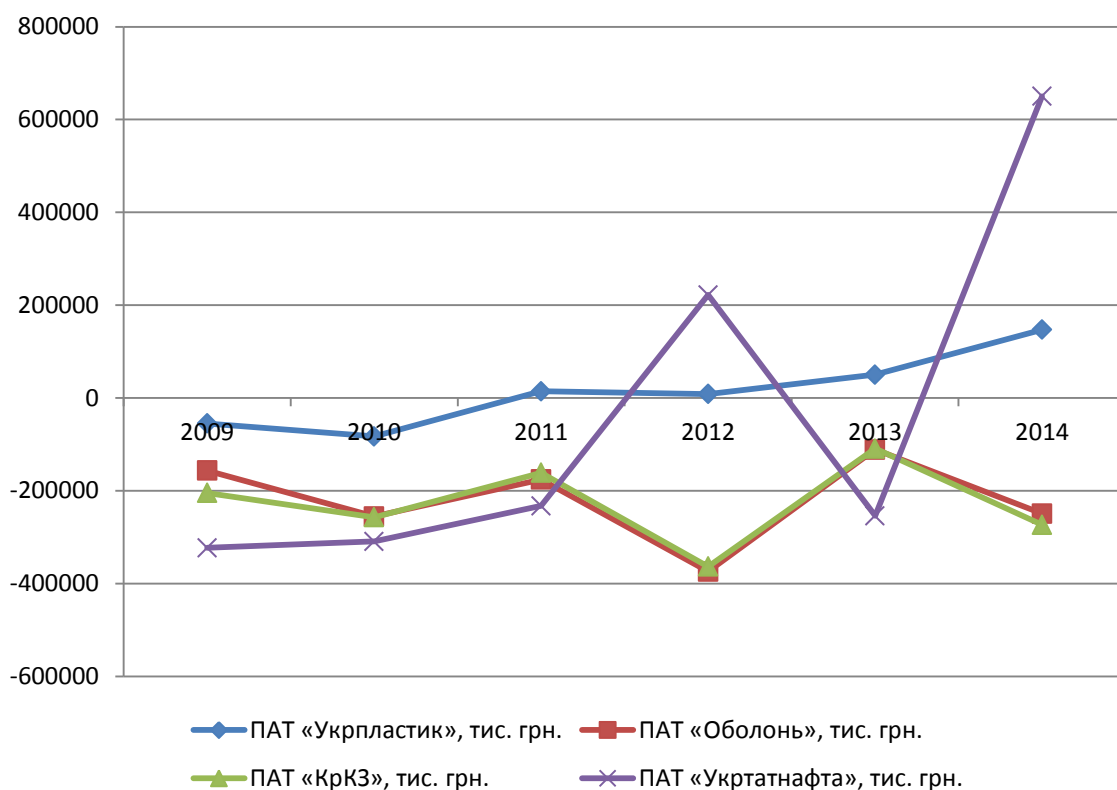

Рисунок 3.3 – Динаміка чистого руху коштів від фінансової діяльності підприємств за 2009–2014 рр. [побудовано автором]

Динаміка чистого руху коштів від фінансової діяльності була мінливою у ПАТ «Укртатнафта», коли у 2010 р., 2012 р., 2014 р. значення характеризувалося позитивним, проте за рахунок отриманих кредитів, що позначилось на фінансових витратах у ці періоди та на результатах ФД. ПАТ «Укрпластик», ПАТ «КрКЗ», ПАТ «Оболонь» отримали додаткові позики у 2014 р., а чистий грошовий потік від ФД зріс відповідно у два, три та сім разів.

Провівши аналіз чистого грошового потоку ФД, пропонуємо детальніше оцінити фінансову діяльність, на основі показників результативності, за групами, що рекомендовані у розділі 1.3. Оцінку результативності ФД ми розпочинаємо з показників витрат, які у динаміці корпоративних підприємств зменшувалися (табл. 3.12). Така тенденція свідчить про раціональність використання ресурсів, витрачених у процесі управління ФД.

Таблиця 3.12 – Аналіз показників витрат фінансової діяльності підприємств,
тис. грн. [розраховано автором]

Роки	Нараховані відсотки за борговими зобов'язаннями (кредитами, позиками)	Сума випланих дивідендів	Витрати, пов'язані з випуском векселів	Фінансові витрати за фінансовою орендою	Витрати на випуск акцій
ПАТ «Укртатнафта»					
2009	40328	0	0	0	0
2010	7893	0	355	0	740638
2011	12481	0	0	2319	0
2012	49616	0	0	4013	0
2013	61056	0	0	123	0
2014	54806	0	0	0	0
AB 2014-2013	-6250	0	0	-123	0
AB 2014-2009	14478	0	0	0	0
BB 2014/2013	0,898	0	0	0	0
BB 2014/2009	1,359	0	0	0	0
Середнє значення	37696,667	0	59,167	1075,833	123439,667
ПАТ «Укрпластик»					
2009	9946	0	39179	0	0
2010	4075	0	0	21	244404
2011	63134	0	0	4759	0
2012	281	0	0	135	0
2013	424783	0	0	0	0
2014	39081	0	0	0	0
AB 2014-2013	-385702	0	0	0	0
AB 2014-2009	29135	0	-39179	0	0
BB 2014/2013	0,092	0	0	0	0
BB 2014/2009	3,929	0	0	0	0
Середнє значення	90216,667	0	6529,833	819,167	40734,0

Витрати від сплати відсотків за борговими зобов'язаннями у ПАТ «Укртатнафта» збільшилися на 36%, а у ПАТ «Укрпластик» – у 3,9 рази, що

неодноразового підтверджує зростання залежності підприємств від банківських кредитів та збільшення позикового капіталу у формуванні ресурсів, а також фінансових витрат. Відповідно в ПАТ «Укрпластик» збільшилась вартість товарів придбаних у кредит у 26 разів за період 2009–2014 рр.

Відсотки за банківськими кредитами зросли у два рази у ПАТ «КрКЗ» 2014 р. порівняно з 2009 р., а на відміну від 2013 р. – на 27%. ПАТ «Оболонь» мало нестабільну ситуацію за подібними зобов'язаннями. Крім того, підприємство не проводило виплату дивідендів акціонерам у 2014 р. (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 – Аналіз показників витрат фінансової діяльності підприємств, тис. грн. [розраховано автором]

Роки	Нараховані відсотки за борговими зобов'язаннями (кредитами, позиками)	Сума виплачених дивідендів	Витрати, пов'язані з випуском векселів	Фінансові витрати за фінансовою орендою	Витрати на випуск акцій
ПАТ «КрКЗ»					
2009	8,3	9584	0	9,4	0
2010	6,2	9956	1372	7,9	56776
2011	8,7	9797	0	6	0
2012	15,0	10696	825	3,9	0
2013	14,3	7767	0	1,6	0
2014	18,2	5563	0	0	0
АВ 2014-2013	3,9	-2204	0	-1,6	0
АВ 2014-2009	9,9	-4021	0	-9,4	0
ВВ 2014/2013	1,273	0,716	0	0	0
ВВ 2014/2009	2,193	0,58	0	0	0
Середнє значення	11,783	8893,833	366,167	4,8	9462,667
ПАТ «Оболонь»					
2009	302952	0	29905	0	0
2010	361737	14786	0	18,2	0
2011	158058	26866	0	14,4	32513
2012	177730	38570	0	10,1	0
2013	196271	32817	0	5,3	0
2014	192019	0	0	0	0
АВ 2014-2013	-4252	-32817	0	-5,3	0
АВ 2014-2009	-110933	0	-29905	0	0
ВВ 2014/2013	0,978	0	0	0	0
ВВ 2014/2009	0,634	0	0	0	0
Середнє значення	231461,2	18839,83	4984,167	8	5418,833

Що стосується аналізу випуску акцій в обігу, то в основному метою емісії виступало їх перейменування у ПАТ, а у звітних періодах середньорічна кількість акцій суттєво не змінювалася, про що свідчать матеріали у табл. 3.14. Також підприємства активно користувалися послугами фінансової оренди активів, де за показниками витрат можна зробити висновки про повне та часткове погашення зобов'язань за нею.

Серед показників продукту найбільш стабільними були витрати за векселями (кредиторська заборгованість) у ПАТ «Укртатнафта», а у ПАТ «КрКЗ» вони зменшилися на 95% за період від 2009 р.

Таблиця 3.14 – Аналіз показників продукту фінансової діяльності підприємств, тис. грн. [розраховано автором]

Роки	Кількість випущених простих акцій	Середньорічна кількість на кількість простих акцій (у звітному періоді)	Мінімальна сума сплачених орендних платежів	Кредиторська за боргованість за векселями	Вартість послуг (товарів) оплачених кредитними ресурсами
1	2	3	4	5	6
ПАТ «КрКЗ»					
2009	0	8652	30	1940	18
2010	8735	8700	30	512	48
2011	0	8734	30	893	94
2012	0	8735	30	924	106
2013	0	8735	30	94	118
2014	0	8735	0	95	34
AB 2014-2009	0	83	-30	-1845	16
BB 2014/2009	0	1,01	0	0,049	1,889
ПАТ «Оболонь»					
2009	0	313452	0	11403	1211811
2010	0	224984	50	25434	1903882
2011	325127	325127	50	17816	492755
2012	0	325127	50	16500	311496
2013	0	325127	50	15214	462580
2014	0	325127	0	8319	578024
AB 2014-2009	0	11675	0	-3084	-633787
BB 2014/2009	0	1,037	0	0,73	0,477
ПАТ «Укртатнафта»					
2009	0	0	0	148	4864371
2010	1481276	0	0	148	72939
2011	0	0	12205	0	1134600
2012	0	0	22701	0	6012260
2013	0	0	1230	0	3413671
2014	0	0	0	0	2600616
AB 2014-2009	0	0	0	-148	-2263755
BB 2014/2009	0	0	0	0	0,535
ПАТ «Укрпластик»					
2009	0	32587	0	36355	40127

продовження таблиці 3.14

1	2	3	4	5	6
2010	32587	32587	51,7	3239	15338
2011	0	32587	13395	2351	128702
2012	0	32587	8881	2351	1651
2013	0	32587	0	2351	3539861
2014	0	32587	0	2351	1059282
AB 2014-2009	0	0	0	-34004	1019155
BB 2014/2009	0	1	0	0,065	26,398

Показники продукту та витрат у своєму співвідношенні виступають факторами оцінки ефективності ФД. Інформація у табл. 3.6, 3.7 та 3.8 є нестабільною та диференційованою за показниками, що ускладнює процеси аналізу ФД. Тому поряд із традиційними прийомами аналізу варто використати економіко-математичні методи, які враховують фактор диференціації. З цією метою у наступному розділі проведемо оцінку результативності ФД, на основі факторів ефективності та якості (додаток Т, У).

3.2. Інтелектуальна модель оцінки результативності фінансової діяльності корпоративних підприємств на базі апарату нечіткої логіки

В умовах сучасних економічних трансформацій все актуальнішими стають процеси оцінки результативності суб'єктів ринку та їх ФД. Часто інформація про такі процеси може вплинути на кінцевий результат діяльності підприємства. Якість аналізу та оцінки ФД передбачає використання сучасних методів та прийомів аналізу, рекомендованих у розділі 1.2, які дозволяють сформувати якісно новий аналітичний інформаційний ресурс підприємства.

Формування аналітичного інформаційного ресурсу здійснюється з використанням аналітичних інструментів та управлінських прийомів за групами об'єктів ФМ, за якими у підприємств виникають операції ФД. У якості управлінського прийому зазвичай використовують SWOT-матрицю, яку рекомендуємо формувати за результатами оцінки результативності ФД.

Аналіз та оцінка ефективності і якості ФД досить часто мають суб'єктивний характер, оскільки проводяться на основі комплексу показників, що відзначаються неповнотою та нечіткістю вхідної інформації. Переконалися в цьому нам допомогли отримані результати аналізу ФД у розділі 3.1. Подібне зумовлено відсутністю вичерпної інформації за показниками ФД, впливом зовнішніх факторів, недостовірністю інформації, недосконалістю управлінських функцій та ін.

Подолання подібних проблем потребує використання адекватного математичного апарату, що дає можливість врахувати неповноту вхідних даних, які В.В. Огліх рекомендує оцінювати на засадах нейро-нечіткого моделювання [118]. У дисертаційній роботі з цією метою нами було використано апарат нечіткої логіки.

Обраний напрям наукових досліджень на сьогодні є найперспективнішим у ситуації, що склалася, а також найефективніший у ФМ для моделювання процесів ФД. Класичні підходи не виправдовують себе повною мірою, адже не відповідають сучасним економічним умовам, від яких особливо залежить результативність ФД підприємств.

Наприкінці ХХ ст. дослідження з використанням нечіткої логіки та нечітко-множинних підходів, проводилися переважно у сфері управління технічними системами. Ю.В. Клебан відмічає, що на сучасному етапі набуває активного розвитку застосування нечітких підходів при дослідженні економічних процесів [53], а М.М. Білоусова вважала його перспективним у галузі управління та прийняття управлінських рішень [10], що характеризує практичну цінність при аналізі сильних та слабких сторін, можливостей та небезпек (складові SWOT-матриці).

Основний фундамент теорії нечітких множин було закладено професором Лотфі Заде [42], а в Україні розробкою та впровадженням різноманітних нечітких моделей в економіці займалися провідні науковці: В. В. Вітлінський [20], К.Ф. Ковальчук [224], А.В. Матвійчук [97], М.С. Сявако [197], С.Д. Штовба [215] та ін. Застосування моделей нечіткої логіки дозволяє

використовувати одночасно кількісні та якісні параметри, що забезпечує низку переваг порівняно з іншим моделюванням.

Одним з основних понять теорії нечітких множин є поняття лінгвістичної змінної, тобто такої змінної, значеннями якої є слова або вирази природної чи штучної мови. Множина всіх можливих значень лінгвістичної змінної називається терм-множиною. Будь-який елемент терм-множини називають термом. Належність того чи іншого показника до кожного з його лінгвістичних термів визначається деякою мірою впевненості, яка може бути встановлена введенням спеціальної кількісної ознаки та розрахована за, так звану, функцію належності. Функція належності визначає ступінь відповідності довільного елемента універсальної множини нечіткій множині, яка є підмножиною універсальної множини та описується певним лінгвістичним термом.

Облік та аналіз ФД підприємств характеризується системою показників, що включають коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів, коефіцієнт маневреності фінансової оренди, коефіцієнт ефективності фінансової оренди, коефіцієнт концентрації кредитних ресурсів та ін.

Застосуємо апарат нечіткої логіки для розрахунку інтегрального показника результативності ФД на прикладі конкретно обраних підприємств, а саме: ПАТ «КрКЗ», ПАТ «Оболонь», ПАТ «Укртатнафта» та ПАТ «Укрпластик». Отже, як вихідна змінна представлений рівень результативності ФД підприємств, а вхідними змінними вважалися інтегральні показники якості та ефективності.

Оцінка вихідної змінної обчислювалася за допомогою нечіткого логічного висновку на основі виведених інтегральних показників ефективності та якості, що включали в себе нормовані фактори згідно табл. 1.11, 1.12. На нашу думку, для аналізу повинні бути обрані такі *показники ефективності*, як: витрати на одну просту акцію (X1), дивіденди на одну просту акцію (X2), коефіцієнт ефективності фінансової оренди (у орендаря) (X3), коефіцієнт ефективності випуску векселів (X4), коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів (X5) (вихідні дані – додаток Т);

та такі *показники якості*, як: коефіцієнт цінності акцій (Y1), коефіцієнт дивідендних виплат (Y2), коефіцієнт маневреності фінансової оренди (Y3), коефіцієнт концентрації заборгованості за векселями (Y4), коефіцієнт концентрації кредитних ресурсів (Y5) (вихідні дані – додаток У). Ці показники розраховано на основі інформації, що подана у фінансовій звітності підприємства, первинних документах та робочих документах бухгалтера.

Процес економіко-математичного моделювання інтегрального показника результативності ФД підприємств на основі апарату нечіткої логіки (рис. 3.4) розділимо на такі етапи:

Етап 1. Визначення факторів (показників) впливу на результативність фінансової діяльності.

Будується набір окремих показників загальною кількістю N , які впливають на оцінку ФД підприємств та оцінюють різні за природою сфери фінансового життя підприємства (щоб уникнути дублювання показників з точки зору їх значущості для аналізу). Цей етап було описано нами вище та обґрунтовано у розділі 1.3. Представлений набір показників є одним з можливих варіантів і може формуватися експертом індивідуально для кожного окремого підприємства з урахуванням специфіки його діяльності.

Етап 2. Нормування вибраних показників.

Для того, щоб мати можливість порівнювати вибрані показники, оскільки вони знаходяться в різних діапазонах на множині дійсних чисел та мають різні одиниці вимірювання (наприклад гривні, частини, штуки тощо), необхідно зробити їх однорідними, тобто пронормувати діапазони значень для кожного показника. Для цього використано наступну залежність

$$b_i = \frac{a_i - a_{\min}}{a_{\max} - a_{\min}}, \quad (3.1)$$

де a_i – поточний елемент у послідовності;

b_i – поточний нормований елемент у послідовності;

a_{\min} – мінімальний елемент послідовності;

a_{\max} – максимальний елемент послідовності. Таким чином, кожен нормований показник знаходиться тепер в діапазоні $[0; 1]$ [125, с. 210].

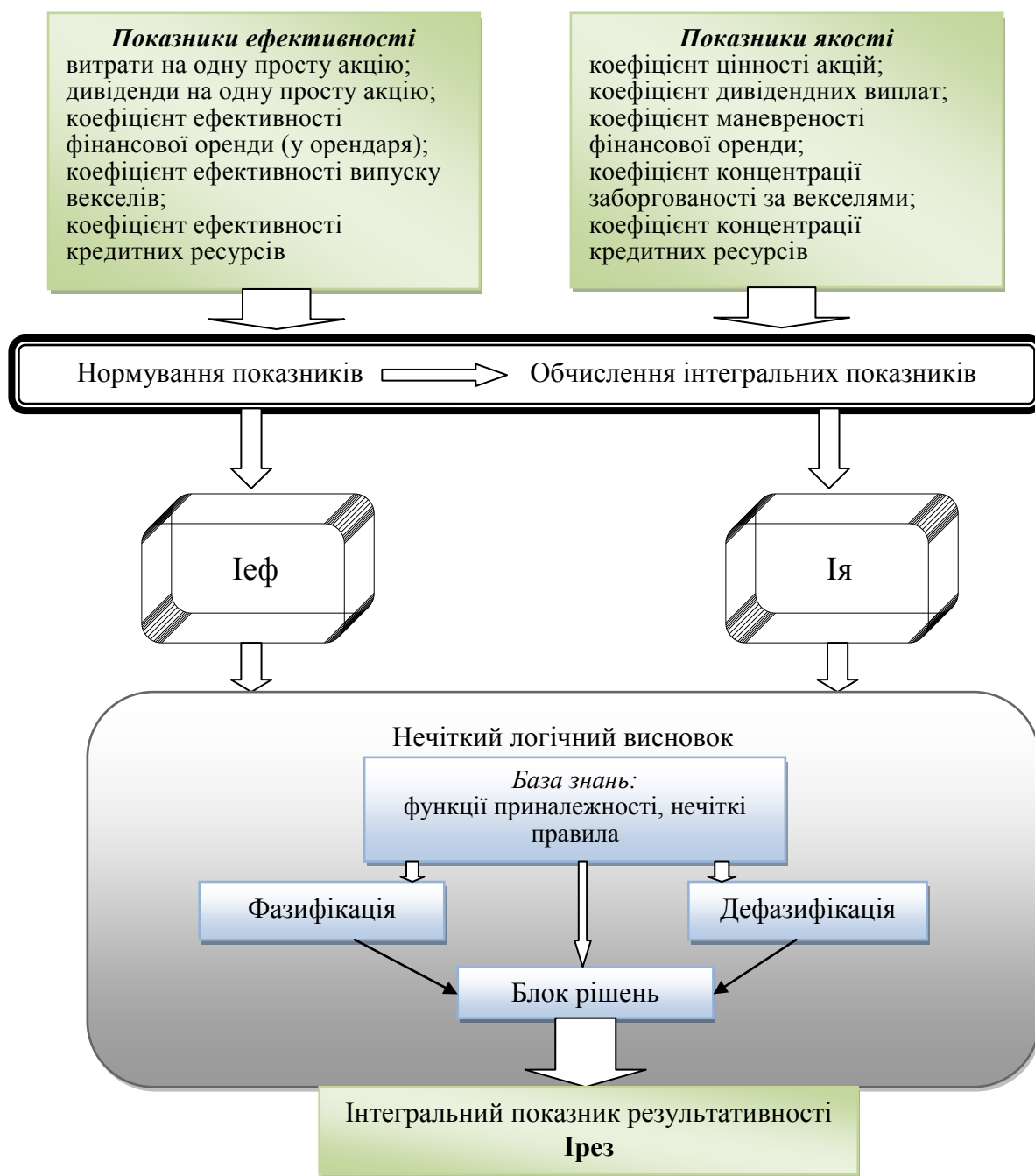

Рисунок 3.4 – Механізм розрахунку інтегрального показника результативності за допомогою апарату нечіткої логіки [побудовано автором]

Етап 3. Визначення значущості фактора відносно інших показників.

Ставиться у відповідність кожному показнику b_i рівень його значущості

для аналізу z_i . Щоб оцінити цей рівень, треба розмістити всі показники з убуванням значущості так, щоб виконувалося правило

$$z_1 \geq z_2 \geq \dots \geq z_n. \quad (3.2)$$

Якщо система показників проранжована у порядку спадання їхньої значущості, то значущість i -го показника z_i можна визначити за правилом

Фішберна [114]
$$z_i = \frac{2(N-i+1)}{(N+1)N}. \quad (3.3)$$

Правило Фішберна відображає той факт, що про рівень значущості показників невідомо нічого, крім нерівності (3.2). Тоді оцінка (3.3) відповідає максимуму ентропії наявної інформаційної невизначеності про об'єкт дослідження. Причому $\sum_{i=1}^N z_i = 1$.

Етап 4. Обчислення інтегральних показників.

Оскільки досліджуваний нами інтегральний показник результативності ФД визначається через комплекс інтегральних показників ефективності та якості, які, у свою чергу, складаються із низки факторів, що впливають на них, нами було побудовано наступні залежності після третього етапу [75]:

$$I_{ef} = 0,067 \cdot X_1 + 0,267 \cdot X_2 + 0,133 \cdot X_3 + 0,2 \cdot X_4 + 0,333 \cdot X_5, \quad (3.4)$$

$$I_{я} = 0,067 \cdot Y_1 + 0,267 \cdot Y_2 + 0,133 \cdot Y_3 + 0,2 \cdot Y_4 + 0,333 \cdot Y_5, \quad (3.5)$$

де X_i – нормовані показники ефективності;

Y_i – нормовані показники якості; $i = \overline{1,5}$.

Етап 5. Визначення лінгвістичних змінних та термів для їх оцінювання.

Вхідні та вихідний параметри представлені як лінгвістичні змінні у табл. 3.15. Оскільки всі вхідні показники нормовані, то на універсальній множині вони набуватимуть значення від 0 до 1. Для зручності використання приймемо діапазон вихідної змінної (інтегрального показника результативності) – від 0 до 100.

Таблиця 3.15 – Лінгвістичні змінні для аналізу результативності ФД підприємств [побудовано автором]

Позначення і назва змінної	Універсальна множина	Терми для оцінювання
Інтегральний показник ефективності I_{ef}	[0;1]	Низький – (Н) Середній – (С) Високий – (В)
Інтегральний показник якості $I_{я}$	[0;1]	Низький – (Н) Середній – (С) Високий – (В)
Інтегральний показник результативності $I_{рез}$	[0;100]	Низький – (Н) Нижче середнього – (НС) Середній – (С) Високий – (В)

Практичну реалізацію розробленої моделі виконано за допомогою програмного пакета Fuzzy Logic Toolbox в середовищі MATLAB. Застосування даного програмного продукту дозволяє не лише оцінювати фінансову діяльність, але й, використовуючи «якщо – то» аналіз, визначати шляхи підвищення ефективності проекту у реальному часі, просто змінюючи вхідні дані для моделі [54].

Особливістю ефективної роботи Fuzzy Logic математичного пакету MATLAB є створення інтерфейсного вікна, яке дає можливість аналітику задавати значення вхідних змінних, параметри системи нечіткого логічного висновку, параметри адаптації системи, а також відображати результати оцінки ризиків і адаптації системи.

Етап 6. Визначення функцій належності нечітких термів.

Для всіх лінгвістичних змінних на відповідних універсальних множинах побудовано функції належності, які мають трикутні форми (рис. 3.5 а,б,в).

Необхідно звернути увагу на те, що використання апарату нечіткої логіки для досліджуваних нами лінгвістичних змінних не передбачає визначення чітких його значень. Тому запропоновані вище параметри цих змінних перетинаються між собою.

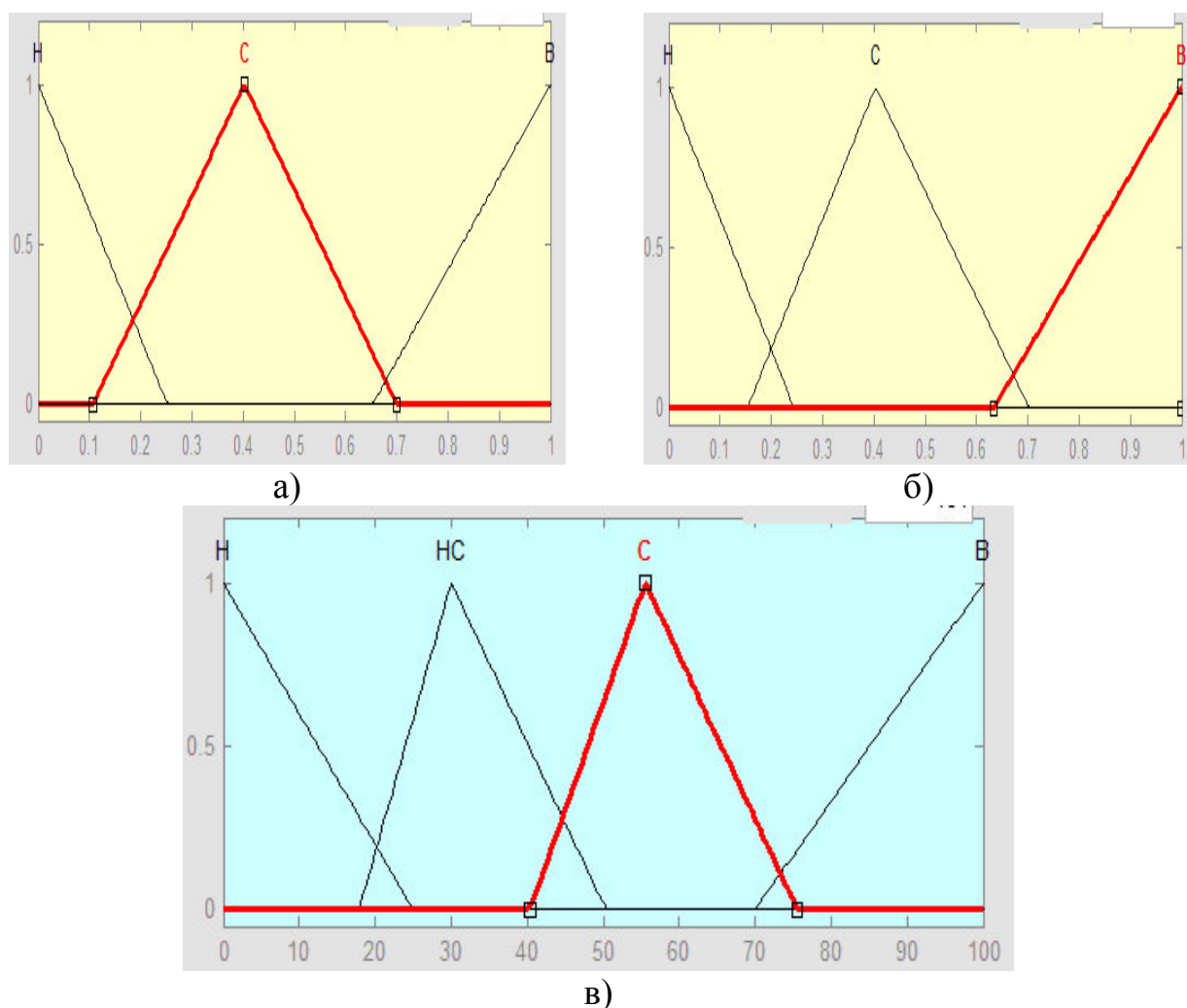

Рисунок 3.5 – Функції належності для лінгвістичних змінних: а) функція належності для інтегрального показника ефективності; б) функція належності для інтегрального показника якості; в) функція належності для інтегрального показника результативності [побудовано автором]

Етап 7. Формування бази правил та нечіткий логічний висновок.

Експертна система на базі нечітких знань повинна містити такий механізм нечіткого логічного виведення, щоб можна було роботи висновки про ефективність інвестиційного проекту на основі всієї необхідної вхідної інформації. Тому потрібно сформувані базу правил для нашого дослідження. У подальшому базу правил потрібно перетворити у систему нечітких логічних рівнянь, яка і буде давати результат [54]. Загальний вигляд бази правил представлено у табл. 3.16.

Таблиця 3.16 – Загальний вигляд нечіткої бази правил для лінгвістичних змінних [побудовано автором]

Лінгвістичні (вхідні) змінні				Ваговий коефіцієнт	Результуюча (вихідна) змінна
X_1	X_2	...	X_N	W	G
В	В	...	С	w_1^B	В
...
С	В	...	Н	w_2^C	С
...
С	Н	...	Н	w_3^H	Н
...

Для нашого конкретного випадку база правил сформована з можливих комбінацій вхідних та вихідної змінних, описана у табл. 3.17 та представлена на рис. 3.6.

Таблиця 3.17 – База правил для досліджуваного випадку
[побудовано автором]

Інтегральний показник ефективності	Інтегральний показник якості	Ваговий коефіцієнт	Інтегральний показник результативності
низький	низький	w_1	низький
низький	середній	w_2	нижче середнього
низький	високий	w_3	середній
середній	низький	w_4	нижче середнього
середній	середній	w_5	Середній
середній	високий	w_6	високий
високий	низький	w_7	середній
високий	середній	w_8	високий
високий	високий	w_9	високий

Також при формуванні бази правил (при наявності великої кількості лінгвістичних змінних) можна використовувати дані експертних оцінок, оскільки кількість правил зростає за степеневою залежністю пропорційно зростанню кількості вхідних параметрів.

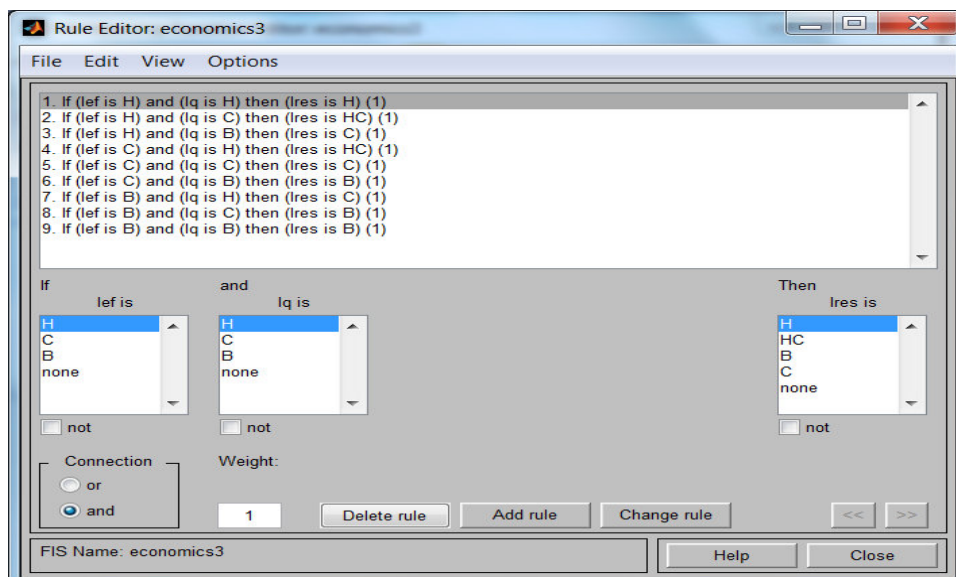

Рисунок 3.6 – База правил інтелектуальної моделі оцінки результативності фінансової діяльності підприємств в середовищі «Fuzzy Logic Toolbox»
[побудовано автором]

На основі поданої вище бази правил формується система нечітких логічних рівнянь. Застосуємо алгоритм нечіткого логічного висновку Мамдані. Представимо за допомогою функцій належності та вагових коефіцієнтів аналітичну форму запису прийняття рішення відносно інтегрального показника результативності для кожного з термів. Тоді для високої результативності це рівняння матиме вигляд.

$$\mu^B(I_{ef}, I_{я}) = w_9 [\mu^B(I_{ef}) \cdot \mu^B(I_{я})] \vee w_8 [\mu^B(I_{ef}) \cdot \mu^C(I_{я})] \vee w_6 [\mu^C(I_{ef}) \cdot \mu^B(I_{я})] \quad (3.6)$$

де $\mu^{d_j}(I_{ef}, I_{я})$ – функція належності вектора вхідних змінних значенню вихідної змінної; $d_j \in \{H; C; B\}$ – терм-множина вхідних лінгвістичних змінних; $\mu^{a_i^{jp}}(x_i)$ – функція належності вхідної змінної лінгвістичному терму a_i^{jp} ; $j = \overline{1, M}$; $i = \overline{1, N}$; $p = \overline{1, k_j}$; N – кількість вхідних факторів; M – кількість значень вихідної змінної; k_j – кількість правил у базі знань, що відповідають j -му терму вихідної змінної.

Після розв’язання рівнянь отримаємо ряд термів – результатів висновку по кожному правилу. За допомогою операції мінімуму обчислимо значення

вихідних термів та об'єднаємо функції належності за допомогою операції максимум [20, 54, 114, 125].

Етап 8. Дефазифікація.

На цьому етапі здійснюється перетворення нечіткого набору висновків із правил у чітке число. Метод дефазифікації, як зазначають В.В. Вітлінський та В.В. Верченко, має важливе значення при отриманні результатів з використанням нечіткості, оскільки він скоріше описує ставлення особи, що приймає рішення, до результату, ніж якісь математичні закони [20].

Побудована вище інтелектуальна модель передбачає оцінку рівня результативності ФД підприємств з використанням нечітких описів експертів (база правил) залежності вихідних показників від вхідних. На основі сформованих правил для вхідних змінних визначається вихідна змінна – інтегральний показник результативності ФД підприємства за відповідний проміжок часу. На рис. 3.7 подано приклад визначення рівня результативності фінансової діяльності ПАТ «Укрпластик» за 2010 р.

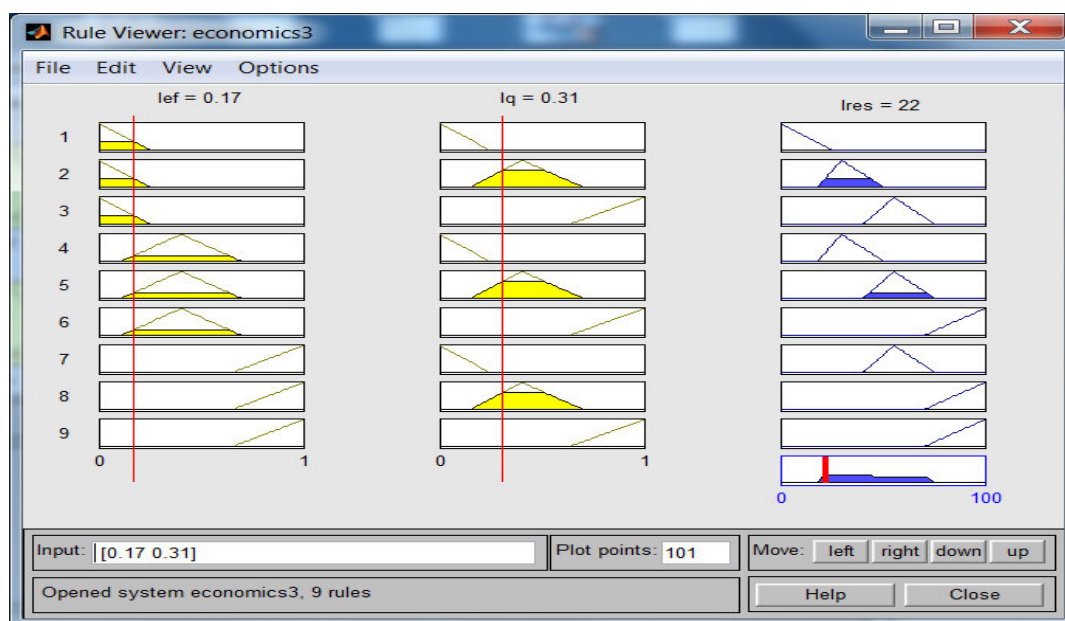

Рисунок 3.7 – Визначення рівня результативності ФД підприємств на базі апарату нечіткої логіки в середовищі «Fuzzy Logic Toolbox»

[побудовано автором]

Результати оцінювання рівня результативності ФД всіх досліджуваних підприємств за 2009–2014 рр. та відповідні вхідні дані відображено у табл. 3.18.

Оскільки результат залежить від методу дефазифікації вихідної змінної, то наведено обчислення за трьома основними підходами: середнього максимуму (*mean of max – mom*), бісекторним (*bisector*), центром тяжіння (*centroid*) [75].

Таблиця 3.18 – Оцінка результативності фінансової діяльності підприємств
[побудовано автором]

Рік	Інтегральний показник ефективності	Інтегральний показник якості	Інтегральний показник результативності за різними методами дефазифікації			
			mom	bisector	centroid	оцінка
ПАТ «КрКЗ»						
2009	0,18	0,67	20	47	59	С
2010	0,16	0,43	23	33	42	НС
2011	0,14	0,47	24	33	39	НС
2012	0,15	0,38	23	33	41	НС
2013	0,2	0,46	46	58	49	С
2014	0,16	0,42	42	33	37	НС
ПАТ «Оболонь»						
2009	0,14	0,18	9	22	30	Н
2010	0,29	0,35	57	57	57	С
2011	0,68	0,29	87	73	72	В
2012	0,47	0,26	57	57	58	С
2013	0,44	0,24	57	57	57	С
2014	0,41	0,19	51	35	38	НС
ПАТ «Укртатнафта»						
2009	0,11	0,02	5	9	10	Н
2010	0,12	0,02	5,5	10	12	Н
2011	0,13	0,07	6	11	14	Н
2012	0,13	0,07	6	11	14	Н
2013	0,03	0,04	2	7	8	Н
2014	0,02	0,03	1,5	5	6	Н
ПАТ «Укрпластик»						
2009	0,14	0,15	8	14	17	Н
2010	0,17	0,31	33	42	44	С
2011	0,18	0,25	33	44	45	С
2012	0,33	0,09	32	33	33	НС
2013	0,15	0,09	7	14	18	Н
2014	0,13	0,026	6	15	16	Н

За результатами експерименту можна зробити висновок, що за будь-яким методом дефазифікації кращу ФД здійснює підприємство ПАТ «Оболонь», на другому місці з результативності ФД знаходиться ПАТ «КрКЗ», на третьому та четвертому відповідно ПАТ «Укрпластик» та ПАТ «Укртатнафта».

З метою підвищення результативності фінансової діяльності корпоративним підприємствам доцільно періодично проводити її оцінку,

результати якої для акціонерних підприємств справджуються при відсутності хоча б одного показника, а межі оцінки при цьому залишаються незмінними. Для решти корпоративних підприємств можлива відсутність двох показників, проте верхньою межею оцінки виступатиме середнє значення.

За допомогою методу екстраполяції спрогнозуємо значення інтегральних показників ефективності та якості на 2015–2016 рр. Розрахунок прогнозованих значень для підприємств проведено у додатку Ф, які є підставою для прогнозу інтегрального показника результативності. Побудуємо графік, на прикладі корпоративного підприємства ПАТ «Укрпластик» (рис. 3.8).

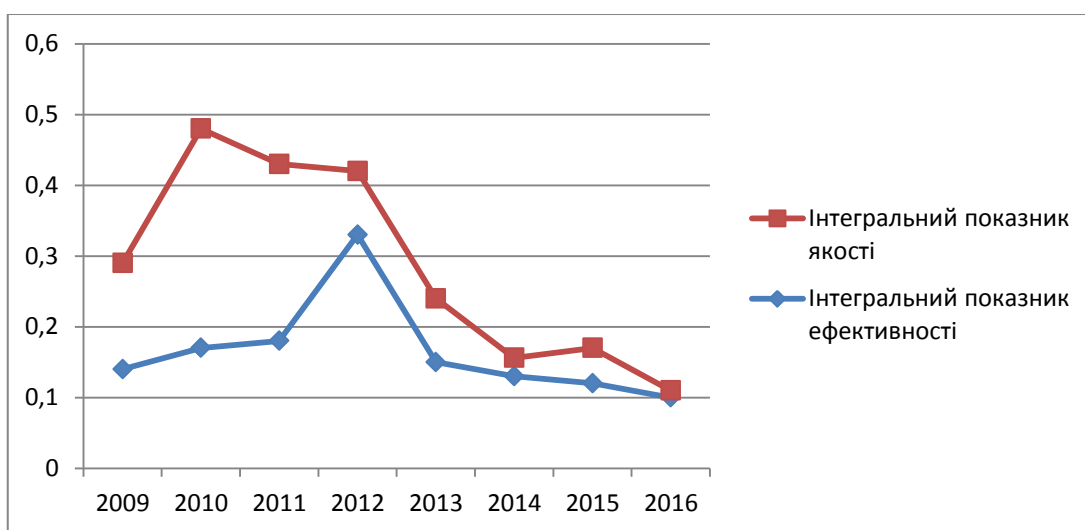

Рисунок – 3.8 – Прогнозні значення інтегральних показників ефективності та якості на 2015–2016 рр. у ПАТ «Укрпластик» [розраховано автором]

Результати прогнозу решти підприємств наведено у додатку Ф. Отже, на підставі отриманих розрахункових значень, виявлено, що результативність у ПАТ «Укрпластик» та ПАТ «Укртатнафта» знаходитиметься у межах низького рівня, у ПАТ «Оболонь» – середнього та нижче середнього рівнів, у ПАТ «КрКЗ» – високого та середнього рівнів.

Поверхня нечіткого виводу, представлена на рис. 3.9, дозволяє встановити залежність вихідної змінної від значень певних вхідних змінних нечіткої моделі. Аналіз цих залежностей може бути використаний як з аналітичною метою для підвищення адекватності системи нечіткого виводу шляхом зміни

функцій належності вхідним змінним чи нечітких правил, так і з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

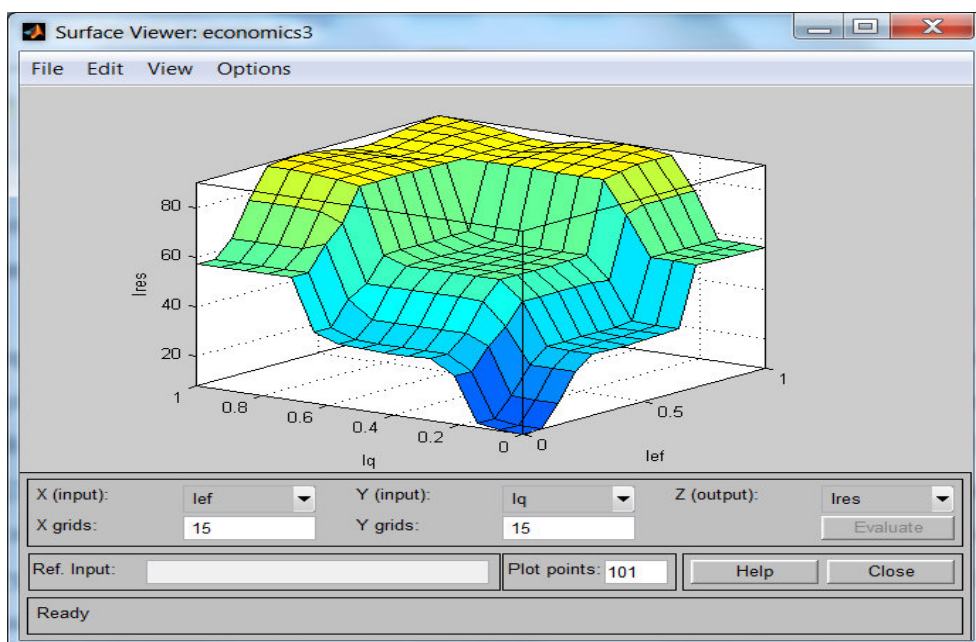

Рисунок 3.9 – Візуалізація поверхні нечіткого виводу інтегрального показника результативності [побудовано автором]

О.В. Яременко вказує на переваги та недоліки впровадження методу нечітких множин. Так, серед переваг у аналізі ФД підприємств є змога провести точніший та глибший аналіз їхньої діяльності; прискорення процесу прийняття рішень; зменшення його ризику; відсутність потреби великих витрат фінансових, людських ресурсів та витрат часу; можливість отримати достовірний результат оцінювання. До недоліків О.В. Яременко включає можливе існування суб'єктивності у виборі функцій незалежності і формуванні бази правил. Застосування методу нечіткої логіки можливе лише за умови відповідного спеціального програмного продукту, а також фахівців, що вміють його використовувати [219].

Результати аналізу та оцінки ФД з використанням статистичних, порівняльних, економіко-математичних методів та методів коефіцієнтів у поєднанні з управлінськими, дозволила сформувати чітку картину щодо результативності ФД. Складена SWOT- матриця на завершальному етапі оцінки є інформаційною базою щодо поточної ситуації стану суб'єкта

господарювання та може бути використана у стратегічному аналізі корпоративного підприємства у подальших планах та прогнозах його господарської діяльності. Чотирьом об'єктам аналізу, насамперед, варто зосередити увагу на слабких сторонах та небезпеках, а уже потім оптимізувати сильні сторони та можливості.

Зростання ступеню участі позикового капіталу у формуванні ресурсів, скорочення витрат з виплати відсотків за кредитами, зниження дивідендних виплат є можливостями для одного підприємства та небезпеками для іншого (табл. 3.19). Важливою сильною стороною у управлінні ФД ПАТ «Оболонь» є її середньостабільна результативність. На жаль, інші підприємства отримали гірші результати оцінки ФД, що сформували їх слабкі сторони та небезпеки.

Таблиця 3.19 – SWOT-матриця фінансової діяльності корпоративних підприємств [побудовано автором]

Параметри	Підприємства	
	ПАТ «КрКЗ»	ПАТ «Оболонь»
Сильні сторони	Зростання розміру власного капіталу у фінансових ресурсах. Зниження фінансових витрат з фінансової оренди. Зростання результативності	Зниження фінансових витрат з фінансової оренди.
Слабкі сторони	Скорочення розміру виплати дивідендів	Недостатність власного капіталу. Значна участь банківських кредитів у фінансуванні. Зростання витрат із виплати відсотків по кредиту. Скорочення розміру виплати дивідендів
Можливості	Дострокове погашення заборгованості по кредитах. Зростання коефіцієнта цінності акцій. Зростання дивідендних виплат. Зниження кредиторської заборгованості за векселями	Зростання коефіцієнта цінності акцій
Небезпеки	Збільшення участі довгострокових кредитів у фінансуванні.	Зростання ступеня участі кредитних ресурсів у формуванні позикового капіталу. Зниження власного капіталу у фінансуванні. Зниження результативності

Укртатнафта та Укрпластик (табл. 3.20) отримали найбільшу кількість слабких сторін за результатами стратегічного аналізу, серед яких: зниження результативності ФД, збільшення розміру зобов'язань за кредитами, відсутність котирування простих акцій на біржових чи позабіржових ринках. Якщо Укрпластик має ймовірність зменшення відсоткової ставки за кредитами, але зростання частки кредитів у формування капіталу, то Укртатнафта очікує збільшення участі кредитних ресурсів.

Таблиця 3.20 – SWOT-матриця фінансової діяльності корпоративних підприємств [побудовано автором]

Параметри	Підприємства	
	ПАТ «Укртатнафта»	ПАТ «Укрпластик»
Сильні сторони	Зниження фінансових витрат з фінансової оренди	Значна участь власного капіталу у фінансуванні. Значна частка стабільних джерел фінансування у загальному обсязі. Зниження фінансових витрат з фінансової оренди
Слабкі сторони	Зростання банківських кредитів у формуванні ресурсів. Зростання витрат із виплати відсотків по кредиту. Тенденція до зниження результативності	Тенденція до зниження результативності
Можливості	Зменшення розміру відсоткової ставки по кредиту	Зменшення розміру відсоткової ставки по кредиту
Небезпеки	Зростання залежності від кредитних ресурсів. Критичне значення власного капіталу у фінансуванні, його подальше зниження	Зростання залежності підприємства від довгострокових банківських кредитів. Поступове зростання позикового капіталу.

Завершується ФА процедурою складання висновків, на основі згрупованих результатів у SWOT-матриці, а також перед підготовкою для проведення операційного аудиту як найефективнішого виду контролю у ФМ. Швидкість, повнота, достовірність та якість проведення аналітичних операцій, особливо з використанням методів нечіткої логіки, забезпечується програмним продуктом, який обрало підприємство для автоматизації облікових та управлінських

функцій. Їх різновиди, особливості та специфіку використання у ФД розглянемо у наступному розділі.

3.3. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової діяльності з використання програмних продуктів

Результативність ФД підприємств, незалежно від їх галузевої та територіальної приналежності, організаційно-правової форми власності, розмірів діяльності, залежить від макроекономічних факторів, ефективного процесу управління, а також від налагодженої роботи внутрішньо-організаційних структур. Відповідальну місію щодо формування обліково-аналітичного інформаційного ресурсу покладають на фінансовий структурний відділ, у тому числі бухгалтерію, швидкість та якість роботи яких прямо пов'язана із автоматизацією обробки господарських операцій.

Автоматизація обліку, аналізу, планування та контролю є необхідною складовою фінансового моніторингу та відповідно управління ФД, результатом яких є формування якісної інформації, сприяння покращенню її обробки на запити внутрішніх та зовнішніх користувачів.

Проблеми автоматизації господарських операцій та впровадження інформаційних технологій розглянуто у працях вітчизняних та зарубіжних економістів О.М. Брадули [12], Ф.Ф. Бутинця, В.Ю. Городополова [28], М.Н. Григор'єва, А.Г. Загороднього, С.В. Івахненкова [45], Є. Івченка [46], Я.В. Лебедзевич [73], Д.М. Марченка [96], І.О. Нетреби, Д. О'Лірі, Т.А. Писаревської, М. Черненка, С.А. Уварова, О.В. Щипанової та інші. Незважаючи на різноманітність підходів щодо програмування процесів управління, недостатньо розглядається автоматизація операцій ФД у сучасному програмному забезпеченні.

Більшість середніх та великих підприємств розпочали ефективну політику впровадження передових стандартів управління, визначальне місце серед яких

відведено формуванню обліково-аналітичного інформаційного ресурсу за результатами господарської діяльності, в тому числі фінансової, через автоматизацію функцій суб'єкта господарювання. Підприємства, що використовують найкращі технологічні досягнення у перспективі збільшують конкурентну перевагу перед іншими суб'єктами, маючи при цьому економічну вигоду від їх використання.

Розвиваючий характер ринку інформаційних технологій (далі – ІТ) характеризується різноманітністю програмних продуктів. З їх допомогою мінімізуються строки обробки облікових даних та документування операцій ФД. Причому, підприємству-покупцю пропонується придбання як набору програмного забезпечення, так і окремих його частин із звуженою об'єктною областю використання. Як свідчить практика, успішні компанії не зупиняються на частковій автоматизації окремих функцій, а використовують програмні продукти, що належать до комплексних інтегрованих систем управління підприємством ERP класу.

ERP системи (англ. *Enterprise Resource Planning System* – Система планування ресурсів підприємства) призначені для автоматизації управління та обліку, модульний принцип побудови яких охоплює всі процеси діяльності суб'єкта господарювання. Класична ERP система складається з підсистем:

- планування ресурсів виробництва;
- управління взаємовідносинами з клієнтами;
- управління процесами постачання;
- управління людськими ресурсами;
- управління фінансовими ресурсами;
- управління корпоративним контентом.

Підприємства, які автоматизують управлінські функції за допомогою програмних продуктів приналежних до ERP систем, покращують показники своєї діяльності за рахунок удосконалення організації управлінського обліку, де не останнє місце відведено ІТ. Отже, інвестуючи кошти у розвиток автоматизації управління сьогодні, підприємство збільшує видаткову частину

господарської діяльності (в тому числі ФД), при цьому збільшуючи вартість обліково-аналітичного інформаційного ресурсу, з однієї сторони, а з іншої, – формує перспективи надходження матеріальної економічної вигоди (оптимізуючи результати ФД, а також всієї виробничо-господарської діяльності).

За результатами 2013 р. аналітики IDC (постачальник інформації та консультаційних послуг на ринку інформаційних технологій) ринок інтегрованих систем управління підприємством (ERP систем) (далі - ІСУП) України виріс на 45% порівняно з 2012 р. і склав 82 млн. дол. США [132]. Лідерами ІСУП стали:

1) компанія «SAP», яка зберегла лідерство з минулого року шляхом збільшення продаж на 81%;

2) компанія «1С».

Їх сумарна частка за 2013 р. сягнула 83,3% (рис. 3.10), зокрема ринкова частка SAP склала 61%, 1С – 22,3%, інших комплексних систем управління ресурсами підприємства – 9,4%.

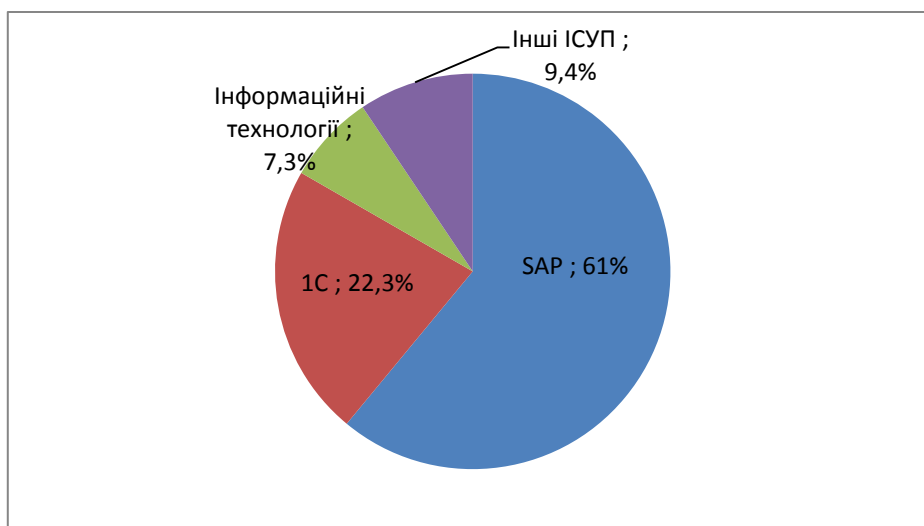

Рисунок 3.10– Лідери ринку ІСУП України у 2013 р.

[побудовано автором на основі [132]]

Приналежність 1С до ERP систем є дискусійним між провідними спеціалістами з ІТ. Проте останні версії продукту, починаючи з «1С:

Підприємство 8», є безумовно комплексною системою планування ресурсів. У табл. 3.21 наведено порівняльну характеристику SAP та 1С програмних продуктів. Компанія SAP має вагому перевагу у вигляді світової репутації її продуктів. Головним її недоліком є висока вартість експлуатації продукту, адже на українському ринку існує обмежене коло спеціалістів, які здатні надати якісні послуги з обслуговування.

Таблиця 3.21 – Порівняльна характеристика SAP та 1С [побудовано автором на основі [130; 133]]

Критерії оцінки	Програмний продукт	
	SAP	1С
Ознака ERP системи	Так	Так
Наявність комплексної автоматизації та окремих елементів управління	Так	Так
Об'єктивна зорієнтованість	Управлінська	Бухгалтерська
Країна виробник	Німеччина	Росія
Вартість	Близько 10-20 тис. дол.	Близько 6-7 тис. дол.
Адаптація під українське законодавство	Низький рівень адаптації	Адаптоване
Переваги	Галузева універсальність (близько 25); висока захищеність інформації; престижність; підвищення якості управлінських рішень	Розширений графічний інтерфейс; наявність готових налаштувань; швидкість інформування та розширення управлінських можливостей; сумісність з іншими операційними системами; подання електронної звітності; регулярні оновлення програми відповідно до змін законодавства; відсутність потреби у високій кваліфікації спеціалістів
Недоліки	Висока вартість; довготривалий процес впровадження; користувачі – великі підприємства; недостатня кількість спеціалістів з обслуговування; низька адаптація до вітчизняного законодавства; незручна мова програмування	Недостатньо висока швидкість проведення обрахунків; неможливість проведення обліку у динаміці; потреба у послугах підтримки та оновлення; низька безпека інформації; галузева зорієнтованість

Ефективність використання SAP системи у прийнятті управлінських рішень можлива в умовах економіки, що стабільно розвивається та незмінної

законодавчої бази. Така ситуація надає широкі можливості українським виробникам та виробникам країн СНД, які найкраще адаптовані до специфічних умов функціональної діяльності вітчизняних підприємств. Серед них істотна перевага у продуктів фірми 1С, далі – «Парус», «Галактика», ТОВ «Інтелект-Сервіс» та ін.

Порівняльна характеристика двох ІСУП у табл. 3.21, свідчить про універсальність 1С, відповідно до особливостей української економіки, у процесі автоматизації управління підприємством, організації бухгалтерського обліку, управлінського обліку та податкових розрахунків, планування, аналізу, контролю та інших функцій господарської та ФД.

Найпоширенішим для ведення бухгалтерського обліку і податкових розрахунків є програмний продукт «1С: Бухгалтерія для України 8», а для управлінського обліку, планування, аналізу та контролю – «1С: Управління виробничим підприємством 8» та «1С: Управління торговим підприємством». Крім того, останні дві конфігурації можуть використовуватися для підприємств різних галузей народного господарства, проте, на ринку ІСУП з'являються нові вузько спеціалізовані рішення.

Прикладні рішення «1С 8» витісняють з ринку «1С 7.7». Свідченням цього є кількість підписок на оновлення серед користувачів версій «1С: Підприємство 7.7» та «1С: Підприємство 8». Статистичні матеріали сайту розробника свідчать про перевагу в інтересі до восьмої версії продукту (кількість підписок у динаміці з 2011–2013 рр. зросла на 250 штук) над сьомою [152]. Переваги версії 8 над 7.7 є очевидними та розкриті на головному сайті фірми «1С» в Україні [132], яка гарантує безболісний та якісний перехід від старого до нового програмного продукту. Соціологічні опитування серед підприємства Рівненського регіону також підтверджують використання восьмої версії програмного продукту, адже 52,5% уже здійснили перехід (додаток А).

Автоматизація функцій діяльності суб'єкта господарювання у конфігурації восьмої версії фірми 1С, зазвичай, структурується у типових розділах: банк і каса; покупка і продажі; номенклатура і склад; виробництво; основні засоби і

нематеріальні активи; працівники і зарплата; облік, податки, звітність (та інші розділи, пов'язані з технічними аспектами роботи програми) та ін.

Проте недоліки нової конфігурації не вирішили проблеми продуктів «1С» у табл. 3.21, що, пов'язані із постійним оновленням програми для захисту інформації від вірусів.

«1С: Підприємство 8» характеризується підвищенням якості організації обліку на підприємстві, який провадиться окремо за видами управлінського та бухгалтерського, а також податкових розрахунків. Бухгалтерський облік при автоматизації ФД містить наступні переваги:

- можливість внесення додаткових субрахунків;
- можливість внесення класифікації рахунків аналітичного обліку;
- внесення бухгалтерських проводок при документуванні операцій, інформація за якими групуватиметься у облікових регістрах;
- проводиться перевірка правильності внесення операцій;
- наявний довідник щодо кореспонденції рахунків;
- спрощена система складання фінансової звітності за статтями ФД.

Незважаючи на вказані сильні сторони обліку ФД, програма містить недоліки, зокрема:

- більшість операцій вносяться вручну (наприклад, нарахування відсотків за кредитом, з фінансової оренди, нарахування дивідендів);
- не вказуються відсотки при первинному внесенні операцій у програму;
- відсутній автоматичний розрахунок відсотків за операціями;
- відсутній автоматичний розрахунок фінансових доходів та витрат, пов'язаних з фінансовою орендою активів та інших операцій ФД;
- аналітичні операції є частиною окремих облікових операцій, що не дають загального уявлення якісної оцінки ФД [145].

Для подолання вказаних недоліків розробникам конфігурації «1С: Бухгалтерія для України 8» варто внести поправки, а саме: у Плані рахунків

розширити класифікацію аналітичних рахунків обліку доходів та витрат ФД (згідно класифікації у табл. 2.14); розширити класифікацію звітів через доповнення розділу «Звіти» – Відомістю синтетичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності. Сам по собі обліковий регістр складний для заповнення «за ручного способу обліку», а його автоматизація, за допомогою програмного продукту, буде ціннісною для потреб податкових розрахунків, оскільки містить інформацію про різниці, що впливають на фінансовий результат.

Недоліки попередніх версій програмних продуктів фірми «1С», зростання ролі аналізу у процесі управління є підставою для пропозиції його доповнення показниками результативності (зокрема, програмні рішення «1С: Управління виробничим підприємством 8» та «1С: Управління торговим підприємством 8»), що підвищить функціональну значимість аналізу на рівні автоматизації через формування єдиного джерела аналітичної інформації ФД, що також виступатиме перспективою автоматизації контролю та планування (зокрема, операційного аудиту) у процесі ФМ.

Для цього сформуємо механізм проведення аналізу результативності (рис. 3.11), на вході якого постає облікова інформація з первинних документів, рахунків обліку, журналів. Наступним кроком аналізу є підготовка аналітичної вибірки та безпосередньо сам розрахунок показників результативності, отримані дані за якими варто порівняти з даними попереднього періоду, що сприятиме відстеженню тенденцій ФД. Розрахунковим документом щодо аналізу результативності пропонуємо таблицю у додатку Х.

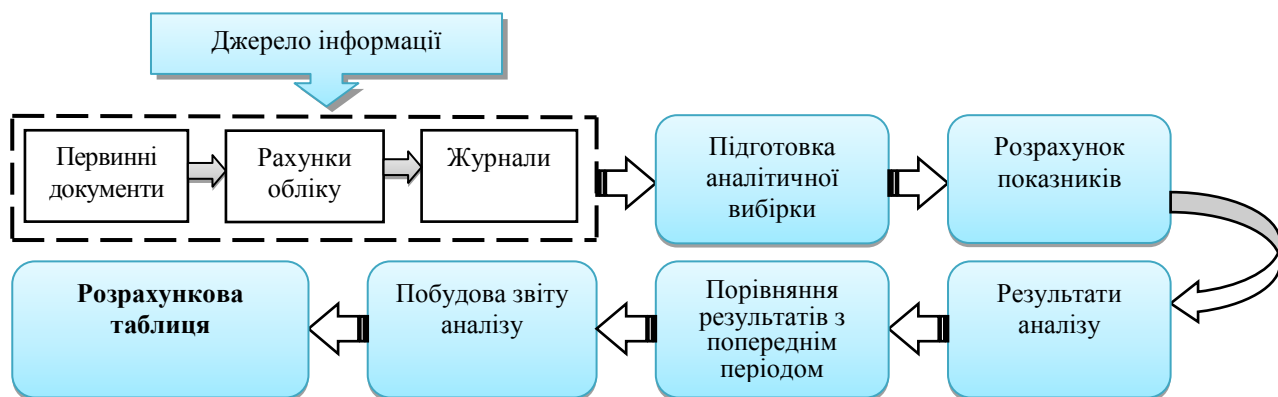

Рисунок 3.11 – Механізм проведення аналізу результативності фінансової діяльності з використанням програмних продуктів [розроблено автором]

Більше детально зупинимося на джерелах інформації для аналізу показників результативності. Побудуємо організаційно-методичну модель інформаційного забезпечення аналізу результативності фінансової діяльності з використання програмних продуктів (рис. 3.12), де чітко прослідковується взаємозв'язок облікової інформації з розрахунком показників у програмних продуктах.

Практичне впровадження пропозицій автоматизації аналізу результативності є доступною функцією у режимі роботи конфігуратора і потребує втручання спеціалістів з програмування, які уможливають реалізацію внесених рішень у автоматичному розрахунку через розроблений алгоритм. Отже, формування інформаційного ресурсу у частині автоматизації результативності ФД набуває нових можливостей із розвитком ІСУП як у поточному, так і перспективному аналізу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дисертаційної роботи проведено горизонтальний та вертикальний аналіз фінансової діяльності корпоративних підприємств з використанням табличного та графічного методів, а також методу коефіцієнтів; розроблено аналітичну модель оцінки результативності фінансової діяльності на основі економіко-математичного моделювання та складено прогноз результативності за методом екстраполяції; внесено пропозиції щодо удосконалення аналізу з використанням програмних продуктів.

1. Проведено аналіз забезпеченості підприємств власним та позиковим капіталом (на прикладі чотирьох корпоративних підприємств України), використовуючи методичні прийоми, рекомендовані у розділі 1.2.

У формуванні ресурсів підприємств переважала значна участь позикового капіталу, зростання якого пов'язане із збільшенням частки банківських кредитів.

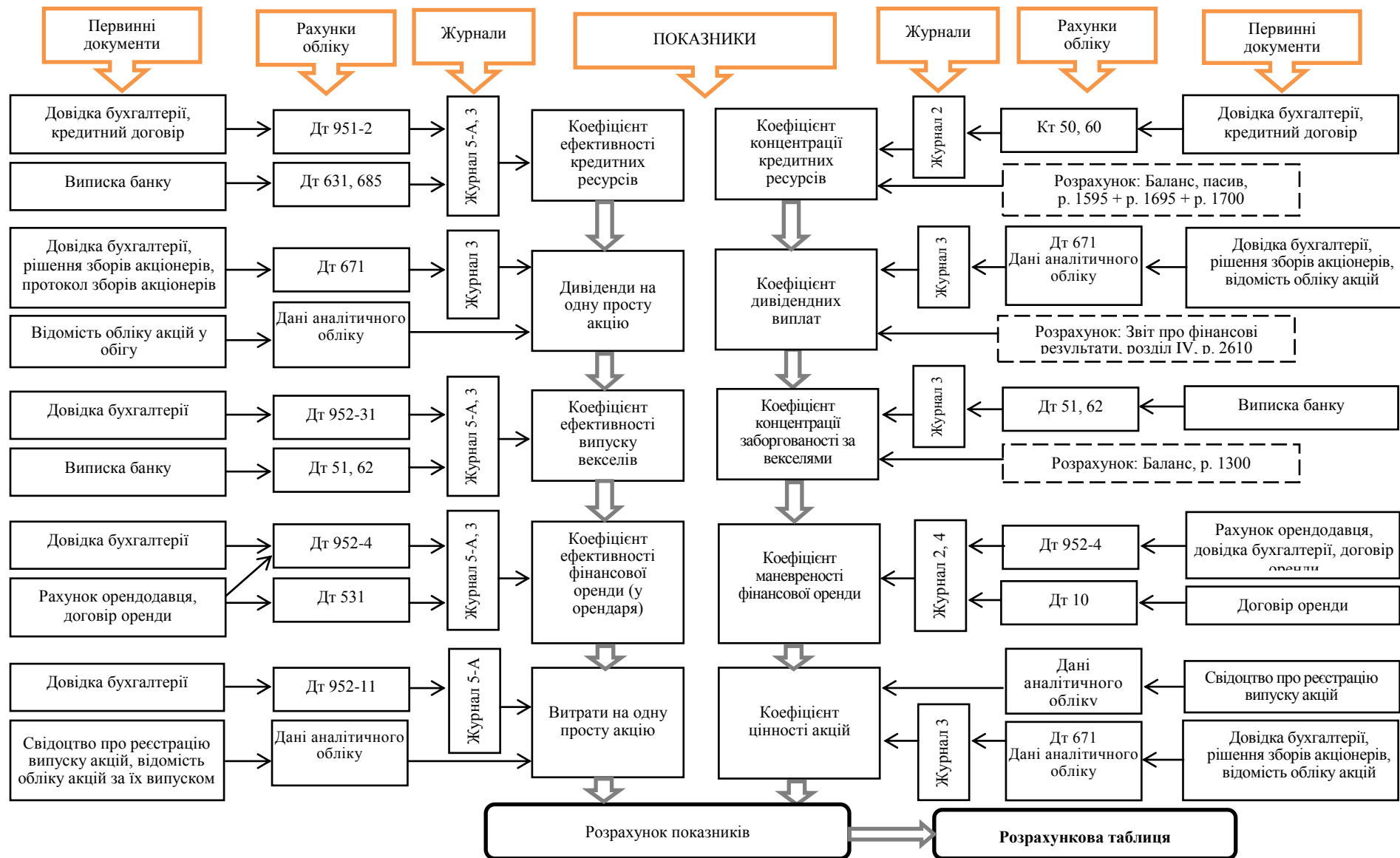

Рисунок 3.12– Організаційно-методична модель інформаційного забезпечення аналізу результативності фінансової діяльності [розроблено автором]

Так, у ПАТ «Укрпластик» воно досягло рівня 21% 2014 р. у структурі балансу, а динаміка мала тенденцію до збільшення на 17%. Скоротилися банківські кредити лише у ПАТ «Оболонь» протягом 2009–2014 рр. на 11%, проте, виникла загроза їх зростання у наступному звітному періоді.

Отримані позики вплинули на збільшення витрат фінансової діяльності в середньому на 77% від 2009 р. та на 33% – у 2014 р. порівняно з 2013 р. Це пов'язано з тим, що банки підняли відсоткову ставку у 2014 р. на 0,8 процентного пункту.

2. Проведено аналіз показників витрат, продукту, ефективності та якості фінансової діяльності. Отримані результати підтверджують залежність підприємств від банківських кредитів, частина яких може бути прострочена у термінах виплати. Проведено динамічний аналіз чистого грошового потоку фінансової діяльності, коливання якого зазвичай знаходилися у межах негативного значення 210 млн. грн. та позитивного – 535 млн. грн. В основному підприємства мали від'ємний результат грошового потоку, що пов'язано у більшій частці виплат за статтями виплачених позик над грошовими надходженнями за статтею «Отримані позики».

Підприємства провадили операції з випуску таких цінних паперів, як векселі для забезпечення зобов'язань перед постачальниками та акції з метою зміни організаційно-правової форми господарювання з ВАТ у ПАТ. Додатковий моніторинг показників фондових бірж показав неактивну участь проаналізованих підприємств у торгах та проходженні процедури лістингу. Також суб'єкти господарювання користувалися послугою фінансової оренди активів, за якими фінансові витрати були вчасно погашені.

3. Оскільки показники фінансової діяльності мають не систематичний характер, рекомендовано провести аналіз з використанням економіко-математичного методу (нечітке моделювання), який враховує вибірковий характер вихідних даних, не знижуючи якості аналізу при цьому.

У роботі удосконалено механізм розрахунку інтегрального показника результативності шляхом застосування показників ефективності та якості за

допомогою апарату нечіткої логіки, що сприяло формуванню аналітичної моделі оцінки результативності фінансової діяльності, практична цінність якої проявлятиметься у перспективі реалізації стратегічних рішень та виконанні планованих завдань.

Вихідні параметри інтегрального показника, проходячи етапи нормування та обчислення, формують нечіткий логічний висновок, де процес дефазифікації дозволив отримати наступні результати оцінки. Найгірша результативність управління ФД у ПАТ «Укртатнафта», де інтегральний показник результативності склав від 6-14 (метод centroid) за різні звітні періоди часу. Краща результативність у ПАТ «Оболонь», де у 2010 р., 2012 р., 2013 р. вона досягала середнього рівня. Прогнозні розрахунки виявили погіршення результативності в усіх підприємств, крім ПАТ «КрКЗ».

4. Досліджено переваги та недоліки світових ERP-систем на практиці управління господарською діяльністю. Доведено ефективність використання продуктів фірми «1С», що найбільш універсальні до специфіки вітчизняного законодавства та нормативно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку. Сформовано механізм проведення аналізу результативності фінансової діяльності та організаційно-методичну модель його інформаційного забезпечення для розрахунку показників результативності з використанням програмних продуктів. Це підвищить оперативність обробки та якість отриманих результатів аналізу фінансової діяльності, які набувають нового значення у період розвитку інформаційних технологій.

Результати дослідження опубліковано автором у наукових працях [75; 143; 145].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретичні та методичні підходи, розроблено практичні рекомендації з удосконалення обліку та аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств. Основні висновки та результати, отримані в процесі проведеного дослідження, полягають у наступному:

1. Розглянуто сутність фінансової діяльності з точки зору її трактування у юридичній, економічній, фінансовій та обліковій сферах. Досліджено, що у перших трьох фінансову діяльність ототожнюють переважно з процесом фінансування, фінансовими ресурсами чи фінансово-економічною роботою, які відповідно до облікового визначення не можна однозначно вважати фінансовою діяльністю. Проте облікове тлумачення породжує дискусії між відмінністю фінансової діяльності від операційної та інвестиційної.

Теоретичні основи класифікації операцій фінансової діяльності дозволили конкретизувати її сутність як підприємницької діяльності за нетоварними операціями, що пов'язані з випуском та реалізацією цінних паперів у межах компетенції підприємств, виконанням зобов'язань перед позичальниками щодо погашення позик та відсотків, орендодавцями – зі здійснення фінансових витрат за фінансовою орендою, учасниками – з розподілу прибутку у межах їхньої частки в статутному капіталі.

2. Сформовано завдання моніторингу фінансової діяльності, в основу яких покладено оцінку результативності та відстеження закономірностей, загроз, тенденцій. Облікова інформація є основним видом інформації у процесі моніторингу та прийняття управлінських рішень, тому розкрито завдання обліку, спрямовані на підвищення її доречності та своєчасності представлення. Оскільки дефіцит власних коштів підприємства компенсується банківськими кредитами, серед основних завдань можна виділити контроль за достовірністю

укладання кредитних угод, дотримання їх умов та своєчасне виконання зобов'язань.

3. Аналіз фінансової діяльності традиційно передбачає оцінку фінансового стану підприємства в цілому. У роботі вдосконалено організаційну модель аналізу, об'єктом якого є фінансова діяльність у частині операцій, які визначають її сутність. У моделі наведено завдання на кожному етапі аналізу, що забезпечить його послідовність при реалізації основної мети – оцінки результативності фінансової діяльності.

4. Розглянуто сучасні системи збалансованих показників, призначених для оцінки діяльності підприємств та обґрунтовано їх непристосованість до фінансової діяльності через орієнтацію переважно на основну діяльність. Відтак, на рівні фінансової діяльності удосконалено науково-методичні положення оцінки результативності з використанням показників витрат, продукту, ефективності та якості як цілісної системи. Це сприятиме систематичному аналізу ефективності та якості фінансової діяльності, що є ключовими при оцінці результативності. Рекомендована система дозволить корпоративним підприємствам контролювати динаміку результативних показників, проводити оцінку результативності та складати матрицю сильних і слабких сторін, можливостей та небезпек з метою цільового інформаційного забезпечення управлінських рішень.

5. Нараховані відсотки за банківськими кредитами і позиками відображаються на рахунку 95 «Фінансові витрати», тому у бухгалтерському обліку їх прийнято вважати витратами фінансової діяльності. Проте відсотки, які підлягають капіталізації, не є витратами зазначеної діяльності, оскільки включаються до собівартості кваліфікаційного активу. З метою достовірного розмежування таких витрат між фінансовою та іншими видами діяльності удосконалено алгоритм капіталізації фінансових витрат. Доведено, що нараховані до отримання дивіденди та відсотки від фінансової оренди активів не є доходами фінансової діяльності. Обґрунтовано доцільність використання субрахунків 747 «Дивіденди одержані», 748 «Відсотки від фінансової оренди»

та перейменування рахунку 73 «Інші фінансові доходи» на 73 «Фінансові доходи» з рекомендованими до нього субрахунками – 731 «Доходи від операцій з цінними паперами» та 732 «Інші доходи фінансової діяльності».

У формі 3 «Звіт про рух грошових коштів» запропоновано перейменувати назву статті 3360 «Витрачання на сплату відсотків» на «Витрачання на сплату відсотків, що не підлягають капіталізації» для узгодження з методикою заповнення форм фінансової звітності. З метою підвищення корисності інформації в управлінському процесі (розширення функцій менеджерів у частині аналізу та контролю грошових потоків) удосконалено класифікацію грошових потоків фінансової діяльності та уточнено зміст їхніх видів. Саме абсолютною величиною чистого грошового потоку вимірюється результат фінансової діяльності в обліку.

Враховуючи внесені пропозиції з удосконалення обліку, сформовано класифікацію аналітичних рахунків до субрахунків доходів та витрат фінансової діяльності за видами цінних паперів та інших доходів, за ознаками капіталізації та некапіталізації фінансових витрат, за видами об'єктів кредитування та фінансової оренди. Законодавчі зміни з оподаткування податком на прибуток підприємств не вирішили питання податкових різниць, які виникають за витратами. З метою перевірки достовірності заповнення фінансової звітності (форми 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)») та коригування витрат на різниці розроблено «Відомість синтетичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності».

6. Проведено горизонтальний та вертикальний аналіз фінансової діяльності корпоративних підприємств з використанням методу коефіцієнтів, табличного та графічного методів. У більшості корпоративних підприємств спостерігається зростання залежності від банківських кредитів та зниження розміру власного капіталу. Очевидною є загроза прострочення зобов'язань перед банками щодо термінів погашення, збільшення розміру витрат фінансової діяльності та зростання негативного грошового потоку в наступних звітних періодах.

7. У роботі використано апарат нечіткої логіки при розрахунку інтегрального показника результативності через визначення інтегральних показників ефективності та якості. Проведено розрахунки з оцінки результативності на прикладі чотирьох корпоративних підприємств. В основному результативність знаходилася на межі середнього та низького рівнів, що обумовило необхідність її періодичного розрахунку та відстеження динаміки окремих показників у системі моніторингу фінансової діяльності. У сукупності це дозволить обґрунтовувати варіативні рішення чіткими математичними залежностями.

8. Набули подальшого розвитку процедурні аспекти проведення аналізу результативності фінансової діяльності через сформований механізм проведення аналізу та організаційно-методичну модель його інформаційного забезпечення з використанням програмних продуктів. За результатами такого аналізу складено розрахункову таблицю, де запропоновано здійснювати порівняння отриманих даних із плановими.

Фінансова діяльність для корпоративних підприємств не є основною, проте неефективність її управління може бути наслідком зниження грошових потоків підприємства та фінансових результатів в цілому. Отже, постає необхідність в удосконаленні обліку та аналізу операцій фінансової діяльності, особливо тих, які стосуються формування, розподілу та використання позикових коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : [навч. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р.М. Михайленко. – [3-тє вид. випр. і доп.]. – К. : Знання – Прес, 2009. – 299 с.
2. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки економічних агентів : методологія та організація управління : дис. доктора екон. наук : 08. 00. 08 / Г. М. Азаренкова ; УАБС НБУ. – Суми. – 2007. – 383 с.
3. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит: [навч.-метод. посіб.] / М. М. Александрова, С. О. Маслова. – [2-е видання, перероблене і доповнене]. – К. : ПУЛ, 2002. – 336 с.
4. Атамас П. Н. Управлінський облік: [навч. посіб.] / П. Н. Атамас ; М-во освіти і науки України, Дніпропетров. ун-т економіки та права. – [2-ге вид.]. – К. : ЦУЛ, 2009. – 440 с.
5. Атамас П. Класифікація грошових потоків за видами діяльності як основа складання Звіту про рух грошових коштів / П. Атамас, О. Атамас // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 13–18.
6. Атамас П. Методичні підходи до аналізу грошових потоків за матеріалами Звіту про рух грошових коштів / П. Атамас, О. Атамас // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 5. – С. 13–19.
7. Аудит : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / [В. Я. Савченко, В. О. Зотов, С. А. Кириленко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 268 с.
8. Безверхий К. Концептуальні підходи щодо відображення чистого прибутку (збитку) у фінансовій звітності вітчизняних підприємств / К. Безверхий // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 8. – С. 20–24.
9. Білик М. Д. Методичні підходи до формування центрів фінансової відповідальності на підприємстві / М. Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №12. – С. 151–156.

10. Білоусова М. М. Застосування нечіткої логіки для оцінки інвестиційної привабливості підприємств [Електронний ресурс] / М. М. Білоусова // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. – 2014. – № 5. – С. 225–231. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkhnaeu_ekon_2014_5_36.pdf.
11. Бондаренко Є. Д. Особливості інформаційного забезпечення торговельного підприємства [Електронний ресурс] / Є. Д. Бондаренко // Матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасної науки». – Режим доступу : <http://intkonf.org/bondarenko-ed-osoblivosti-informatsiynogo-zabezpechennya-torgovelnogo-pidpriemstva/>.
12. Брадул О. М. Проектування комп'ютерної інформаційної підсистеми «звітність» діяльності корпорацій / О. М. Брадул // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Вип. 3. Частина 1. – Житомир, 2010. – С. 44–48.
13. Булеев И. П. Инструментарий и методы организации внедрения сбалансированной системы показателей на предприятии / И. П. Булеев, А. А. Пилипенко // Бизнес Информ : науч. журнал. – 2007. – № 10. – С. 70–80.
14. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник] / Ф. Ф. Бутинець. – [2-ге вид, доп. і перероб.]. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 640 с.
15. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горещька. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 544 с.
16. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / [Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 370 с.

17. Бухгалтерський управлінський облік : підручник / [Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, З. Ф. Канурна та ін.] ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутиця. – [3-тє вид., доп. і перероб.]. – Житомир : ПП «Рута», 2005. – 480 с.
18. Вербіцька Т. В. Побудова комплексної системи показників на основі оцінки впливу соціально-економічних факторів розвитку підприємства // Т. В. Вербіцька // Бізнес Інформ. – 2014. – № 3. – С. 266–271.
19. Вінник О. М. Господарське право [Електронний ресурс] : [навч. посібник] / О. М. Вінник. – [2-е вид., змін, та допов.]. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 766 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/19991130/pravo/gospodarske_pravo_-_vinnik_om.
20. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. — К. : КНЕУ, 2000. — 292 с.
21. Гармонізація податкового та бухгалтерського обліку в контексті оподаткування прибутку підприємств в Україні: монографія / [І. І. Огороднікова, Д. М. Серебрянський, О. М. Смірнова та ін.] ; за заг. ред. Д. М. Серебрянського. – К. : Алерта, 2013. – 366 с.
22. Гладких Т. В. Фінансовий облік : [навч. посібник] / Т. В. Гладких. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 480 с.
23. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання/ Л. В. Гнилицька // Вісник Східно-українського національного університету ім. В. Даля. – 2011. – №3 (157), ч.2. – С. 57–65.
24. Голов С. Ф. Трансформація фінансової звітності українських підприємств у фінансову звітність за міжнародними стандартами: [метод. посіб.] / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, О. М. Кулага. – К. : ФПБАУ, 2013. – 268 с.
25. Голов С. Ф. Управлінський облік : [підручник]. / С. Ф. Голов – К. : Лібра, 2003. – 704 с.

26. Гольдфарб А. Г. Человеческий фактор как основная проблема внедрения сбалансированной системы показателей на отечественных предприятиях / А. Г. Гольдфарб // Бизнес Информ : науч. журнал. – 2007. – № 11. – С. 166–169.
27. Гончарова С. Ю. Удосконалення збалансованої системи показників діяльності підприємства / С. Ю. Гончарова, О. О. Затеїщикова // Економіка розвитку. – 2007. – № 1. – С. 81–83.
28. Городополов В. Ю. Застосування комп'ютерних систем бюджетування в управлінні підприємством / В. Ю. Городополов // Актуальні проблеми розвитку обліку, контролю та аналізу в умовах глобальних економічних змін : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава : Полтавський університет економіки і торгівлі, 2010. – С. 81–84.
29. Господарський кодекс України № 346-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
30. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : [навч. посібн.] / Б. Є. Грабовецький. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
31. Губачова О. М. Облік у зарубіжних країнах : [підручник] / О. М. Губачова, С. І. Мельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.
32. Давидович І. Є. Контролінг : [навч. посібн.] / І. Є. Давидович. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 552 с.
33. Дорош О. Б. Бухгалтерський облік та аудит фінансової діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / О. Б. Дорош. – К., 2011. – 18 с.
34. Дорош О. Б. Бухгалтерський облік та аудит фінансової діяльності підприємства : дис... канд. економ. наук : 08.00.09 / О. Б. Дорош. – К. – 2011. – 198 с.

35. Економіко-математичне моделювання: [навч. посіб.] / за ред. О. Т. Іващука. – Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2008. – 704 с.
36. Економічний аналіз : навч. посіб. / [М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.]; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
37. Єжова Л. Ф. Інформаційний маркетинг : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни] / Л. Ф. Єжова. – К. : КНЕУ, 2004. – 185 с.
38. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами: [навч. посіб.] / І. В. Жолнер. – К. : НУХТ, 2012. – 335 с.
39. Жук В. М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки : [монографія] / В. М. Жук. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. – 454 с.
40. Жук В. М. Стан та розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу / В. М. Жук // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С.33–42.
41. Загорна Т.О. Економічна діагностика : [навч. посібн.] / Т. О. Загорна. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
42. Заде Л. А. Основы нового подхода к анализу сложных систем и процессов принятия решений / Л. А. Заде; [пер. с англ.]. – М. : Знание, 1974. Математика сегодня (Сборник статей).
43. Іванілов О. С. Економіка підприємства : [підруч. для студ. вищ. навч.закл.] / О. С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
44. Іванечко П. М. Облік витрат за «місцями виникнення» та за «центрами відповідальності» як основа побудови управлінського обліку витрат / П. М. Іванечко // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 139–143.
45. Івахненко С. В. Упровадження програмного забезпечення обліку і контролю: потенційні переваги і реальні проблеми / С. В. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 56–62.

46. Івченко Є. Інформаційно-комунікаційні технології для управлінського обліку на підприємствах / Є. Івченко // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2010. – С. 28–31.
47. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, затверджені наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99/page5>.
48. Каменська Т. Філософія складання фінансової звітності: як було та як буде / Т. Каменська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 3–7.
49. Камінська Т. Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : спец. 08.05.06 «Облік, аналіз та аудит» / Т. Г. Камінська. – К., 2006. – 15 с.
50. Кизим М. О. Збалансована система показників : монографія / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, В. А. Зінченко. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 192 с.
51. Кит У. Стратегический управленческий учёт / У. Кит ; [пер. с англ.]. – М. : Олимп-Бизнес, 2002. – 448 с.
52. Кірейцев Г. Г. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] : курс лекцій / за ред. д.е.н., професора Г. Г. Кірейцева. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
53. Клебан Ю. В. Розробка моделей ефективності інвестицій із застосуванням нечіткої логіки / Ю. В. Клебан // Моделювання та інформ. системи в економіці: зб. наук. праць / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. В. К. Галіцин. – 2011. – Вип. 84. – С. 149–161.

54. Клебан Ю. В. Розробка моделі оцінки ефективності інвестицій із застосуванням нечіткої логіки / Ю. В. Клебан // Наукові записки. Серія «Економіка». – Острог, 2010. – № 16. – С. 600–607.
55. Клименко О. В. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.] / О. В. Клименко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
56. Коблянська О. І. Фінансовий облік : [навч. посіб.]. / О. І. Коблянська. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 471 с.
57. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-Х від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10).
58. Коляда О. Ю. Організація системи моніторингу фінансової діяльності на металургійних підприємствах : дис... канд. екон. наук : 08.06.01 / О. Ю. Коляда. – Х. – 2003. – 170 с.
59. Костенко О. М. Підходи до формування обліково-аналітичної системи сільськогосподарського підприємства / О. М. Костенко // Агроінком. – 2007. – № 11–12. – С. 113–115.
60. Костирко Р. О. Інтегрована модель звітності компаній: передумови, принципи, складові / Р. О. Костирко // Економіка України. – 2013. – № 2 (615). – С. 18–28.
61. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : [навч. посіб.] / О. М. Кравчук, В. П. Лещук. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 504 с.
62. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз : [підручник] / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : ЦУЛ, 2008. – 392 с.
63. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : [підручник] / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – [2-ге вид.]. – К. : ЦУЛ, 2009. – 520 с.
64. Кримінальний кодекс України від 1.09.2001р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.

65. Круглова О. А. Систематизація показників оцінки ефективності дивідендної політики підприємства / О. А Круглова, В. В. Віннікова // Економічний простір : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – № 55. – С. 230–239.
66. Кудряшов В. П. Курс фінансів [Електронний ресурс] : [навч. посіб.] / В. П. Кудряшов. – К. : Знання, 2008. – 431 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/finansiv/kurs_finansiv_-_kudryashov_vp.
67. Кужельний М. В. Організація обліку: [підручник] / М. В. Кужельний, С.О. Левицька. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
68. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку : [підручник] / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К. : КНЕУ, 2001. – 334 с.
69. Кузьмін О. Є. Антисипативне управління підприємствами : процесно-структурований підхід / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, М.Є. Адамів // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – Одеса. – 2012. – № 2 (3). – С. 71–77.
70. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : [навч. посіб.] / Г. І. Купалова. – К. : Знання, 2008. – 639 с.
71. Лазаришина І. Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика : [монографія] / І. Д. Лазаришина. – Рівне : НУВГП, 2005. – 369 с.
72. Лазаришина І. Д. Методологія та організація економічного аналізу : [монографія] / І. Д. Лазаришина. – Рівне : УДУВГП, 2004. – 112 с.
73. Лебедзевич Я. В. Особливості обліку фінансових результатів діяльності в умовах застосування комп'ютерних інформаційних систем / Я. В. Лебедзевич // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – № 20. – 2002 – С. 151–156.
74. Левицька С. О. Економічна вигода як оцінка доходів підприємницької діяльності / С. О. Левицька // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» : зб. наук. праць. – Луцьк. – 2013. – Випуск 10 (37). – Ч.1. – С. 307–315.
75. Левицька С. О. Економіко-математичне моделювання результативності фінансової діяльності промислових підприємств на базі апарату нечіткої

- логіки / С. О. Левицька, І. П. Панчук // Економічний простір. – 2014. – № 92. – С. 222–231.
76. Левицька С. О. Зміст та завдання фінансової діяльності промислових підприємств: обліковий аспект [Електронний ресурс] / С. О. Левицька., І. П. Панчук // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир, 2014. – № 1 (11). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_82.pdf.
 77. Левицька С. О. Критерії ефективності документаційних процесів / С. О. Левицька, О. О. Осадча // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 1. – С. 10–17.
 78. Левицька С. О. Організація фінансової діяльності підприємства як об'єкта бухгалтерського обліку / С. О. Левицька, І. П. Панчук // Наукові записки. Серія «Економіка» : зб. наук. праць. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Вип. 20. – С. 238–242.
 79. Левицька С. О. Проблеми облікового відображення результатів фінансової діяльності підприємств / С. О. Левицька, І. П. Панчук // Облік і фінанси. – 2014. – № 4 (66). – С. 41–46.
 80. Левицька С.О. Рівні нормативно-правового регулювання фінансової діяльності промислових підприємств у системі бухгалтерського обліку / С. О. Левицька, І. П. Панчук // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : Матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 квіт. 2014 р.). – Черкаси : ЧДТУ, 2014. – С. 3–5.
 81. Левицька С. О. Структура інформаційного забезпечення результатів фінансової діяльності підприємств у обліково-аналітичній системі / С. О. Левицька, І. П. Панчук // Інноваційна економіка, інтелектуальна власність та трансфер технологій : Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (16-18 квіт. 2014 р.). – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – С. 204–207.
 82. Легенчук С. Ф. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки : [монографія] / С. Ф. Легенчук. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 652 с.

83. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: [навч. посіб]. / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. — К. : «Хай-Тек-Прес», 2008. — 336 с.
84. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік : [навч. посіб.] / О. В. Лишиленко. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2003. — 628 с.
85. Ловінська Л. Г. Концепція фінансових результатів в системі бухгалтерського обліку підприємства / Л. Г. Ловінська // Фінанси України. — 2003. — №11. — С. 58–65.
86. Лоханова Н. О. Інтегрована звітність як продукт цілісної обліково-аналітичної системи / Н. О. Лоханова // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2012. — № 4 (47). — С. 50–56.
87. Ляковська О. О. Переваги та недоліки збалансованої системи показників / О. О. Ляковська // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 7 (85). — С. 119–126.
88. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Майорова. — К. : Центр учбової літератури. — 2009. — 472 с.
89. Максимова В. Ефект удосконалення обліку та контролю для позитивної динаміки розвитку і економічної стабільності підприємства / В. Максимова // Бухгалтерський облік і аудит. — 2013. — № 9. — С. 23–27.
90. Малишкін О. Диференціація поняття «бухгалтерський облік» : податковий аспект / О. Малишкін // Бухгалтерський облік і аудит. — 2012. — № 3. — С. 13–20.
91. Малишкін О. Податкові різниці з податку на прибуток крізь призму анкетного опитування бухгалтерів / О. Малишкін, Т. Ковтун // Бухгалтерський облік і аудит. — 2013. — № 6. — С. 35–39.
92. Малишкін О. Особливості оподаткування прибутку корпорацій і його облік на підприємствах Німеччини / О. Малишкін // Бухгалтерський облік і аудит. — 2014. — № 2. — С. 42–52.
93. Мальчик М. В. Фінансовий аналіз: кредитно-модульний курс : [навч.-метод. посіб.] / М. В. Мальчик, С. Т. Бойко. — Рівне. — 2010. — 236 с.

94. Маренич Т. Сутність бухгалтерського обліку як системи економічного регулювання / Т. Маренич // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 2. – С. 21–26.
95. Марутян Р. Інформаційні ресурси у системі забезпечення національної безпеки [Електронний ресурс] / Р. Марутян. – Режим доступу : http://dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=114%.
96. Марченко Д. М. Автоматизація бухгалтерського обліку як джерело зростання його ефективності / Д. М. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6 (96). – С. 248–254.
97. Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка: [монографія] / А.В. Матвійчук. — К. : КНЕУ, 2011. – 439 с.
98. Мельниченко І. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом продукції виноградарства : дис... кандидата екон. наук : спец. 08.00.09 / І. В. Мельниченко. – К., 2010. – 267 с.
99. Митні інформаційні технології : [навч. посіб.] / за ред. П.В. Пашка. – К. : Знання, 2011. – 391 с.
100. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2001: зміни та доповнення / переклад з англ. за ред. С. Ф. Голова. – К. – 2001. – 224 с.
101. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів» від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019.
102. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18) «Дохід» від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_025.
103. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9) «Фінансові інструменти» від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_016.
104. Міжнародний стандарт фінансової звітності 11 (МСФЗ 11) «Спільна діяльність» від 01.01.2013 р. [Електронний ресурс] / Законодавство

- України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_066/paran2#n2.
105. Міжнародний стандарт фінансової звітності 39 (МСФЗ 39) «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» редакція від 17.10.2013 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_015/page.
 106. Мних Є. В. Економічний аналіз : [підручник] / Є. В. Мних. – К. : Знання, 2011. – 630 с.
 107. Мойсеєнко І. П. Інвестування [Електронний ресурс] : [навч. посіб.] / І. П. Мойсеєнко. – К. : Знання. – 2006. – 490 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/00000/investuvannya/investuvannya__moyseyenko_i_p.
 108. Мороз Ю. Ю. Обліково-інформаційна система моніторингу економічного потенціалу підприємства : [монографія] / Ю. Ю. Мороз. – Житомир : ПП «Рута», 2011. – 352 с.
 109. Моссаковський В. Необхідність інтеграції звітної інформації / В. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 8. – С. 3–9.
 110. На один шаг ближе к интегрированной отчетности. Новый подход в XXI веке [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.ifrs.ru/upload/IR-Discussion-Paper-2011_single-rus.pdf.
 111. Нападовська Н. В. Управлінський облік : [підручн. для вузів.] / Н. В. Нападовська. – [2-ге вид., доопрац. та допов.]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 684 с.
 112. Нападовська Л. Управлінський облік: значення та застосування у практичній діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкових відносин / Л. Нападовська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 10. – С. 45–56.
 113. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013 р. [Електронний ресурс] / Податки та бухгалтерський облік : інформаційно – аналітична

газета. – Режим доступу : [http://www.nibu.factor.ua/ukr/info /instrbuh/npsbu1/](http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/npsbu1/).

114. Недосекин А. О. Методологические основы моделирования финансовой деятельности с использованием нечетко-множественных описаний : дис... доктора економ. наук : 08.00.13 / А. О. Недосекин. – СПб. : СПГУ, 2003. – 280 с.
115. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : [підручник] / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.
116. Ніпіаліді О. Ю. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль : Економічна думка, 2009. – 232 с.
117. Нивен П. Сбалансированная система показателей: Шаг за шагом: максимальное повышение эффективности и закрепление полученных результатов / Пол Р. Нивен ; [пер. с англ.]. – Днепропетровск : Изд-во «Баланс Бизнес Букс», 2004. – 328 с.
118. Огліх В. В. Рейтингова оцінка страхових компаній України на засадах нейрон-нечіткого моделювання / В. В. Огліх, Г. О. Бесчастна // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. – 2014. – № 3. – С. 151–187.
119. Озеран А. В. Звіт про рух грошових коштів: дослідження концептуальних підходів / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 10. – С. 27–34.
120. Озеран А. В. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід): питання формування та співвідношення з МСФЗ / А. В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 6. – С. 25–34.
121. Озеран А. В. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні / А. В. Озеран // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – № 35. – С. 236–241.
122. Ольве Н. – Г. Сбалансированная система показателей : практическое руководство по использованию / Н. – Г. Ольве, Ж. Рой, М. Веттер. ; [пер. с англ.]. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2006. – 304 с.

123. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. / [Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, Л. О. Ващенко та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
124. Осадча О. О. Економічна вигода як критерій визнання доходу від підприємницької діяльності / О. О. Осадча // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : зб. наук. праць. Економіка. – Остріг : Національний університет «Острозька академія», 2013. – № 23. – С. 344–346.
125. Останкова Л. А. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками : [навч. посіб.] / Л. А. Останкова, Н. Ю. Шевченко. – К. : Центр учбової літератури. – 2011. – 256 с.
126. Отчетность в области устойчивого развития [Электронный ресурс] // Global Reporting Initiative (GRI). – Режим доступу: <https://www.globalreporting.org/languages/russian/Pages/default.aspx>.
127. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (SMIDA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/>.
128. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
129. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>.
130. Офіційний сайт компанії SAP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sap.com/cis/index.epx>.
131. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
132. Офіційний сайт IDC Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://idcukraine.com/ru/>.
133. Офіційний сайт фірми 1С Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.1c.ru/>.

134. Панчук І. П. Аналітичний інструментарій фінансово-економічного моніторингу фінансової діяльності підприємства / І. П. Панчук // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: Зб. наук. праць. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2014. – Вип. 11 (41). – Ч.2. – С. 271–277.
135. Панчук І. П. Гармонізація бухгалтерського та податкового обліку при формуванні звітної інформації про доходи та витрати фінансової діяльності підприємств / І. П. Панчук // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3 (165). – С. 373–378.
136. Панчук І. П. Законодавче регулювання обліково-аналітичної складової інформаційного забезпечення промислових підприємств / І. П. Панчук // Стратегічні рішення інформаційного розвитку економіки, суспільства та бізнесу : зб. тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (12-14 лют. 2014 р.). – Рівне : НУВГП, 2014. – С. 207–208.
137. Панчук И. П. Информационные потребности и информационные ресурсы украинских промышленных предприятий при управлении финансовой деятельностью / И. П. Панчук // Экономика и современный менеджмент : теория и практика / Сб. ст. по материалам XL Междунар. науч.-практ. конф. (4 авг. 2014 г.). – № 8 (40). – Новосибирск : Изд. «СибАК», 2014. – С. 5–11.
138. Панчук І. П. Облік фінансових результатів та його необхідність при формуванні фінансової звітності / І. П. Панчук // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна ідентичність та тенденції глобалізації : Зб. тез доповідей X Ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (21-23 лют. 2013 р.). – Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2013. – С. 341–343.
139. Панчук І. П. Облікова політика як інструмент управління фінансовою діяльністю підприємства / І. П. Панчук // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки : Тези доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих

науковців, аспірантів, здобувачів і студентів (6 груд. 2014 р.). – Ч.1. – Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2014. – С. 119–121.

140. Панчук І. П. Організації управлінського обліку витрат фінансової діяльності через центр відповідальності «фінансові витрати» / І. П. Панчук // Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки : Тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (18 берез. 2015 р.). – Дніпропетровськ : Університет Альфреда Нобеля, 2015. – С. 28–29.
141. Панчук І. П. Організація фінансово-економічного моніторингу фінансової діяльності підприємств / І. П. Панчук // Менеджмент, маркетинг, підприємництво: сучасність та перспективи : Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (20 жовт. 2014 р.). – Донецьк : ДонНУЕТ, 2014. – С. 225–227.
142. Панчук І. П. Особливості обліку фінансових витрат за національними стандартами / І. П. Панчук // Наукові записки. Серія «Економіка» : зб. наук. праць. – Острог : Видавництво «Національний університет «Острозька академія», 2013. – Вип. 22. – С. 119–122.
143. Панчук І. П. Оцінка стану корпоративних прав та кредитних ресурсів на прикладі промислових підприємств України / І. П. Панчук // Вісник НУВГП. Серія «Економіка». – Рівне, 2014. – Вип. 4 (68). – С. 259–265.
144. Панчук І. П. Показники результативності фінансової діяльності промислових підприємств / І. П. Панчук // Управління економічними процесами на макро- і макрорівні: проблеми та перспективи вирішення : Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених (10-12 квіт. 2014 р.). – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 185–187.
145. Панчук І. П. Проблеми автоматизації фінансової діяльності підприємств // І. П. Панчук // Бізнес Інформ. – 2015. – № 2. – С. 248–252.
146. Панчук І. П. Роль фінансового планування у системі забезпечення ефективності функціонування підприємств / І. П. Панчук // Розвиток

України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : зб. тез доповідей XIV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (15 берез. 2013 р.). – Тернопіль : Вектор», 2013. – С. 114–117.

147. Пархоменко В. Рух грошових коштів як індикатор господарської діяльності / В. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал. – 2011. – № 11. – С. 3–5.
148. Патарідзе-Вишинська М. В. Визначення та облік фінансового результату: вітчизняний і зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / М. В. Патарідзе-Вишинська // Київський інститут бізнесу і технологій. – 2010. – №10. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10pmv_vzd.pdf.
149. Пахомова Т. М. Обліково-аналітичний механізм управління сільськогосподарськими підприємствами : дис... кандидата екон. наук : 08.06.04 / Т. М. Пахомова. – К., 2003. – 249 с.
150. План рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України № 291 від 31.03.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kodeksy.com.ua/buh/plan-rahunkiv.htm>.
151. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
152. Подписка на обновления 1С [Електронний ресурс] / Калининград 1С 7.7/8.0/8.1/8.2/8.3. – Режим доступу : <http://www.release.8c1.ru/>.
153. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 137 від 28.05.1999 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99>.

154. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 48 від 08.02.2014 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.
155. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 91 від 26.04.2000 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>.
156. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
157. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 181 від 28.07.2000 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>.
158. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 290 від 29.11.1999 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
159. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів

- України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
160. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 303 від 18.06.2001 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 627 від 27.06.2013 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01>.
 161. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 24 «Прибуток на акцію» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 344 від 16.07.2001 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0647-01>.
 162. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 415 від 28.04.2006 р., із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06>.
 163. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 34 «Платіж на основі акцій» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 1577 від 30.12.2008 р. із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0057-09>.
 164. Пріб К. А. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посіб. для дистанційного навчання] / К. А. Пріб. – К. : Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна», 2007. – 321с.
 165. Про акціонерні товариства : Закон України № 514-VI від 17.09.2008 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

166. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
167. Про господарські товариства : Закон України № 49 від 19.09.1991 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
168. Проданчук М. Інтегрована звітність – інструмент управління підприємством / М. Проданчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 2. – С. 24–31.
169. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку фінансових витрат : наказ Міністерства фінансів України № 1300 від 01.11.2010р. [Електронний ресурс] / Ліга Закон. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF10087.html.
170. Про затвердження Методичних рекомендацій з перевірки порівнянності показників фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України № 476 від 11.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v1524201-08>.
171. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod_fin_otch_433.aspx.
172. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України № 635 від 27.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=382876&cat_id=293537.

173. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України № 960-XII від 16.04.1991 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12).
174. Про інформацію : Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
175. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні : Закон України № 710/97 від 10.12.1997 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/710/97-вр>.
176. Про Національну програму інформатизації : Закон України № 74/98 ВР від 04.02.1998 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.
177. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : указ Президента України № 466/2011 від 13.04.2011 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466/2011>.
178. Про результативні показники бюджетної програми : Наказ Міністерства фінансів України № 1536 від 10.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=232505&cat_id=232502.
179. Про систему валютного регулювання і валютного контролю № 49 від 25.11.1993 р. [Електронний ресурс] : Декрет Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
180. Про схвалення Стратегії реформування податкової системи : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1612-р від 23.12.2009 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1612-2009-%D1%80>.

181. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України № 2664-III від 12.07.2001 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
182. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
183. Прохар Н. В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : [монографія] / Н. В. Прохар, Ю. О. Ночовна. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 257 с.
184. Реслер М. В. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту : [монографія] / М. В. Реслер. – Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2013. – 296 с.
185. Річна звітність Національного Банку України [Електронний ресурс] / Національний Банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.
186. Річна звітність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
187. Савицька В. Г. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / В. Г. Савицька. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 662 с.
188. Семанюк В. З. Інформаційні ресурси: обліково-теоретичний аспект / В. З. Семанюк // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 35. – С.319–322.
189. Ситник Л. С. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Л. С. Ситник. – Донецьк : Дон-НУ, 2005. – 368 с.

190. Скалюк Р. Концепції фінансового результату діяльності промислового підприємства: міжнародна практика та вітчизняні реалії / Р. Скалюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 18–24.
191. Скібіцька Л. І. Менеджмент підприємницької діяльності. Кн. 1: Організація бізнесу: [навч. посіб.] / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький. – К. : Кондор, 2009. – 896 с.
192. Скібіцький О. М. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності [Електронний ресурс] : [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / О. М. Скібіцький, В.В. Матвеєв, Л. І. Скібіцька. – К. : Кондор, 2011. – 912 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1990042141958/menedzhment/organizatsiya_biznesu__skibitskiy_om.
193. Скібіцький О. М. Стратегічний менеджмент : [навч. посібник] / О. М. Скібіцький. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
194. Смірнов В. В. Система збалансованих показників як ефективний інструмент об'єктивної оцінки діяльності підприємства / В. В. Смірнов, О. О. Клименко // Академічний огляд. – 2007. – № 2. – С. 97–102.
195. Смоленюк П. Звітність підприємств як інформаційний продукт / П. Смоленюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 10. – С. 35–39.
196. Стефаненко М. М. Система збалансованих фінансових показників як основа прийняття контролінгових рішень / М. М. Стефаненко // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 3. – С. 112–117.
197. Сявавко М. С. Інтелектуалізована інформаційна система «Нечіткий експерт» / М. С. Сявавко. – Л. : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 320 с.
198. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту : [навч. посіб.] / М. Г. Твердохліб. – [вид. 2-ге, доп. та перероб.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 224 с.
199. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посібник] / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

200. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.] / Л. О. Терещенко, І. І. Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 187 с.
201. Тігова Т. М. Аналіз фінансової звітності : [навч. посіб.] / Т. М. Тігова, Л. С. Селіверстова, Т. Б. Процюк. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 268 с.
202. Травінська С. Регістри спрощеної форми обліку поточних зобов'язань / С. Травінська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 22–30.
203. Філіна Г. І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посіб.] / Г. І. Філіна. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.
204. Фінанси підприємств (за модульною системою навчання) : теоретично-практичний посібник / [В. П. Шило, С. Б. Ільїна, С. Б. Доровська, В. В. Барабанова]. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 288 с.
205. Фінанси підприємств : підручник / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, М. Д. Буряк та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – [6-те вид., перероб. та допов.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
206. Фінансова діяльність підприємства : [підручник] / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова. – [2-ге вид. перероб. і доп.]. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.
207. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / [Т. В. Момот, В. О. Безугла, Ю. О. Тараруєв та ін.] ; за ред. Т.В. Момот. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 712 с.
208. Фінансовий менеджмент : підручник / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, М. Д. Буряк та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.
209. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами [Електронний ресурс] : підручник / [М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін.] ; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. – [6-те вид., перероб. і допов.]. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с. – Режим доступу :

- http://pidruchniki.ws/1474100242607/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/finansovi_y_ta_upravlinskiy_oblik_za_natsionalnimi_standartami_-_ogiychuk_mf.
210. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
 211. Чернега О. М. Розроблення збалансованої системи показників управління підприємством / О. М. Чернега // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць Одеського державного економічного університету. – 2009. – № 29. – С. 224–228.
 212. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку (2004) [Електронний ресурс] : [підручник] / В. Г. Швець. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2006. – 447 с. – Режим доступу : <http://library.if.ua/books/46.html>.
 213. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні : [монографія] / В. Є. Швець. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 448 с.
 214. Швиданенко Г. О. Бізнес – діагностика підприємства : [навч. посібник] / Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2008. – 344 с.
 215. Штовба С. Д. Проектирование нечетких систем средствами MATLAB / С. Д. Штовба. – М. : Горячая линия – Телеком, 2007. – 288 с.
 216. Шустіков А. А. Фінансова статистика : [навч. посібник] / А. А. Шустіков. – К. : КНЕУ, 2002. – 290 с.
 217. Щетинін А. І. Гроші та кредит : [підручник] / А. І. Щетинін. – [видання 4-те, перероблене та доповнене]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 440 с.
 218. Юрій С.І. Казначейська система: [підручник] / С. І. Юрій, В. І. Стоян, М. Й. Мац. – Тернопіль, 2002. – 394 с.
 219. Яременко О. В. Оцінка економічної ефективності інвестування підприємств споживчої кооперації / О. В. Яременко // Вісник

- Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки. – 2012. – № 1. – С. 102–105.
220. Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / Н. Б. Ярошевич. – К. : Знання, 2012. – 341 с.
221. Bell D. The coming of post-industrial society: a venture of social forecasting / D. Bell. – N.Y. : Basic Books, 1973.
222. Doing Business in Ukraine. World Bank Group : Вимірник регулювання бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/#paying-taxes>.
223. IFRS 15 «Revenue from Contracts with Customers» [E-Resource]. – 2015. – Access mode: <http://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs15>.
224. Kovalchuk K. F. Intelligent Decision Support System / K. F. Kovalchuk // Proc. First Asian Fuzzy Systems Symposium, (Singapore : November 23–26). – Singapore, 1993. – P. 510–516.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати опитування підприємств [складено автором]

Питання	Варіант відповіді	Результат*, %
1. Вид підприємств залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік:	<i>Велике</i>	7
	<i>Середнє</i>	93
2. Галузь діяльності:	<i>Промислове підприємство</i>	10
	<i>Будівництво</i>	4
	<i>Сільське господарство</i>	3,6
	<i>Торгівля</i>	39
	<i>Послуги</i>	41
	<i>Інше</i>	2,4
3. Які види господарського обліку використовується у процесі управління?	<i>Бухгалтерський</i>	100
	<i>Податковий</i>	100
	<i>Управлінський; серед них: великі підприємства; середні підприємства;</i>	9,8 70** 30**
	<i>Статистичний</i>	70
	<i>Операційною</i>	100
4. За якими видами діяльності на підприємстві ведеться облік?	<i>Інвестиційною</i>	23
	<i>Фінансовою</i>	59
	<i>Фінансовою</i>	59
5. Чи використовує підприємство елементи управлінського обліку за операціями фінансової діяльності?	<i>Так</i>	3
	<i>Ні</i>	95
	<i>Частково</i>	2
6. Які операції фінансової діяльності є характерними для Вашого підприємства?	<i>Надходження від продажу частки у дочірньому/ асоційованому підприємстві</i>	0
	<i>Витрати пов'язані із виплатою дивідендів</i>	8
	<i>Отримання позик не пов'язаних з операційною діяльністю</i>	1,3
	<i>Фінансові витрати від фінансової оренди активів</i>	2,4
	<i>Доходи від амортизації премії за випущеними облігаціями</i>	1
	<i>Витрати від відсотків за кредитами, крім тих, що капіталізуються</i>	4,8
	<i>Погашення одержаних позик</i>	64
	<i>Витрати пов'язані із випуском векселів</i>	2,4
	<i>Операції пов'язані із випуском, утриманням та обігом акцій та інших цінних паперів</i>	4
	<i>Інші операції</i>	2,4
7. Який програмний продукт використовується з метою автоматизації обліку?	<i>«ІС: Підприємство» 7 версія</i>	45
	<i>«ІС: Підприємство» 8 версія</i>	52,4
	<i>«Парус – Підприємство»</i>	2,4
	<i>Інший</i>	13,4
8. Чи використовує підприємство інструменти аналізу у процесі управління?	<i>Так</i>	62
	<i>Ні</i>	38
9. Чи здійснюється аналіз показників фінансової діяльності в управлінському обліку?	<i>Так</i>	10
	<i>Ні</i>	90

* Результат у відсотках до кількості опитаних. ** Результат у відсотках до кількості великих та середніх підприємств відповідно, які використовують управлінський облік.

Брали участь в опитуванні 82 респонденти (представники великого та середнього бізнесу).

Додаток Б

Нормативно-правове регулювання фінансової діяльності підприємств
[складено автором на основі [складено автором [80] на основі [29; 165; 166; 167;
173; 175; 181; 182; 57; 64; 169-172; 121, с. 239; 129; 151; 177; 179; 210]

Вид регулювання	Напрямок регулювання у частині фінансової діяльності
1	2
Рівень 1. Законодавчий [121, с. 239]	
Господарський кодекс України [29]	Регулювання умов та порядку випуску цінних паперів, а також їх придбання; регулювання відносин позики між підприємством та банком (перелік документів для отримання банківського кредиту, форми та види кредиту)
Цивільний кодекс України [210]	Регулює кредитні відносини, що виникають між позичальником та позикодавцем; врегульовує відносини між підприємствами щодо передання прав та виконання за цінними паперами
Податковий кодекс України [151]	Визнання об'єкту оподаткування, на формування якого впливають доходи та витрати фінансової діяльності
Кримінальний кодекс України [64]	Кримінальна відповідальність за правопорушення
Кодекс України про адміністративні правопорушення [57]	Адміністративна відповідальність за правопорушення
Закон України «Про акціонерні товариства» [165]	Порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів
Закон України «Про господарські товариства» [167]	Визначає поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності, права та обов'язки учасників і засновників
Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [182]	Умови емісії корпоративних та боргових цінних паперів
Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» [175]	Встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг, зокрема послуг пов'язаних із фінансовим лізингом, факторингом
Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [181]	
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [173]	Регулювання кредитування господарських суб'єктів
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [166] та ін.	Нормативно-правові засади організації ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності на основі єдиної правової та методологічної основи

1	2
Рівень 2. Нормативний [121, с. 239]	
Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку Положення (стандарти) бухгалтерського обліку	Правила визнання, оцінки, відображення операцій у обліку
Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку	Правила визнання, оцінки, відображення операцій у обліку
Міжнародні стандарти фінансової звітності	Правила визнання, оцінки, відображення операцій у фінансовій звітності
План рахунків активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Відображення відповідних операцій і процесів
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Тлумачення плану рахунків
Рівень 3. Методичний [121, с. 239]	
Методичні рекомендації у частині фінансової діяльності [169-172]	Методика формування звітної інформації за статтями фінансової діяльності, методика обліку фінансових витрат
Рівень 4. Організаційний [121, с. 239]	
Внутрішньо-нормативна документація підприємства	Процеси управління, в тому числі обліку та аналізу

Додаток В

Кримінальна відповідальність за правопорушення у сфері фінансової діяльності підприємства [складено автором на основі [64]]

Стаття	Вид правопорушення	Відповідальність
1	2	3
Стаття 209 ККУ	Фінансові операції чи укладення угоди з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження, володіння, переміщення таких коштів	Позбавлення волі на строк від 3 – 6 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 2 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна
	Дії, які передбачені статтею 209 вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі (сума, що перевищує 6 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян)	Позбавлення волі на строк від 7 – 12 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна
	Дії, які передбачені статтею 209 вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі (сума, що перевищує 18 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян)	Позбавлення волі на строк від 8 – 15 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна
	Повторне умисне неподання інформації про фінансові операції або повторне умисне подання завідомо недостовірної інформації про фінансові операції, які підлягають внутрішньому або обов'язковому фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу	Штраф від однієї до 2 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 2 років, або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	Незаконне розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю	Штраф від 2 – 3 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 3 років, або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Стаття 218 ККУ	Завідома неправдива офіційна заява громадянина - засновника або власника підприємства, а також службової особи про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом, якщо такі дії завдали великої (якщо у 500 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) матеріальної шкоди кредиторам або державі	Штраф від 750 - до 2 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 3 років

1	2	3
Стаття 220 ККУ	Умисне приховування засновником або власником підприємства, а також службовою особою підприємства своєї стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей, якщо це завдало великої матеріальної шкоди кредиторів	Штраф від 2 – 3 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 2 років, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Стаття 221 ККУ	Умисне приховування, фальсифікація або знищення документів, які відображають господарську чи фінансову діяльність, якщо ці дії вчинені засновником або власником підприємства, а також службовою особою підприємства у разі банкрутства і завдали великої матеріальної шкоди	Штраф від 100 – 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до 3 місяців з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Стаття 222 ККУ	Надання засновником чи власником підприємства, а також службовою особою підприємства завідомо неправдивої інформації банкам або іншим кредиторам з метою одержання кредитів у разі відсутності ознак злочину проти власності	Штраф від 500 - 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 3 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	Дії, які передбачені статтею 222 вчинені повторно або завдали великої матеріальної шкоди	Позбавлення волі на строк від 2 – 5 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років
Стаття 223 ККУ	Емісія громадянином або службовою особою підприємства цінних паперів у формі їх відкритого розміщення без реєстрації емісії у встановленому законом порядку	Штраф до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років, або виправними роботами на строк до 2 років
	Внесення громадянином або службовою особою підприємства в документи, які подаються для реєстрації емісії цінних паперів, завідомо недостовірної інформації, а також затвердження таких документів, якщо ці дії заподіяли велику матеріальну шкоду інвесторів	Штраф до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 5 років, або обмеження волі на строк до 3 років
Стаття 224 ККУ	Виготовлення з метою збуту, збут чи використання іншим чином підроблених недержавних цінних паперів	Обмеження волі на строк від 2 – 5 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	Дії, які вчинені повторно (злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила злочин) або якщо вони завдали великої матеріальної шкоди (у 300 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян)	Позбавлення волі на строк від 2 – 5 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	Дії, які передбачені статтею 224 вчинені організованою групою або якщо вони завдали особливо великої матеріальної шкоди (у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян)	Позбавлення волі на строк від 5 – 7 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років

Додаток Г

Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері фінансової діяльності підприємства [складено автором на основі [57]]

Стаття	Вид правопорушення	Відповідальність
1	2	3
Стаття 163 КпАП	Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску в установленому законом порядку або порушення порядку здійснення емісії цінних паперів, вчинене уповноваженою особою	Накладення штрафу від 200 - 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
Стаття 163-5 КпАП	Ненадання посадовою особою емітента інвестору в цінні папери (в тому числі акціонеру) на його письмовий запит інформації про діяльність емітента в межах, передбачених законом, або надання йому недостовірної інформації	Накладення штрафу від 200-500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Вимагання посадовою особою емітента від акціонера, в тому числі який є працівником цього ж підприємства, інформації про те, як він голосував на загальних зборах, або інформації про відчуження такою особою своїх акцій	Накладення штрафу від 200-500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Порушення посадовою особою емітента порядку скликання або проведення загальних зборів акціонерного товариства, порядку обрання членів органів управління товариства, порядку або строку виплати дивідендів за наявності відповідного рішення загальних зборів	Накладення штрафу від 300 – 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Дії, які передбачені статтею 163-5 вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення	Накладення штрафу від 500 – 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 163-6 КпАП	Ненадання посадовою особою емітента, який веде облік прав власності на цінні папери, інвестору в цінні папери документів, що підтверджують його право власності на цінні папери	Накладення штрафу від 200 – 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 163-7 КпАП	Здійснення посадовою особою суб'єкта господарювання операції з цінними паперами, яка належить до професійної діяльності на фондовому ринку, без спеціального дозволу (ліцензії), якщо законом передбачено одержання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення такої операції	Накладення штрафу від 500 - 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 163-8 КпАП	Умисні дії посадової особи учасника фондового ринку, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів	Накладення штрафу від 100 - 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Ті самі дії, вчинені групою осіб або особою, яку протягом року піддано адміністративному стягненню за правопорушення	Накладення штрафу від 500 – 750 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 163-9 КпАП	Умисне незаконне розголошення, передача або надання доступу до інсайдерської інформації, а так само надання з використанням такої	Накладення штрафу від 500 – 750 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

1	2	3
	інформації рекомендацій стосовно придбання або відчуження цінних паперів чи похідних (деривативів), а також вчинення з використанням інсайдерської інформації на власну користь або на користь інших осіб правочинів, спрямованих на придбання або відчуження цінних паперів чи похідних (деривативів), яких стосується інсайдерська інформація	
Стаття 163-10 КпАП	Порушення порядку прийняття рішення про передачу ведення реєстру власників іменних цінних паперів або порядку передачі ведення реєстру власників іменних цінних паперів, вчинене посадовою особою емітента	Накладення штрафу від 500 - 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 163-11 КпАП	Несвоєчасне розкриття інформації на фондовому ринку, вчинене посадовою особою емітента	Накладення штрафу від 20 – 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Дія зазначена вище, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення	Накладення штрафу від 50 – 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Не розкриття інформації на фондовому ринку, вчинене посадовою особою емітента	Накладення штрафу від 200 – 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Дія зазначена вище, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення	Накладення штрафу від 500 - 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Розкриття на фондовому ринку інформації не в повному обсязі або розкриття недостовірної інформації, вчинене посадовою особою емітента	Накладення штрафу від 200 – 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Дії зазначені вище, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення	Накладення штрафу від 500 - 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 163-12 КпАП	Видача векселя без наявності грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги або без визначення у відповідному договорі умови проведення розрахунків із застосуванням векселів чи із зазначенням суми платежу за векселем, що є більшою від суми зобов'язань трасата перед трасантом або векселедавця (за переказним векселем - трасанта) перед особою, якій чи за наказом якої має бути здійснений платіж	Накладення штрафу від 400 – 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 164-1 КпАП	Не ведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку	Попередження або накладення штрафу у розмірі від 3 – 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Дії зазначені вище, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення	Накладення штрафу у розмірі від 5 – 8 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

1	2	3
Стаття 164-2 КпАП	Приховування в обліку валютних та інших доходів, непродуктивних витрат і збитків, відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку, внесення неправдивих даних до фінансової звітності, неподання фінансової звітності, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризацій грошових коштів і матеріальних цінностей, порушення правил ведення касових операцій, перешкоджання працівникам державної контрольно-ревізійної служби у проведенні ревізій та перевірок, невжиття заходів по відшкодуванню з винних осіб збитків від недостач, розтрат, крадіжок і безгосподарності	Накладення штрафу у розмірі від 8 – 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
	Дії зазначені вище, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне із правопорушень	Накладення штрафу у розмірі від 10 – 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Стаття 166-9 КпАП	Порушення вимог щодо ідентифікації та вивчення фінансової діяльності особи, яка здійснює фінансову операцію; неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації (в т.ч. додаткової) про фінансові операції, порушення вимог щодо зберігання документів, що стосуються ідентифікації та вивчення фінансової діяльності осіб, які здійснюють фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу	Накладення штрафу на громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від 100 – 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

Додаток Д

Зміст поняття «центр відповідальності» у поглядах сучасних науковців
[складено автором на основі [4; 9; 17; 191]]

№ з/п	Автор	Джерело	Зміст
1	Ф.Ф. Бутинець	[17, с. 141]	Сегмент діяльності підприємства, в якому встановлено персональну відповідальність керівника за показники діяльності, які він повинен контролювати.
2	П.Н. Атамас	[4, с. 340]	Підрозділ, який очолює керівник, що несе особисту відповідальність за результати його роботи; облік за центрами відповідальності – це така управлінська бухгалтерська система, яка обробляє планову і фактичну бухгалтерську інформацію про входи (витрати) і виходи (результати) центра відповідальності
3	Л.І. Скібіцька	[191, с. 713]	Посадові особи організації, яким делеговані повноваження і відповідальність за виконання визначених функцій управління і для яких установлені цільові значення контрольованих показників
4	М.Д. Білик	[9, с. 152]	Структурний підрозділ (або групу підрозділів), які здійснюють певні господарські операції, безпосередньо впливають на доходи та витрати від цих операцій і відповідають за реалізацію поставлених цілей, дотримання рівнів витрат у межах встановлених лімітів та досягнення позитивного фінансового результату діяльності

Додаток Е

Завдання фінансового аналізу

Завдання	Автор					
	Чумаченко М.Г. [36, с. 172-316]	Лазаршина І.Д. [72, с. 98-99]	Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [62, с. 7-8]	Грабовецький Б.Є. [30, с. 166-238]	Литвин Б.М., Стельмах М.В. [83]	Мальчик М.В., Бойко С.Т. [93]
Аналіз фінансових результатів	+	+	+	+	+	+
Аналіз прибутку	+		+	+	+	+
Аналіз доходів та витрат	+		+	+	+	+
Аналіз балансу	+	+	+	+	+	+
Аналіз платоспроможності	+	+		+	+	+
Аналіз фінансової стійкості	+	+		+	+	+
Аналіз ділової активності	+	+		+		+
Аналіз показників рентабельності	+	+		+	+	+
Аналіз грошових потоків	+	+			+	+
Аналіз конкурентоспроможності			+			+
Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості	+				+	
Діагностика ймовірності банкрутства	+			+	+	+
Аналіз інвестиційної діяльності	+				+	+

Додаток Ж

Науково-методичні положення оцінки діяльності підприємств [складено автором на основі 13; 18; 26; 27; 50; 87; 117; 122; 126; 194; 196; 211; 219]

Назва системи	Автор	Орієнтація	Підстава
1	2	3	4
Збалансована система показників (Balanced Scorecard)	Р. Каплан та Д. Нортон	Фінансова перспектива	Вдосконалення структури витрат. Повне використання активів. Розширенні комерційних можливостей. Збільшення прибутковості
		Клієнтська перспектива	Якість, ціна, доступність продукту. Взаємовідносини (обслуговування, імідж, час)
		Перспектива внутрішніх процесів	Поставка, виробництво, управління ризиками. Пошук нових клієнтів, збереження клієнтської бази. Розробка нових продуктів. Соціальні і регулюючі процеси
		Перспектива навчання та розвитку	Людські вміння, вправність. Підвищення людської майстерності. Майстерність продажів
Система управління на основі показника EVA (Economic Value Added)	С. Штерн	Визначення фактичного прибутку підприємства після покриття витрат	
		Збільшення прибутку за умов використання обсягу капіталу, що знаходиться у розпорядженні	
		Нарощення вартості підприємства	
Глобальна ініціатива по звітності (Global Reporting Initiative)	Коаліція за екологічно відповідальний бізнес	Економічна	Економічний добробут, ефективне управління капіталом, прибутком
		Екологічна	збереження природно-ресурсного потенціалу для майбутніх поколінь
		Соціальна	Соціальний добробут населення
Модель ділової досконалості підприємства Європейського фонду управління якістю – EFQM		<u>Лідерство</u>	Оцінювання того, як лідери використовують у своїй діяльності принципи загального управління якістю
		<u>Політика і стратегія</u>	Оцінювання того, як організація формулює <u>стратегію</u> та плани, базуючись на інформації, що є вагомою та вичерпною
		<u>Персонал</u>	Оцінювання того, як організація розробляє та переглядає кадрові плани
		Партнерство та <u>ресурси</u>	Оцінювання того, як організація управляє фінансовими та інформаційними ресурсами, управляє постачанням, матеріалами та іншими ресурсами
		<u>Процеси</u>	Оцінювання того, наскільки успішно організація фокусує увагу на процесах, які мають місце в організації
		Результати для клієнта	Представляються результати стосовно сприйняття споживачами продукції, послуг та

продовження додатка Ж

1	2	3	4
			ставлення організації до споживачів, а також додаткових оцінок, пов'язаних із задоволенням потреб споживачів продукцією організації
		Результати для персоналу	Представляються результати стосовно сприйняття співробітниками своєї організації та додаткових оцінок, пов'язаних із рівнем задоволення потреб працівників організації
		Результати для суспільства	Наводяться результати, що стосуються того, як впливає організація на суспільну формацію, в якій вона діє
		Ключові результати діяльності	Надаються результати, що стосуються фінансових та додаткових показників ефективності діяльності організації
Модель EP ² M (Effective Progress and Performance Measurement)	К. Адамс, П. Робертс	Обслуговування клієнтів і ринків	
		Зростання ефективності і рентабельності	
		Управління змінами і стратегією	
		Власність і свобода дій	
Піраміда ефективності	К.МакНейр, Р. Ланч, К. Кросс	Ринок	Зв'язок клієнторієнтованої корпоративної стратегії з фінансовими показниками. Визначення зовнішньої та внутрішньої ефективності підприємства
		Фінанси	
		Задоволення клієнтів	
		Інновації і навчання	
		Продуктивність	
		Якість	
		Виробничий цикл	
		Час поставки	
		Втрати (брак)	
TPS (Total Performance Scorecard) – універсальна система показників	<u>Рамперсад</u> <u>К. Хьюберт</u>	Особиста система збалансованих показників	Систематичний процес безперервного, послідовного та регулярного вдосконалення, розвитку та вивчення, спрямований на забезпечення стійкого зростання результатів діяльності співробітників та організації
		Організаційна система збалансованих показників	
		Загальний менеджмент на основі якості	
		Управління результативністю та управління компетенціями	
		Цикл навчання Колба	

Додаток К

Регулювання фінансової діяльності національними стандартами [побудовано автором на основі [113; 150; 153-163]

№ з/п	Назва та номер стандарту	Застосування
1	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	надається визначення фінансової діяльності та порядку розкриття інформації, що стосується цього виду діяльності у фінансовій звітності
2	П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»	визначається порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності
3	П(С)БО 11 «Зобов'язання»	визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності
4	П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»	визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності
5	П(С)БО 14 «Оренда»	визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про оренду, зокрема фінансову та її розкриття у фінансовій звітності
6	П(С)БО 15 «Дохід»	визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства, зокрема фінансові та її розкриття у фінансовій звітності
7	П(С)БО 16 «Витрати»	визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства, зокрема фінансові та її розкриття у фінансовій звітності
8	П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»	визначає порядок відображення в обліку і звітності придбання інших підприємств та/або об'єднання видів їх діяльності, а також розкриття інформації про об'єднання підприємств та/або видів їх діяльності
9	П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»	визначає методологічні засади формування інформації про операції пов'язаних сторін та її розкриття у фінансовій звітності
10	П(С)БО 24 «Прибуток на акцію»	визначає методологічні засади формування інформації про чистий прибуток на одну просту акцію та її розкриття у фінансовій звітності
11	П(С)БО 31 «Фінансові витрати»	визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про фінансові витрати, їх капіталізації та розкриття у фінансовій звітності
12	П(С)БО 34 «Платіж на основі акцій»	визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції, платіж за якими здійснюється на основі акцій з використанням інструментів власного капіталу та/або коштів (інших активів), а також її розкриття у фінансовій звітності

Додаток Л

Пріоритетні види діяльності підприємств, які регулюються МСБО

[побудовано автором на основі [100]]

№ з/п	Назва стандарту	Види діяльності		
		операційна	інвестиційна	фінансова
1	МСБО 1 «Подання фінансової звітності»	+	+	+
2	МСБО 2 «Запаси»	+		
3	МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»	+	+	+
4	МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»	+	+	+
5	МСБО 10 «Події після звітного періоду»	+		
6	МСБО 11 «Будівельні контракти»	+	+	
7	МСБО 12 «Податки на прибуток»	+		
8	МСБО 16 «Основні засоби»	+	+	
9	МСБО 17 «Оренда»	+		+
10	МСБО 18 «Дохід»	+	+	+
11	МСБО 19 «Виплати працівникам»	+		
12	МСБО 20 «Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу»	+		
13	МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»	+	+	
14	МСБО 23 «Витрати на позики»			+
15	МСБО 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони»	+		+
16	МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення»	+		
17	МСБО 27 «Окрема фінансова звітність»	+	+	+
18	МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства»		+	
19	МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»	+	+	+
20	МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»			+
21	МСБО 33 «Прибуток на акцію»			+
22	МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність»	+	+	+
23	МСБО 36 «Зменшення корисності активів»	+		
24	МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	+		
25	МСБО 38 «Нематеріальні активи»	+		
26	МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»			+
27	МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»	+	+	

Додаток М

Методика заповнення статей розділу 4 «Розрахунок показників прибутковості акцій» форми 2 фінансової звітності [побудовано автором на підставі [171]]

Назва статті	Код рядка	Зміст статті
Середньорічна кількість простих акцій	2600	Середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного періоду
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	Середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на середньорічну кількість потенційних простих акцій
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	Показник розраховується діленням різниці між сумою чистого прибутку (збитку) і сумою дивідендів на привілейовані акції на середньорічну кількість простих акцій в обігу
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	Показник розраховується діленням скоригованого чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу
Дивіденди на одну просту акцію	2650	Показник розраховується шляхом ділення суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими сплачуються дивіденди

Додаток Н

Статті операцій фінансової діяльності відповідно до форм фінансової звітності [побудовано автором на основі [171]

ФОРМА 2		ФОРМА 3	
Стаття	Приклади операцій	Стаття	Приклади операцій
1	2	3	4
Інші фінансові доходи	<ul style="list-style-type: none"> - отримані дивіденди; - одержані відсотки за облігаціями; - одержані відсотки за іншими цінними паперами; - надходження від фінансової оренди активів; - доходи від амортизації премії за випущеними облігаціями 	Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві (додаткова стаття)	Надходження грошових коштів від продажу частки в дочірньому підприємстві, яка не привела до втрати контролю
		Інші надходження	Інші надходження, що не були включені у попередні статті і не являються операційною чи інвестиційною діяльністю
		Витрачання на викуп власних акцій	виплати грошових коштів для придбання власних акцій
Фінансові витрати	<ul style="list-style-type: none"> - нараховані та сплачені відсотки за банківськими кредитами, крім тих, що капіталізуються; - нараховані та сплачені відсотки за небанківськими кредитами; - витрати пов'язані із випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів; - витрати пов'язані з фінансовою орендою 	Витрачання на погашення позик	Виплати грошових коштів для погашення отриманих позик
		Витрачання на сплату дивідендів	Суми дивідендів, сплачені грошовими коштами
		Витрачання на сплату відсотків (додаткова стаття)	Суми грошових коштів, використаних на сплату відсотків за користування позиковим капіталом, використаним у фінансовій діяльності, окрім сум сплачених відсотків, які капіталізуються
		Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди (додаткова стаття)	Сума сплаченої заборгованості з фінансової оренди
		Інші платежі	Інші платежі що не були включені у попередні статті і не являються операційною чи інвестиційною діяльністю

Додаток П

Існуюча та рекомендована кореспонденція рахунків за окремими господарськими операціями

№ з/п	Зміст	Існуюча кореспонденція рахунків		Рекомендована кореспонденція рахунків*		Примітки
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	
1.	Нараховано дивіденди від попередньо здійснених фінансових інвестицій	373	731	373	747*	
2.	Списано доходи від отриманих дивідендів на результати фінансових операцій	731	792	747*	793*	У звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) стаття 2240 «Інші доходи»*
3.	Нараховано відсотки на залишок коштів поточного рахунку у банку	373	719	373	719	
4.	Зараховано відсотки за залишком коштів поточного рахунку	311	373	311	373	
5.	Списано на результати фінансових операцій, нараховані відсотки за залишком коштів поточного рахунку	719	791	719	791	
6.	Нараховано винагороду за здачу у фінансову оренду основні засоби	373	732	373	748*	
7.	Списано доходи від фінансової оренди основних засобів на результати фінансових операцій	732	792	748*	793*	У звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) стаття 2240 «Інші доходи»*
8.	Нараховано відсотки за отриманими векселями	373	732	373	731*	
9.	Списано доходи від відсотків за отриманими векселями, на результати фінансових операцій	732	792	731*	792	
10.	Нараховано дохід від амортизації премії за випущеними облігаціями	373	733	373	731*	
11.	Списано доходи від амортизації премії за отриманими векселями на результати фінансових операцій	733	792	731*	792	

* Курсивом позначені пропозиції автора.

Додаток Р

Структура власного капіталу та операції фінансової діяльності, що впливають на його зміну відповідно до Звіту про власний капітал [побудовано автором на основі [171]]

Графа звіту	Вид капіталу	Стаття звіту, у якій зазначаються зміни, що впливають на зміну розміру власного капіталу	Вид зміни, що впливає на розмір власного капіталу	Характер зміни (збільшення чи зменшення)
3	Зареєстрований капітал	4240 «Внески до капіталу»	Збільшення номінальної вартості акцій; випуск нових акцій; збільшення часток зареєстрованого статутного капіталу; внесення пайових внесків членів товариства	Збільшення
		4275 «Вилучення частки капіталу»	Повернення частки статутного капіталу при виході учасників	Зменшення
		4270 «Анулювання викуплених акцій (часток)»	Анулювання акцій, викуплених в акціонерів	Зменшення
		4275 «Вилучення частки капіталу»	Анулювання заборгованості за внесками учасників до статутного капіталу	Зменшення
			Заборгованість за внесками, що виникає при виході учасника із товариства	Зменшення
5	Додатковий капітал	4265 «Перепродаж викуплених акцій (часток)»	Перепродаж акцій за ціною, що більше їх номінальної вартості	Збільшення
		4270 «Анулювання викуплених акцій (часток)»	Анулювання викуплених акцій, за ціною, що менше їх номінальної вартості	Збільшення
			Анулювання викуплених акцій, за ціною, що більше їх номінальної вартості	Зменшення
6	Резервний капітал	4200 «Виплати власникам (дивіденди)»	Виплата дивідендів за простими та привілейованими акціями; виплата відсотків за облігаціями	Зменшення
7	Нерозподілений прибуток	4200 «Виплати власникам (дивіденди)»	Виплата дивідендів за простими та привілейованими акціями	Зменшення
		4275 «Вилучення частки капіталу»	Нарахована частина прибутку учаснику, який виходить	Зменшення
8	Неоплачений капітал	4275 «Вилучення частки капіталу»	Анулювання заборгованості за внесками учасників до статутного капіталу	Збільшення
		4240 «Внески до капіталу»	Збільшення номінальної вартості акцій та часток зареєстрованого статутного капіталу	Зменшення
9	Вилучений капітал	4260 «Викуп акцій (часток)»	Фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених підприємством у його учасників	Збільшення
		4265 «Перепродаж викуплених акцій (часток)»	Перепродаж акцій (часток), викуплених підприємством на суму фактичної собівартості	Зменшення
		4270 «Анулювання викуплених акцій (часток)»	Анулювання викуплених акцій за їх номінальною вартістю	Зменшення
		4275 «Вилучення частки капіталу»	Вилучення капіталу у випадку виходу учасника	Збільшення

Додаток С

Журнал господарських операцій фінансової діяльності Кременчуцького колісного заводу за 2013 (фрагмент)
[побудовано автором]

№ з/п	Зміст операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків		Бухгалтерський облік, грн.		Податкові розрахунки, грн.	Сума доходів та витрат, що впливають на фінансовий результат
			Дт	Кт	Доходи	Витрати	Різниці	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Нараховано витрат у частині погашення кредиторської заборгованості, підтвердженої векселями	94000	95	511		94000	-	94000
2	Списано витрати від заборгованості за векселями на фінансовий результат	94000	792	95		94000		
3	На розрахунковий рахунок надійшли кошти надані в кредит ПАТ «Промфінбанк»	117993000	311	501	-	-	-	-
4	Частково погашено раніше надані довгострокові кредити	93685000	501	311	-	-	-	-
5	Нараховано відсотки за користування наданими кредитами використаними у фінансовій діяльності	14347000	951	684	-		-	14347000
6	Списано на фінансовий результат нараховані відсотки за користування наданими кредитами	14347000	792	951		14347000		
7	Сплачено відсотки за користування кредитом	14347000	684	311	-	-	-	-
8	Нараховано відсотки за випущеними облігаціями	1005	373	732	-	-		1005
9	Списано отримані відсотки за облігаціями на результати фінансових операцій	1005	732	792	1005	-		
10	Отримано відсотки за випущеними облігаціями	1005	311	373	-	-	-	-
11	Нараховано дивіденди акціонерам до виплати	7767000	443	671	-	-	-	-
12	Виплачено дивіденди акціонерам	7767000	671	311	-	-	-	-
13	Нараховано авансовий внесок з податку на прибуток підприємств із розміру виплачених дивідендів	1398060	671	641	-	-	-	-
14	Сплачено авансовий внесок з податку на прибуток підприємств нарахованого на розмір виплачених дивідендів	1398060	641	311	-	-	-	-
Разом					1005	14441000	-	X

Додаток Т

Показники ефективності фінансової діяльності підприємств за 2009 – 2014 [розраховано автором на основі [127]]

Роки	Витрати на одну просту акцію, грн.	Дивіденди на одну просту акцію, грн.	Коефіцієнт ефективності фінансової оренди (у орендаря)	Коефіцієнт ефективності випуску векселів	Коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів
ПАТ «КрКЗ»					
2009	0	1,108	3,176	-	0,468
2010	6,5	1,144	3,816	-	0,129
2011	0	1,122	4,966	-	0,092
2012	0	1,225	7,6	-	0,141
2013	0	0,889	18,315	1,103	0,122
2014	0	0,6	0	0	0,208
ПАТ «ОБОЛОНЬ»					
2009	0	0	0	-	0,25
2010	0	65,72	2,743	-	0,19
2011	100	82,63	3,47	-	0,321
2012	0	118,63	4,931	-	0,571
2013	0	100,94	9,332	-	0,424
2014	0	0	0	1,114	0,332
ПАТ «УКРТАТНАФТА»					
2009	0	0	0	-	0,008
2010	0,5	0	0	-	0,108
2011	0	0	5,263	-	0,011
2012	0	0	5,657	-	0,008
2013	0	0	10	-	0,018
2014	0	0	0	1,102	0,021
ПАТ «УКРІПЛАСТИК»					
2009	0	0	0	-	0,249
2010	7,5	0	2,429	-	0,266
2011	0	0	2,815	-	0,49
2012	0	0	65,785	-	0,17
2013	0	0	0	-	0,12
2014	0	0	0	1,25	0,04

Додаток У

Показники якості фінансової діяльності підприємств за 2009 – 2013 [розраховано автором на основі [127]

Роки	Коефіцієнт цінності акцій	Коефіцієнт дивідендних виплат	Коефіцієнт маневреності фінансової оренди	Коефіцієнт концентрації заборгованості за векселями	Коефіцієнт концентрації кредитних ресурсів
ПАТ «КрКЗ»					
2009	14,305	8,864	0,459	0,001	0,615
2010	17,483	0,332	0,355	0,001	0,657
2011	19,029	0,994	0,252	0,005	0,724
2012	12,49	1,387	0,151	0,008	0,696
2013	23,622	1,307	0,058	0,001	0,686
2014	38,32	0,193	0	0,001	0,699
ПАТ «ОБОЛОНЬ»					
2009	0	0	0	0,016	0,625
2010	1,522	0,239	0,574	0,014	0,584
2011	1,21	0,227	0,405	0,016	0,39
2012	1,433	0,172	0,254	0,016	0,467
2013	1,536	0,168	0,12	0,018	0,545
2014	0	0	0	0,024	0,563
ПАТ «УКРТАТНАФТА»					
2009	0	0	0	0,002	0,034
2010	0	0	0	0,002	0,049
2011	0	0	0,235	0,00002	0
2012	0	0	0,215	0,00002	0,103
2013	0	0	0,111	0,00001	0,089
2014	0	0	0	0,00002	0,173
ПАТ «УКРІПЛАСТИК»					
2009	0	0	0	0,012	0,692
2010	0	0	0,7	0,005	0,717
2011	0	0	0,55	0,004	0,617
2012	0	0	0,015	0,004	0,567
2013	0	0	0	0,005	0,58
2014	0	0	0	0,005	0,498

Додаток Ф

Методи прогнозування – це сукупність прийомів, способів, які дають змогу на підставі аналізу колишніх (ретроспективних) внутрішніх і зовнішніх зв'язків (даних) зробити висновки про можливий розвиток економіки у майбутньому.

Одним з найбільш уживаних методів прогнозування є екстраполяція за наявним рядом даних [193]. Методи екстраполяції базуються на припущенні того, що закономірність (тенденція) розвитку об'єкта в минулому буде незмінною протягом певного часу і в майбутньому. Існують різні методи екстраполяції, які мають свою ієрархію, проте ми зупинимося на методі плинної середньої. Розрахунок прогнозування за вказаним методом проведемо на основі досліджень Б.Є. Грабовецького. Цей метод базується на використанні залежності

$$\Delta x_t + 1 = \lambda_t x_t + \lambda_{t-1} \Delta x_{t-1} + \lambda_{t-2} \Delta x_{t-2} + \dots + \lambda_{t-(n-1)} \Delta x_{t-(n-1)},$$

де n — кількість років «передісторії».

Коефіцієнт λ_i розраховується за формулою

$$\lambda_i = \frac{i \cdot \beta}{n};$$

де i — число, яке означає послідовний натуральний ряд «передісторії», починаючи з останнього;

β — визначається за таблицею Ф. 1.

Таблиця Ф.1

N	3	4	5	6	7	8
β	0,500	0,400	0,333	0,286	0,250	0,222

Екстраполяцію будемо розраховувати для інтегральних показників результативності та ефективності, знайдені значення яких використаємо як вхідні дані для розробленого нами апарату нечіткої логіки. Для уникнення повторення ідентичних операцій для кожного підприємства, розрахунок покажемо на прикладі ПАТ «КрКЗ».

Згідно табл. Ф. 1 маємо відомих шість років «передісторії» для інтегральних показників результативності та ефективності. Для аналізу покладемо $n=5$, оскільки дані за 2009 рік будуть використані для обчислення Δx_1 .

Згідно з даними наведеної вище таблиці 3.15 при $n=5$, $\beta=0,333$.

Звідси:

$$\begin{aligned} \lambda_1 &= \frac{1 \cdot 0,333}{5} = 0,067, \lambda_2 = \frac{2 \cdot 0,333}{5} = 0,133, \\ \lambda_3 &= \frac{3 \cdot 0,333}{5} = 0,200, \lambda_4 = \frac{4 \cdot 0,333}{5} = 0,267, \\ \lambda_5 &= \frac{5 \cdot 0,333}{5} = 0,333. \end{aligned}$$

Якщо підставити розраховані значення λ у формулу (3.7), отримаємо:

$$\Delta x_{t+1} = 0,333 \Delta x_t + 0,267 \Delta x_{t-1} + 0,200 \Delta x_{t-2} + 0,133 \Delta x_{t-3} + 0,067 \Delta x_{t-4}$$

або в нашому випадку

$$\Delta x_{2015} = 0,333 \Delta x_{2014} + 0,267 \Delta x_{2013} + 0,200 \Delta x_{2012} + 0,133 \Delta x_{2011} + 0,067 \Delta x_{2010}.$$

Особливістю методу плинної середньої є те, що рівень показників, який знаходиться ближче до прогнозованого періоду, чинить більший вплив на значення

прогнозованих показників, порівняно з віддаленими періодами. Досягається це завдяки коефіцієнту λ .

Прогнозні значення показників розраховуються наступним чином:

$$\begin{aligned}\hat{x}_{2015} &= x_{2014} + 0,333\Delta x_{2014} + 0,267\Delta x_{2013} + 0,200\Delta x_{2012} + 0,133\Delta x_{2011} + 0,067\Delta x_{2010}, \\ \hat{x}_{2016} &= \hat{x}_{2015} + 0,333\Delta x_{2014} + 0,267\Delta x_{2013} + 0,200\Delta x_{2012} + 0,133\Delta x_{2011}.\end{aligned}$$

Розрахуємо абсолютні прирости:

$$\begin{aligned}\Delta x_{2014} &= 0,21 - 0,2 = 0,01; \Delta x_{2013} = 0,2 - 0,15 = 0,05; \Delta x_{2012} = 0,15 - 0,14 = 0,01; \\ \Delta x_{2011} &= 0,14 - 0,16 = -0,02; \Delta x_{2010} = 0,16 - 0,18 = -0,02\end{aligned}$$

Далі, використовуючи залежності, розраховуємо прогнозні значення показників ефективності та якості на прогнозовані роки, тобто 2015 р. і 2016 р. та записуємо їх у таблицю Ф. 2.

Перевага методу плинної середньої в тому, що на значення прогнозованих показників впливають в тій чи іншій мірі усі дані «передісторії» (Г.В. Присенко).

Провівши необхідні обчислення і отримавши розрахункові значення інтегральних показників ефективності та якості, застосовуємо етапи 5-8 апарату нечіткої логіки пункту 3.2 і визначаємо прогнозні значення інтегрального показника результативності на 2015 р. і 2016 р.

Таблиця Ф.2 – Прогнозування оцінки результативності фінансової діяльності корпоративних підприємств

Рік	Інтегральний показник ефективності	Інтегральний показник якості	Інтегральний показник результативності за різними методами дефазифікації			
			mom	bisector	centroid	оцінка
ПАТ «КрКЗ»						
2015	0,22	0,67	46	51	53	С
2016	0,24	0,73	88	83	80	В
ПАТ «Оболонь»						
2015	0,09	0,22	34	29	28	С
2016	0,05	0,20	10	23	23	НС
ПАТ «Укртатнафта»						
2015	0,00	0,01	1	7	8	Н
2016	0,00	0,00	0	5	6	Н
ПАТ «Укрпластик»						
2015	0,12	0,05	6	10	14	Н
2016	0,10	0,01	5	8	9	Н

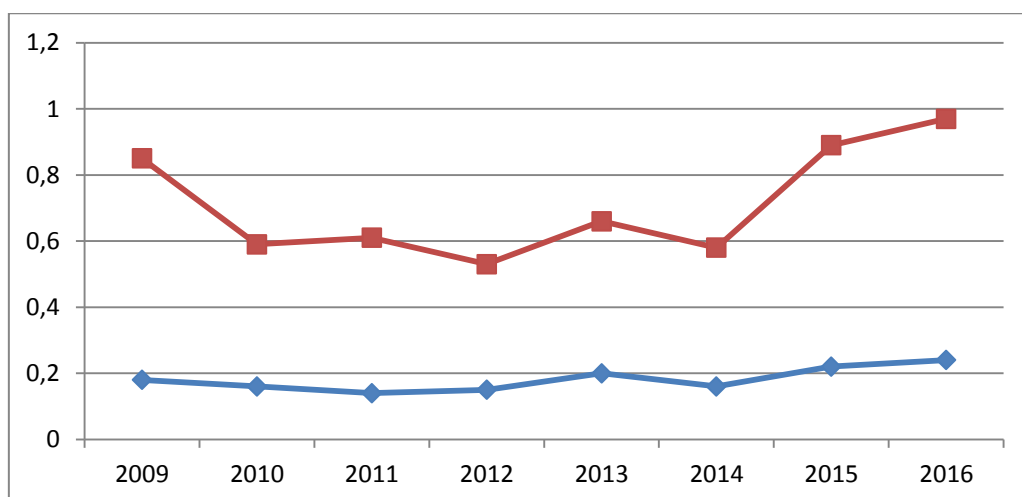

Рисунок – Ф.1 – Прогнозні значення інтегральних показників ефективності та якості на 2015–2016 рр. у ПАТ «КрКЗ» [розраховано автором]

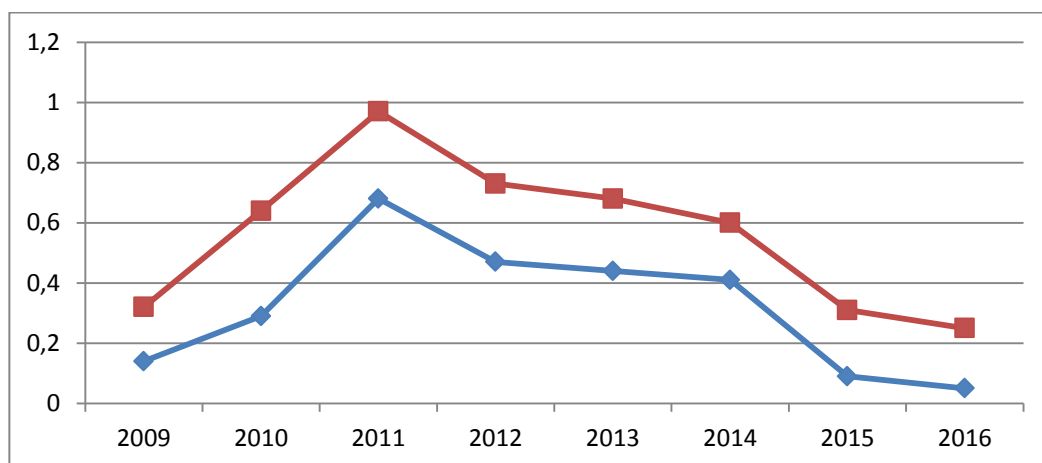

Рисунок – Ф.2 – Прогнозні значення інтегральних показників ефективності та якості на 2015–2016 рр. у ПАТ «Оболонь» [розраховано автором]

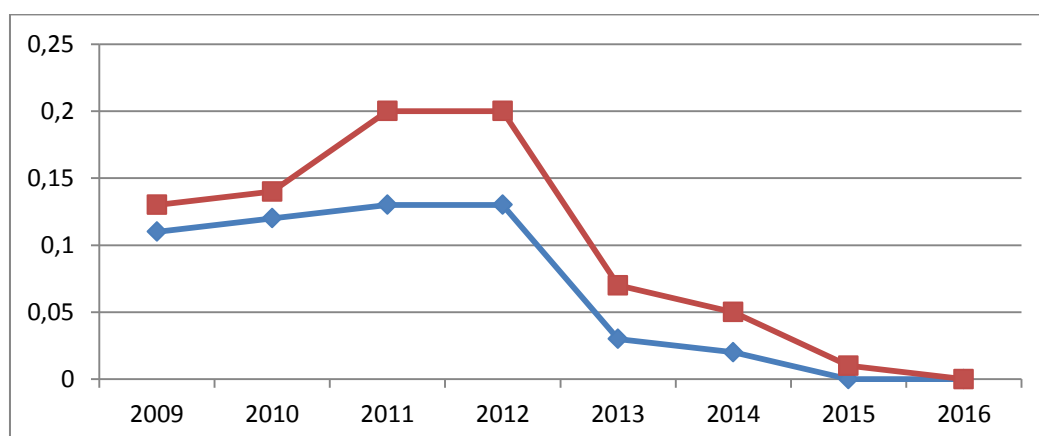

Рисунок – Ф.3 – Прогнозні значення інтегральних показників ефективності та якості на 2015–2016 рр. у ПАТ «Оболонь» [розраховано автором]

Додаток Х

Розрахункова таблиця аналізу результативності фінансової діяльності за умов автоматизації облікового процесу
(заповнена на прикладі ПАТ «КрКЗ» за 2014 р.)

Показники ефективності		Порівняння результатів з попереднім звітним періодом		Показники якості		Порівняння результатів з попереднім звітним періодом	
Назва показника	Розрахункове значення	Абсолютне відхилення (звітний період – попередній період)	Відносне відхилення (звітний період / попередній період)	Назва показника	Розрахункове значення	Абсолютне відхилення (звітний період – попередній період)	Відносне відхилення (звітний період / попередній період)
Коефіцієнт ефективності кредитних ресурсів	0,208	0,086	1,705	Коефіцієнт концентрації кредитних ресурсів	0,699	0,013	1,019
Дивіденди на одну просту акцію	0,6	-0,289	0,675	Коефіцієнт дивідендних виплат	0,193	-1,114	0,148
Коефіцієнт ефективності випуску векселів	0	-1,103	0	Коефіцієнт концентрації заборгованості за векселями	0,001	0	1
Коефіцієнт ефективності фінансової оренди (у орендаря)	0	-18,315	0	Коефіцієнт маневреності фінансової оренди	0	-0,058	0
Витрати на одну просту акцію	0	0	0	Коефіцієнт цінності акцій	38,32	14,698	1,622

УКРАЇНА

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ

Майдан Просвіти, 1, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 69-52-30, тел./факс 69-53-93, 26-48-22, E-mail: ekon@ice.rv.ua
Код ЄДРПОУ 02741545

ДОВІДКА

про використання Департаментом економічного розвитку і торгівлі
Рівненської обласної державної адміністрації
досліджень з питань організації і методики обліку та аналізу фінансової
діяльності підприємств здобувача кафедри обліку і аудиту Національного
університету водного господарства та природокористування Панчук Ілони
Павлівни

Обґрунтовані в роботі здобувача Панчук І.П. методичні та організаційні
положення обліку та аналізу фінансової діяльності підприємств різних форм
власності як інформаційного забезпечення системи менеджменту організації
господарської діяльності суб'єктів області знайшли практичне застосування в
питаннях:

- оцінки виконання програм соціально-економічного розвитку
із застосуванням математичної моделі прогнозування фінансових
результатів (в розрізі їх класифікації) з урахуванням макро-факторів
впливу на регіональному рівні;
- проведення оцінювання реалізації Стратегії регіонального розвитку
із застосуванням SWOT-матриці Рівненської області для оперативного
внесення змін (коригування показників на макро-рівні).

Заслужують на увагу результати впровадження департаментом
інноваційного підходу автора в питаннях проведення моніторингу фінансових
операцій суб'єктів середнього та малого бізнесу (що, в першу чергу, важливо
для позичальників банківських кредитних ресурсів) в умовах інфляційних
процесів соціально-економічного розвитку.

Директор департаменту економічного розвитку і торгівлі
№901/1001-000-98 від 28.01.2015

л.к. 1

І.О. Тимошенко

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«РІВНЕАГРОСПЕЦМОНТАЖ»
ТОВ «РАСМ»

УКРАЇНА, 33016, м. Рівне,
вул. Будівельників, 7
тел./факс(0362) 24-63-51, 24-35-82
№ 192 від 05/06 2015р.
На № _____ від _____

Розрахунковий рахунок 26001139238 в
ПАТ АБ „Укргазбанк” м. Київ,
МФО 320478, код ЗКПО 00910699
Інд. код 009106917169 Свід. № 100235379

ДОВІДКА

про впровадження у діяльність ТОВ «Рівнеагроспецмонтаж»
результатів дисертаційної роботи

Панчук Ілони Павлівни

Панчук І.П. розробила рекомендації з удосконалення обліку фінансової діяльності, що схвалені та впроваджені у діяльність підприємства, а саме:

- розроблений алгоритм капіталізації фінансових витрат, сприятиме точності їх включення до собівартості кваліфікаційного активу;
- запропоновані аналітичні рахунки доходів та витрат фінансової діяльності, забезпечать посилення інформативності даних аналітичного обліку.

Також здобувачем розроблено пропозиції щодо удосконалення аналізу фінансової діяльності, що схвалені та впроваджені в управлінні підприємством, а саме:

- комплексну систему оцінки фінансової діяльності, що базується на систематизації факторів за чотирма групами;
- організаційну модель фінансового аналізу фінансової діяльності, що сприятиме проведенню оцінки за комплексною системою;
- аналітичну модель оцінки результативності фінансової діяльності через розрахунок інтегрального показника результативності.

Директор ТОВ «Рівнеагроспецмонтаж» ТОВ

Р.Д. Мельник

Email: rasm@mail.rv.ua Сайт: <http://rasm.com.ua>

10 червня 2015 р. № 51

ДОВІДКА
про впровадження у діяльність ТДВ «Рівнепромзв'язок»
результатів дисертаційної роботи
Панчук Ілони Павлівни

ТДВ «Рівнепромзв'язок» ознайомилося з дисертаційною роботою, виконаною Панчук Ілоною Павлівною, та рекомендувало для впровадження у практичну діяльність підприємства наступні результати дослідження:

- розроблену форму внутрішньої звітності - «Відомість синтетичного обліку доходів та витрат фінансової діяльності» при формуванні бухгалтерської та податкової звітностей;
- класифікацію аналітичних рахунків щодо обліку доходів та витрат фінансової діяльності;
- аналітичну модель оцінки фінансової діяльності.

Запропоновані підходи Панчук І.П. з удосконалення методики обліку та аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств, підвищать рівень якості облікової та відповідно аналітичної інформації в управлінні доходами та витратами фінансової діяльності.

Директор

С.М. Приймак

ПАТ «РІВНЕАЗОТ», Рівне - 17, 33017, Україна, Т. +380 362 61 20 31, Ф. +380 362 61 80 95
р/р 26004040796000 в ПАТ КБ «НАДРА» м. Київ, Центр, МФО 380764 ЄДРПОУ 05607824 ІПН 056078217166

«02» 07 2015р. № 75

ДОВІДКА

про використання ПАТ «РІВНЕАЗОТ»

досліджень з питань організації управління та аналізу фінансової діяльності підприємств здобувача кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування

Панчук Ілони Павлівни

Обґрунтовані в роботі здобувача Панчук І.П. методичні та практичні положення управління та аналізу фінансової діяльності підприємств набули практичного застосування у окремих питаннях:

- оцінки результативності фінансової діяльності на базі апарату нечіткого моделювання показників якості та ефективності;
- систематизації управління фінансовою діяльністю за структурованими етапами фінансово-управлінського аналізу.

Запропоновані автором підходи, з удосконалення управління фінансовою діяльністю підприємства, сприятимуть підвищенню її результативності у період нестабільних економічних коливань.

Перший заступник
директора
з економіки та фінансів

М.М. Власюк

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

вул. Семінарська, 2, м.Острог, Рівненська обл., Україна, 35800, тел./факс (03654) 2-29-49, e-mail: osa@oa.edu.ua, www.oa.edu.ua

28 січня 2015 р. № 10
на № _____

ДОВІДКА

про використання в організації навчального процесу Національного університету «Острозька академія» досліджень з питань організації і методики обліку та аналізу фінансової діяльності підприємств здобувача кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування
Панчук Ілони Павлівни

Обґрунтовані в роботі здобувача Панчук І.П. методичні, організаційні, практичні положення обліку та аналізу фінансової діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання включено в робочу програму дисциплін:

- «Фінансовий облік», «Організація обліку» по темі «Обліково-аналітичне забезпечення фінансової діяльності: методика та організація формування» для студентів спеціальності «Облік і аудит» економічного факультету за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст»;

- «Економіка підприємства» по темі «Організація обліку та фінансово-управлінського аналізу фінансової діяльності підприємств всіх форм власності» для студентів спеціальності «Економічна кібернетика» економічного факультету за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр».

Відповідно до програми вивчаються питання забезпечення фінансової діяльності підприємств результативним рівнем аналітичного обліку, формами аналізу (зокрема, фінансово-управлінського) в умовах економічних трансформацій.

Рубіжний контроль узагальнено в тестових програмах до відповідних дисциплін.

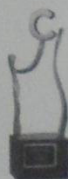
Проректор з навчально-наукової роботи
Національного університету
«Острозька академія»

П. М. Крالیук

Національний університет
«Острозька академія»

Код ЄДРПОУ 22554101
ГУДКСУ у Рівненській обл.
МФО 833017
р/р 35223201005402

XXVII Міжнародний
приз "За якість"
Париж 1999

XXVII International
Trophy for Quality
Paris 1999

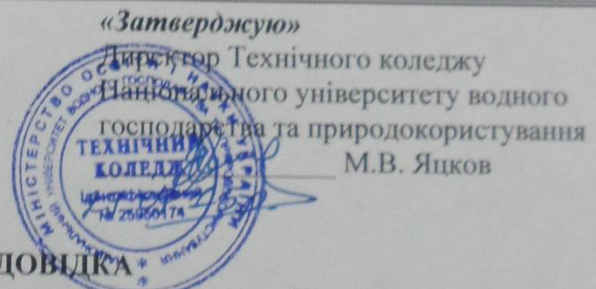

Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ

33027, м. Рівне, вул. Орлова, 35
телефони: (0362)28-18-85, факс: (0362)28-86-64
р/р 35214001007200 р/р 35213002007200
в УДКСУ у м. Рівне Рівненської області,
МФО 833017 код ЄДРПОУ – 25950174,
E-mail: tehnich-college@nuwm.edu.ua.

Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ
№ 25950174
29. 04. 2015 р.
№ 233.1
33027, м. Рівне, вул. Орлова, 35. Тел. 28-18-85

**про використання в організації навчального процесу Технічного коледжу
Національного університету водного господарства та природокористування
досліджень з питань організації і методики обліку та аналізу фінансової
діяльності корпоративних підприємств викладача Технічного коледжу
НУВГП, здобувача кафедри обліку і аудиту НУВГП
Панчук Ілони Павлівни**

Обґрунтовані у роботі Панчук І.П. методичні, організаційні, практичні положення обліку та аналізу фінансової діяльності корпоративних підприємств в сучасних умовах господарювання включено у робочу програму дисциплін:

- «Фінансовий облік» по темі «Облік витрат, доходів та фінансових результатів» для студентів спеціальності 5.03050802 «Оціночна діяльність»;
- «Економіка підприємств і бухгалтерський облік» по темі «Особливості ведення обліку на окремих підприємствах» для студентів спеціальності 5.04030101 «Прикладна математика».

Відповідно до програми вивчаються питання забезпечення фінансової діяльності підприємств результативним рівнем аналітичного обліку, формами фінансового аналізу в умовах економічних трансформацій.

Рубіжний контроль узагальнено у тестових програмах до відповідних дисциплін.

Заступник директора
Технічного коледжу
Національного університету водного
господарства та природокористування
з навчально-методичної роботи

Л.К. Осадча